

| KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

| TEOLOGICKÁ FAKULTA KOŠICE

INŠTITÚT CIRKEVNÝCH DEJÍN

NOTITLÆ HISTORLÆ ECCLESIASTICÆ

Ružomberok 2013

Notitiæ historiæ ecclesiasticæ

vedecký recenzovaný časopis | *Scientific peer-reviewed journal*

ročník | *Volume 2, číslo | Issue 2, rok | Year 2013*

vychádza 2x ročne | *Frequency: twice a year*

Hlavný redaktor | *Editor-In-Chief*: doc. PhDr. ThDr. Štefan LENČIŠ, PhD.

Redakčná rada | *Editorial Board*:

prof. PaedDr. ThLic. Martin WEIS, ThD. – *TF Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*

prof. ThDr. Cyril HIŠEM, PhD. – *TF Košice, Katolícka univerzita v Ružomberku*

doc. PhDr. Ivan CHALUPECKÝ – *TF Košice, Katolícka univerzita v Ružomberku*

doc. Dr. Sándor János TÓTH – *Gál Ferenc Hittudományi Főiskola Szeged*

ThDr. Konštantín Daniel BOLEŠ O.Praem., – *Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov*

ThDr. Peter BORZA, PhD. – *GTF, Prešovská univerzita v Prešove*

HEDr. Ľuboslav HROMJÁK, PhD. – *Teologický inštitút Spišská Kapitula, TF Košice,
Katolícka univerzita v Ružomberku*

ThDr. Angelus Štefan KURUC O.Praem., PhD. – *Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov*

Mons. HELic. Jozef KRIŠTOF – *Segreteria di Stato, Citta del Vaticano*

Mgr. Viliam Štefan DÓCI OP – *Archiv und Bibliothek des Dominikanerkonventes Wien*

Mgr. Peter FEDORČÁK, PhD. – *FF, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Výkonný redaktor | *Executive Editor*: ThLic. Tomáš FILIP, PhD.

Jazykový redaktor slovenského textu | *Slovak text Editor*: Mgr. Helena MOTÝŤOVÁ

Jazykový redaktor anglického textu | *English text Editor*: Mgr. Lenka LAPOŠOVÁ

Jazykový redaktor českého textu | *Czech text Editor*: Mgr. Luboš HOŠEK

Mgr. Michaela HAVLANOVÁ

Technický redaktor | *Technical Editor*: ThLic. Tomáš FILIP, PhD.

Návrh obálky | *Cover design*: Ján MIŠKO

Adresa vydavateľa | *Address of Editorial Publisher*:

© 2013 Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku

Námestie Andreja Hlinku 60, 034 01 Ružomberok

web: www.ku.sk

Adresa redakcie | *Address of Editorial Office*:

© Inštitút cirkevných dejín, Teologická fakulta Košice

Katolícka univerzita v Ružomberku

Hlavná 89, 041 21 Košice

web: www.icd.ktfke.sk

email: icd@ktfke.sk

ISSN 1338-9572

OBSAH | CONTENTS

Úvod <i>Editorial</i>	5
Sonda do beatifikačného procesu 14-ti františkánských mučedníkov od Panny Marie Sněžné v Praze	7
<i>The present course of the process of beatification of Fourteen Franciscan brothers of Our Lady of the Snow in Prague</i> Jana Hošková	
Črty ze života českého Vianneye a jeho životní praxe	20
<i>Sketches from the life of Czech Vianney and his confessional practice</i> Pavel Sekyrka	
Spor vo veci hraníc majetkov šľachticov z Petrovenca - Ďačov, Lipany a Vysoká v rokoch 1349 – 1352	34
<i>The dispute regarding borders of the landed property of the nobles from Petrovenec - Ďačov, Lipany and Vysoká in 1349 – 1352</i> Konštantín Daniel Boles	
Spoločensko-náboženské zrkadlenie roku 1938 v Košiciach a v Košickej diecéze s osobitným dôrazom na 34. medzinárodný eucharistický kongres v Budapešti	46
<i>Social and religious reflection of the year 1938 in Kosice and in the Diocese of Kosice with special emphasis on the 34th International Eucharistic Congress in Budapest</i> Andrea Cibuláková	
Život Židovskej náboženskej obce v Košiciach od skončenia Druhej svetovej vojny po rok 1950	64
<i>Life of the Jewish community in Kosice since the end of World War II up to 1950</i> Ján Mičko	
Problém utrpenia a jeho vnímanie v dejinách	75
<i>Suffering and its perception in history</i> Marek Krupský	
Listina jágerskej kapituly z roku 1349	90
<i>The letter of Eger canonry from 1349</i> Konštantín Daniel Boles	

Pohľad na gotický oltár „Navštívenia Panny Márie“ v Dóme v Košiciach	95
<i>View on the Gothic altar of “The Visitation“ situated in the Cathedral of Košice</i> Mária Spoločníková	
Rozhovor s emeritným biskupom Alojzom Tkáčom <i>Interview with Bishop Emeritus Alojz Tkáč</i>	101
Recenzie <i>Reviews</i>	106
Recenzenti príspevkov <i>Reviewers</i>	111

ÚVOD | EDITORIAL

Zrejme všetci poznáme slávny výrok Marca Tulia Cicera „*Historia est magistra vitae*“, ktorým sa začínali (a asi aj stále začínajú) úvodné hodiny dejepisu a ktorým sa učitelia snažili obhájiť miesto dejepisu vo vzdelávacom systéme a jeho význam pre ľudstvo. Núka sa ale otázka, či to tak naozaj je. Je história stále učiteľkou a vie nás poučiť o minulých chybách i o spôsobe ich nápravy? Zdá sa, že história zmenila povolanie. Stala sa z nej slúžka, ktorá, či sa jej to páči alebo nie, poslúži tomu, kto si ju najme. Problémom tu nie je historická faktografia – kto neakceptuje fakty je ignorant a klamár, nie historik –, ale interpretácia skutočnosti, ktorá sa stáva tendenčnou a dokonca prevrátenou.

Giovanni Papini vo svojej publikácii *Listy ľuďom pápeža Celestína VI.* z roku 1946 zverejnil fiktívne listy fiktívneho pápeža, ktoré boli adresované jednotlivým spoločenským skupinám. Jednou z nich boli aj historici, ktorým píše – okrem iného – aj toto: „Aby ste jej (histórii) rozumeli, mali by ste byť prorokmi minulosti, a vy ste sprievodcami po cintorínoch. Ste, bohužiaľ, zberatelia náhrobných kameňov, archivári a pisatelia nápisov, zapisovatelia denníkov, mozaikografovia životopisov. Mali by ste byť odkryvačmi závojev a lúštitel'mi hádaniek, ale vy sa uspokojujete s tým, že ste zberatelia triesok, prenášatelia pergamenov, merači prachu a balzamovatelia korunovaných mŕtvol. ... Dávate materiál pre budúce dejiny, kúskujete úlomky dejín, zastierate slepé uličky dejín. Nemôžete poskladať dejiny, lebo vám chýba to svetlo, ktoré prichádza zhora.“

Tu sa vraciame k Cicerovej myšlienke o histórii, ktorá je však o čosi obsiahlejšia, ako je všeobecne známe. Podľa nej je história nielen učiteľkou života, ale aj svedkom času, živou pamäťou, zvestovateľkou dávnych dôb a „*lux veritatis*“ – svetlo pravdy. Namieste je teda sebareflexia práce nás, ktorí sa venujeme cirkevným dejinám. Čo (alebo kto) je naším svetlom a akú históriu podávame? Nie sme tými, ktorých popisuje Papini a má naša práca zmysel a budúcnosť, ak nechceme byť spomenutými zberateľmi triesok?

Dúfame, že články, ktoré sme vybrali do tohto čísla nášho časopisu, sa Vám nebudú zdať iba zaprášenými úločkami dejín. Nájdete tu príspevok Jany Hoškovej o beatifikčnom procese pražských františkánskych mučeníkov, v článku Pavla Sekyrku sa dočítate o živote a pastoračnej praxi Františka Xavera Palečka a o niekoľko storočí dozadu sa vo svojom článku vracia Konštantín Daniel Boleš, kde poukazuje na spory vo veci hraníc majetkov šľachticov. Obdobiu prvej polovici 20. storočia v Košicach sa v špecifických štúdiách venujú Andrea Cibuláková a Ján Mičko, pohľad na problém utrpenia v dejinách následne prináša Marek Krupský. Čitateľom opäť prinášame aj preklad stredovekej listiny a neobchádzame ani sakrálne umenie, ktoré v tomto čísle reprezentuje príspevok o gotickom oltári Navštívenia Panny Márie z Katedrály sv. Alžbety v Košiciach. Určite zaujímavé nazretie do minulosti ponúka rozhovor s emeritným arcibiskupom Alojzom Tkáčom a tipom na obohatenie sú aj recenzie dvoch publikácií.

Čitateľom nášho časopisu prajeme poučenie a všetkým historikom to pravé svetlo.

Redakcia

SONDA DO BEATIFIKAČNÍHO PROCESU 14-TI FRANTIŠKÁNSKÝCH MUČEDNÍKŮ OD PANNY MARIE SNĚŽNÉ V PRAZE

Jana Hošková

THE PRESENT COURSE OF THE PROCESS OF BEATIFICATION OF FOURTEEN FRANCISCAN BROTHERS OF OUR LADY OF THE SNOW IN PRAGUE

Abstract: The article covers the history of beatification process of 14 venerable Franciscan martyrs from the Church of Our Lady of the Snow that goes back to the year 1611. During the reign of Rudolph II a community of Franciscan friars that had come to Prague from various European states lived in the Monastery. They created the community of prayer and service there. In February 1611, when the Passau troops invaded Prague, Protestants and Prague hordes of peasants murdered the Brothers. The Church and the Monastery were plundered. Later on the Monastery was gradually restored and new monks came. The Brothers started to collect documents in order to start the beatification process of their murdered fellow brothers. The process began in 1677 for the first time, in 1698 for the second time, and later in 1947. However, all the beatification processes were stopped due to lack of money and social changes. The last process started in 1994 and was successfully concluded in Prague on 13th of October 2012.

Keywords: Beatification. Canonization. Congregation for Canonization. God's servant. Positio. Postulator. Recognition process.

Úvod

Dne 13. října 2012 proběhla v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha v Praze významná událost. Byli beatifikováni františkánští mučedníci, kteří se stali obětí plenění lůzy při vpádu Pasovských vojsk roku 1611. Bratři pocházeli z různých míst Evropy a spojovala je nejen spiritualita sv. Františka, ale i ochota ke službě a oběti.

Tento příspěvek by měl být sondou do historie procesu beatifikace. Celý proces, který byl zdárně završen, trval 400 let a na jeho přípravě se podílelo mnoho vytrvalých a statečných lidí.

Situace v Čechách na počátku 17. století byla poznamenána nepokojnou konfesní různorodostí. Ani Majestát císaře Rudolfa II. z 9. července 1609, který obyvatelům Čech

přislíbil potvrzení náboženské svobody, nepřinesl uklidnění. Sám císař byl v této době již stár a nestačil mírnit stále více se emancipující českou šlechtu ani mocenské ambice svého bratra Matyáše. Právě proti Matyášovi využil císař druhorozeného syna arciknížete Karla Štýrského, ambiciózního Pasovského biskupa Leopolda Habsburského. Ten se svou armádou žoldnéřů postupoval přes jižní Čechy k Praze, cestou vojáci drancovali a plenili. Leopoldovi se v únoru 1611 podařilo obsadit část Prahy. Ovšem Pražané sestavili domobranu a pasovským žoldnéřům se statečně bránili. Bohužel část domobrany tvořila lůza, tzv. „chasa“, která byla dobře manipulovatelná. Všeobecné napětí se obrátilo proti katolickým kostelům a přilehlým klášterům. Jednalo se o klášter Na Slovanech, Na Karlově a u Matky Boží Sněžné, to mj. zmiňuje i zpráva z diária rukopisu Knihovny fürstenberské.¹ Kláštery byly vyrabovány a někteří řeholní bratři zabiti. Zprávu nám o tehdejších událostech sepsal i Pavel Skála ze Zhoře ve své Historii české.²

Nejvíce obětí mezi řeholníky bylo v konventu Panny Marie Sněžné. V něm bylo 15. února povražděno 14 bratří františkánů a klášter byl kompletně vyrabován. Mrtvoly byly vysvěceny z hábitů a naházeny na hromadu na nádvoří kláštera. Podle současných výzkumů kosterních zbytků byly mezi bratřími i děti, které zde žily zřejmě jako chráněnci kláštera, a byly povražděny společně s řeholníky. Všechna těla pohřbily 19. února toho roku manželky významných českých šlechticů: manželka purkrabího Adama ze Šternberka hraběnka Marie Maxmiliána a vdova po místokancléři Janu Jindřichu z Písnice a na Šenpachu paní Anna.³ Tělesné ostatky bratří zabalily do pláten a uložily bez rakví do provizorního hrobu v křížové chodbě františkánského kláštera.

Nastalý chaos zastavil sám císař, když vyplatil Pasovským žold a požádal Leopolda Pasovského, aby se vrátil domů.

Situace se uklidnila, bylo možné najít a potrestat některé aktéry vraždění. Zajímavý je obraz událostí v knize Josefa Vávry *Paměti královského města Berouna*, kde autor popisuje vpád Pasovských do Berouna a mj. i proces s Matoušem Hovorčovským z Kolivé hory, který se na vraždění františkánských mnichů osobně podílel.⁴

Pobouření nad událostmi 15. února vyjádřili oba v Praze přebývající nunciové, arcibiskup Karel z Vamberka, řada biskupů i katolická šlechta. O potrestání viníků se jednalo i s novým českým králem Matyášem a s českými stavy. Někteří vrazi byli odsouzeni k popravě 18. dubna 1611.

Františkánská provincie i česká katolická církev začala připravovat podklady pro případnou beatifikaci pražských mučedníků. Úcta k bratřím byla rozšířena i mezi prostým lidem, našla se řada svědectví vyslyšených modliteb na přímluvu 14-ti františkánů. Proces beatifikace mohl začít.

¹ BENEŠ, Petr Regalát. *Čtrnácte pražských mučedníků v malé antologii nejen z pramenů*. Praha: Paulínky, 2012, s. 57.

² PAVEL SKÁLA ZE ZHOŘE. *Historie česká Pavla Skály ze Zhoře*. vol. 1, Praha 1865, s. 283.

³ MINAŘÍK, Klement. *Pražští mučedníci*. Bratislava: Serafín, 1991, s. 17.

⁴ BENEŠ, Petr Regalát. *Čtrnácte pražských mučedníků v malé antologii nejen z pramenů*, s. 89.

Historie procesu beatifikace

Období od roku 1611 do roku 1677

Dne 7. září 1611 se v Brně konala provinciální kapitula františkánského řádu. Čeští stavové i nový český král Matyáš požádali kapitolu o obnovení konventu v Praze, slibovali novým řeholníkům podporu a ochranu.

Lidová zbožnost se projevovala mj. i pobožnostmi a poutěmi ke hrobu františkánských mučedníků. Kolovala svědectví o nadpřirozených jevech v kostele P. Marie Sněžné. Jedním z pramenů je i zapsané svědectví pana Pavla Opatského, které vypověděl 31. 1. 1697 před svědky a notářem: *Dominus Deus dedit signum per lumina et multi homines id viderunt dicentes quod Dominus Deus sanguinem innocentem per hoc manifestaverit.*⁵ Postulátor F. Paolino ve svém spise *Articuli* uvádí mj. výpověď děkana kapituly u sv. Víta a milevského biskupa Jana Ignáce Dlouhoveského, která se shoduje s výpovědí Opatského.⁶

Konvent u P. Marie Sněžné byl obnoven. Noví františkánští bratři začali slavit památku mučednické smrti svých předchůdců první neděli po patnáctém únoru. Velký důraz kladli bratři také na úctu k Nejsvětější svátosti oltářní, protože došlo k jejímu znesvěcení. Při vpádu lůzy 15. února 1611 chtěl kněz Juan Martínéz zachránit Nejsvětější svátost. Statečný kněz byl probodán a hostie pošlapány. Františkáni také organizovali průvod kostelem, ve kterém šlo 14 bratří s hořícími svícemi.

Úctu k mučedníkům sledoval i pražský arcibiskup Jan Lohelius. Roku 1615 požádal františkánského provinciála o rekognoskaci mučedníků. Hned po prohlídce byly ostatky pochovány v kapli Panny Marie, dnešní kapli sv. Michaela, v níž se nacházejí dodnes.

Důležitým počinem bylo sepsání kroniky vydané roku 1624 ve Vídni, která líčí 15. únor 1611. Autorem je františkánský mnich Jeroným Strasser. Kronika s názvem *Illustre martyrium Quatuordecim Fratrum Minorum regularis obseruantiae ab Haereticis Pragae Bobemiae pro fide catholica occisorum* se dnes nachází v historické knihovně konventu P. Marie Sněžné. Na titulní straně kroniky jsou mučedníci vyobrazeni se svými atributy- zbraněmi, kterými byli povražďeni. Jedná se o jeden z důkazů snah česko-rakouské provincie o blízkou beatifikaci. Dalším důkazem jsou dvě veřejná svědectví o pražských mučednících sepsaná v letech 1623 a 1624 v arcibiskupské kanceláři ve Vídni. Jedná se o svědectví nejvyššího maršálka vojsk císaře Rudolfa II. Adolfa hraběte Althana. Hrabě Althan dosvědčuje mučednictví bratří z věrnosti katolické víře. Druhým svědectvím je prohlášení nejvyššího kancléře Zdeňka Popela z Lobkovic, ten požádal bratry, aby se modlili za narození potomka, který z manželství s Polyxenou, dcerou pána z Pernštejna, nepřicházel. Roku 1609 se manželům narodil syn Václav Eusebius.

⁵ PAOLINO, František. *Articuli Beatificationis seu declarationis martiriū servorum Dei Friderici Bachstein sacerdotis professi et XIII sociorum ex ordine fratrum Minorum*. Praha: Ordinis Fratrum Minorum, 1935, s. 34.

⁶ PAOLINO, František. *Articuli*, s. 34.

V čase sepsání výše zmíněné kroniky Jeronýma Strassera nebyla veřejná úcta k mučedníkům ani jejich zobrazování zakázány. Ke zlomu došlo až roku 1634 vydáním dekretu *Coelestis Hieruselem* papeže Urbana VIII. Dekret zakazoval veškeré projevy veřejné úcty osobám, které nebyly oficiálně beatifikovány, či jim úcta nebyla povolena Posvátnou kongregací.

Roku 1651 nařídil generální ministr františkánského řádu Petrus de Maneto zřízení provinčních archívů. Realizací tohoto úkolu v naší provincii byl pověřen významný učenec Bernard Sannig. Ten shromáždil všechny františkánské písemnosti do zbudovaného provinčního archívu v klášteře P. Marie Sněžné. Také inicioval zřízení kronik jednotlivých františkánských klášterů. V duchu dekretu Urbana VIII. byly zrušeny okázalé průvody ke cti umučených bratří. Z jejich hrobu zmizely votivní dary i různé ozdoby, které by evokovaly veřejnou úctu.

Sannig byl velmi vzdělaný muž, který shromáždil dostupné prameny a další písemnosti v tzv. *Acta*, která zaslal Kongregaci pro svatořečení do Říma. Postulátorem procesu případné beatifikace byl ustanoven P. Serafín da Varesio.⁷ Součástí zaslaných *Act* byl popis mučednické smrti františkánských mučedníků: *Litterae Testimoniales de ultima effusione Ossium Venerabilium 14 Fratrum nostrorum...Pragae Anno 1611 die 15 Februarii occisorum pro fide Catholica.*⁸ V *Actech* lze nalézt další dvě nová svědectví vyslyšené přímluvné modlitby. Jedná se o svědectví františkánského kněze P. Rudolfa Wawrobského, uzdraveného z očního neduhu, a o svědectví o uzdravení dcery pana Adama Václava z Kojotova ve Št'áhlavech.

O vývoji beatifikačního procesu byl informován i pražský arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna, ten také povolil otevření hrobu mučedníků za účelem podpory brzké beatifikace. 5. března 1677 za účasti tří oficiálních svědků proběhla druhá rekognoscace. Bernard Sannig, který byl v této době provinciálem, dal nově vyzdít hrob a ostatky bratří do něj uložit.

Dne 20. března 1677 přijal Bernard Sannig dopis od Kongregace pro svatořečení s jasnými pokyny pro další postup v beatifikačním procesu *de non cultu*. Arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna obdržel z Říma *imprimatur* k zahájení vyšetřovacího řízení, za své zástupce ustanovil světícího biskupa Jana Ignáce Dlouhoveského a kanovníka Václava Bílka z Bilenberka.⁹ Provinciál Bernard Sannig určil *prokurátorem* kauzy učitele bohosloví P. Šebestiána Schamborgena. V Římě hájil zájmy pražských františkánů již zmíněný *postulátor* P. Serafím da Varesio. Pro podporu zdárného procesu připojil Schamborgen pamětní list zastupitelstva města Prahy a podpurný dopis císaře Leopolda.¹⁰ Proces, který se už zdárně rozběhl, však byl pro nedostatek financí ze strany pražských františkánů přerušeno.

⁷ *Positio super martyrio beatificationis seu declarationis martyrii Servorum Dei Friderici Bachstein et XIII Sociorum Ordinis fratrum minorum in odium fidei, uti fertur, interfectorum (†15 februarii 1611)*. Congregatio de causis Sanctorum, Roma 2004, s. 11.

⁸ *Positio super martyrio...*, s. 14.

⁹ MINAŘÍK, Klement. *Čtrnácte ctibodných mučedníků pražských z řádu sv. Františka*. Praha: Dědictví Svatojánské, 1911, s. 95.

¹⁰ MINAŘÍK, Klement. *Čtrnácte ctibodných mučedníků pražských z řádu sv. Františka*, s. 98.

Období od roku 1680 do roku 1711

Významnou událostí pro františkány u P. Marie Sněžné byla návštěva císaře Leopolda I. s chotí Eleonorou. Provázeli je představený kláštera P. Bernard Sannig. Ten také sepsal svědectví, jak obě veličenstva poklekla u hrobu mučedníků a vykonala zde krátkou pobožnost. Svědectví se nachází v *Articulích* sepsaných F. Paolinem v roce 1935.¹¹

Teprve roku 1690 obdržel *prokurátor* procesu P. Šebestián Schamborgen od nového římského *postulátora* P. Cherubína a Spoleto obšírný návod, jak má přerušovaný proces beatifikace obnovit. K tomuto novému procesu *de non cultu* bylo potřeba znovu shromáždit potřebné dokumenty, do čehož se P. Schamborgen s velkou pílí pustil. Přípravný proces šetření, doplněný o svědectví pana Lukáše Fialy a již zmíněného pana Pavla Opatského,¹² byl dokončen roku 1698 a veškerá dokumentace byla následně odeslána do Říma Kongregaci pro svatořečení.

Kongregace prozkoumala jednotlivé spisy, ale bratři umučení v roce 1611 beatifikováni nebyli. Hlavním důvodem odkladu byly opět finance. Dílčím úspěchem bylo, že mučedníci byli oficiálně prohlášeni za ctihodné.

Období od roku 1711 do roku 1909

Františkáni u P. Marie Sněžné roku 1711 slavili sté výročí smrti svých umučených bratří. Nechali opravit kapli sv. Michaela, vydali krátké písemné pojednání, skládali básně a písně, v den slavnosti se konal průvod s Nejsvětější svátostí.¹³

Důležitým dílem týkajícím se pražských mučedníků je kniha významného učenice, spisovatele, generálního visitátora řádu, morálního teologa františkána Severina Vrbčanského *Nukleus minoriticus*, která byla vydána roku 1746. Kniha velmi dobře mapuje historii i život františkánské provincie v letech jejího sepsání.

Významným fenoménem doby barokní byla náboženská bratrstva. Zmínila bych v této souvislosti listinu papeže Alexandra VII., ve které je uveden 15. únor jako den získání plnomocných odpustků.¹⁴ Tato bula byla vydána v Římě pro čtyři bratrstva a společenství III. řádu při kostele P. Marie Sněžné roku 1660.

Po klidných letech rozvoje řádu přichází období osvícenského panování Josefa II. Ten svými dekrety zasáhl i do života církve. Od roku 1781 začal panovník rušit některé kláštery. V konventu P. Marie Sněžné musel být snížen stav řeholníků z 66 bratří na pouhých 18. Byla zrušena řádová bratrstva. Je logické, že v tomto náročném období se o obnovení beatifikace neusilovalo. Úcta k bratřím, umučeným 15. února 1611, se stávala stále více soukromou záležitostí. Roku 1835 žilo v klášteře P. Marie Sněžné 50 řeholníků.¹⁵

¹¹ PAOLINO, František. *Articuli*, s. 38.

¹² MINAŘÍK, Klement. *Čtrnácte ctihodných mučedníků pražských řádu sv. Františka*, s. 101.

¹³ MINAŘÍK, Klement. *Čtrnácte ctihodných mučedníků pražských řádu sv. Františka*, s. 102.

¹⁴ KŘEČKOVÁ, Jitka. Bula papeže Alexandra VII. In *Historia Franciscana II*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 77.

¹⁵ EKERT, František. *Posvátná místa královského blavného města Prahy*. Reprint z roku 1883, Praha: Volvox Globator, s. 64.

V letech 1890-1893 byl představeným pražského kláštera P. Létus Schindler. Ten obnovil výroční slavnosti ke ctí 14-ti mučedníků v tom smyslu, že sloužil u oltáře sv. Petra z Alkantary v kapli sv. Michaela, kde se nacházejí ostatky ctihodných mučedníků, zpívanou mši, průvod vynechal. Úcta k mučedníkům upadala v zapomnění.

Roku 1906 navštívil klášter P. Marie Sněžné generální představený františkánského řádu P. Dionýsius Schuler. Ten se začal zajímat o možnost obnovit proces beatifikace umučených františkánů. V roce 1907 byl ustanoven *postulátorem* procesu případné beatifikace František Paolino. Ten zaslal roku 1908 generálnímu představenému českých františkánů Rogerovi Konhefrovovi dopis s prosbou o zaslání všech potřebných podkladů.¹⁶ Ještě tentýž rok byly podklady do Říma odeslány. Roku 1910 byla Kongregaci pro svatořečení předány *Articuli- Beatificationis seu declarationis martirii servorum Dei F. Bachstein sacerdonis professi et XIII sociorum ex ordine fratrum Minorum* sepsané výše zmíněným postulátorem.

Období od roku 1933 do roku 1944

Ráda bych zde vyzdvihla přínos bádání P. Klementa Minaříka, který věnoval studiu františkánských mučedníků mnoho sil a času. Je autorem celé řady publikací a článků, často publikoval v časopise Serafínský prapor.

Snahy o proces beatifikace v Čechách byly silné, ovšem přednost mělo svatováclavské milénium. Oficiálně byl tedy proces beatifikace obnoven až po roce 1930. Byl ustanoven nový *generální postulátor* Antonio Santarelli . Ten informoval dopisem z 1. července 1932 P. Klementa Minaříka, že je ustanoven *vicepostulátorem* procesu beatifikace.¹⁷ Pražský arcibiskup Jan Kašpar vydal dekret, kterým zahájil tzv. *Processus informativus de fama martyrii, sanctitatis, virtutum et miraculorum Servorum Dei Friderici Bachstein et tredecim Sociorum eius O.F.M., qui Pragae die 15. Februarii a. D. 1611 ab haeticis ob fidem, ut fertur, crudeliter occisi sunt.*¹⁸

Vicepostulátor kausy vypracoval velmi pečlivě dokumentaci vztahující se jak k událostem 15. února 1611, tak k dosavadním snahám o beatifikaci. Dokumentace P. K. Minaříka sleduje strukturu a logiku prvotní dokumentace vypracovanou P. Š. Schamborgenem v letech 1695- 1698, ovšem doplňuje ji o nové informace získané studiem v archívech a knihovnách. Vznikl tak spis *Copia publica*, který je složen ze IV tzv. Knih. Kniha I. obsahuje právě informace P. Š. Schamborgena , Kniha II. sbírá dokumenty z let 1700- 1931 a Kniha III. obsahuje chronologicky seřazené rukopisy, obrázky, básně, písně věnované tématu pražských františkánů umučených u P. Marie Sněžné z roku 1611. Příložená IV. Kniha líčí stěžejní ctnosti mučedníků, je zde popsána jejich mučednická smrt i nadpřirozená znamení.

¹⁶ *Positio super martyrio*, s. 22.

¹⁷ *Positio super martyrio*, s. 26.

¹⁸ *Positio super martyrio*, s. 27.

Období od roku 1948 až 2012

Roku 1947 byl jmenován *generálním postulátorem* procesu F. Fortuna Scipioni, který získal od papeže Pia XII. svolení k otevření procesu. O rok později se *promotorem ve věci víry* stal Salvator Natuccio.¹⁹ Proces beatifikace byl zahájen.

Situace po Únoru 1948 byla kritická, začaly vykonstruované procesy s představiteli řádů, včetně řádu františkánského. Řády byly obviněny z kolaborace, vyzvědačství, uchovávání zbraní. Tyto lživé informace nakonec vyústily v likvidaci klášterů. Členové Státní bezpečnosti, Veřejné bezpečnosti a Lidových milicí vtrhli v noci z 13. na 14. února do klášterů a řeholníky odvezli nákladními auty do internačních táborů.

Bohužel klášterní knihovnu u P. M. Sněžné uložili do archívu Ministerstva vnitra, následně byla část převezena do Státního archívu v Praze. Během převozu se některé dokumenty ztratily, jiné byly poškozeny. Františkánský řád přešel do ilegality, řada kněží byla i nadále ve vězení. Klášter P. M. Sněžné byl přeměněn na ubytovnu příslušníků Veřejné bezpečnosti a zkušebnu Hradní stráže. Celý konvent vlastnilo Ministerstvo vnitra.

Po pádu komunistické totality roku 1989 se církvi i františkánskému řádu začalo dařit lépe. Řád získal zpět konvent, obnovila se duchovní správa a stabilizoval se život řádových bratří. Byly navázány diplomatické vztahy s Vatikánem. Znovu se otevřela možnost případné beatifikace. Podle nových instrukcí *Sanctorum Mater*²⁰, která je upřesněním reformy papeže Jana Pavla II. z roku 1983, musel být předložen důvod přerušování beatifikačního procesu. Komunistická totalita byla důvodem více než zřejmým. Bylo proto možné navázat na proces beatifikace 14-ti mučedníků z roku 1947.

Dne 13. května roku 1991 apoštolský nuncius v Praze Giovanni Coppa pobídl františkány české provincie, aby se obrátili na Kongregaci pro svatořečení s dotazem o aktuálním stavu procesu. Odpověď bratři obdrželi již 24. května 1991. V dopise psal generální sekretář Kongregace, že je třeba dodat: úsudek nového provinciála P. Hermana Schalfücka, vyjádření biskupské konference ČSFR a zprávu papežského nuncia G. Cappy. Všechny vyžadované dokumenty byly zaslány již v červenci, proces mohl být zahájen podle platných kanonických pravidel.

Generálním postulátorem se stal Juan Folguer, *relátorem* procesu Hieroným Fokcinskij SJ, za českou stranu byl jmenován *vicepostulátorem* P. Petr Alcantara Houška OFM. Jako základní dokument byla vypracována *Pozice*, na její sumarizaci a překladu se podílel prof. Antoni Zakrzewski z Říma. *Pozice* obsahuje 10 oddílů, celkem 730 stran textu, je napsána italsky.

V klášteře se pomalu začínala obnovovat pozapomenutá úcta k mučedníkům. Františkáni si připomínali odvahu svých ctihodných bratří mší svatou v kapli sv. Michaela. Na oltáři sv. Petra z Alkantary, kde jsou mučedníci pohřbeni, hořelo ten den 14 svíček.

Současní františkáni v klášteře P. Marie Sněžné nezaháleli. V ambitu kláštera proběhly dvě výstavy mapující události února 1611, proběhla v pořadí třetí rekognoskace a vyšla řada odborných publikací. Před plánovanou beatifikací bylo možné se účastnit

¹⁹ *Positio super martyrio*, s. 28.

²⁰ *Sanctorum Mater- Acta ČBK*, s. 112 čl. 26 § 1.

přednášek a panelových diskusí. P. Regalát Beneš OFM napsal odborné publikace, které zároveň popularizují osudy mučedníků z roku 1611.

Závěr

Dne 13. října 2012 zažila Praha první beatifikační obřad v historii pražské katedrály. Františkánští mučedníci od P. M. Sněžné se navíc stali prvními blahoslavenými Roku víry.

Kardinál Angelo Amato, prefekt pro kongregaci svatořečení, přečetl list papeže Benedikta XVI., tímto aktem byly dovršeny snahy těch, kteří se po 400 let snažili proces beatifikace připravit a dožít se ho.

Národnostní pestrost vyvražděné františkánské komunity zdůraznila jak modlitba růžence, tak přímluvy, které zazněly v jazycích, jimiž bratři mluvili- česky, německy, italsky, španělsky, francouzsky a holandsky. Čtvrtý desátek bolestného růžence se v katedrále pomodlila paní Elisabeth Lobkowicz. Skoro 6000 poutníků v katedrále potěšil i bývalý apoštolský nuncius v Praze Giovanni Coppa, který pronesl své blahopřání v češtině. V závěru bohoslužby promluvil i generální ministr františkánského řádu br. José Rodrigues Carballo OFM a kardinál Dominik Duka.

P. Vianney Jan Dohnal, zástupce provinciála františkánů v Čechách, k této pro českou církev významné události řekl: *Ve světě prázdných reklam a v hledání štěstí v dokonale zabezpečeném a bezstarostném životě, který se dnes stává jakýmsi novým kultem, je mučednictví čímsi absurdním. Naši pražští mučedníci se i po čtyřech staletích opět dostávají ke slovu, aby nám vydali svědectví, že se plně může žít jen směrem k Bohu.*²¹

RESUMÉ

Dne 13. 10. 2012 proběhla v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha v Praze beatifikace 14-ti františkánských mučedníků z konventu Panny Marie Sněžné. Tito mučedníci byli brutálně povražděni pražskou lůzou při vpádu pasovských žoldnérů arcibiskupa Leopolda Habsburského do Čech. Ambiciózní Leopold se snažil pomoci již starému císaři Rudolfovi II. proti mocenským zájmům jeho bratra Matyáše. Drancující vojsko Leopoldovo obsadilo 15. 2. 1611 část Prahy. Nastalý chaos využila lůza. Přepadla některé kláštery, zavraždila řeholníky a odnesla si klášterní majetek. Záminkou bylo údajné přechovávání zbraní a skrývání žoldnérů Leopoldovy armády.

V klášteře Panny Marie Sněžné, který byl roku 1604 předán do správy františkánům, byly ztráty na životech největší. Dav lůzy („chasy“) přepadl klášter a zavraždil všech 14 bratří, mrtvoly byly vyslečeny z šatů a zůstaly ležet nepohřbeny na nádvoří konventu. Klášter byl kompletně vypleněn. Tímto způsobem byl ukončen život františkánských misionářů, kteří přišli do Prahy z několika států Evropy. Důvody, které bratry vedly k horlivé službě v tehdy konfesně různorodé / i rozhádané/ Praze, je nutné hledat v rovině duchovní. Jistě šlo v první řadě o řeholní slib poslušnosti a věrné následování Ježíše Krista v lásce a chudobě sv. Františka z Assisi. Proces beatifikace trval 401 let, prošel několika fázemi. Dvakrát byl přerušen a jednou odmlčen. O výslednou

²¹ DOHNAL, Jan Vianney. Svědectví, při kterém se tají dech. In *Katolický týdeník*, 2012, roč. č. 42, s. 2.

beatifikaci se zasloužilo mnoho lidí, ať svým svědectvím, sepsáním literárního historických spisů, bádáním, tak mnohými modlitbami k mučedníkům.

Období od roku 1611 do roku 1628

V tomto období lze vysledovat hlavně zprávy o nadpřirozených jevech v kostele Panny Marie Sněžné, jedná se především o výpověď Pavla Opatského a biskupa Jana Ignáce Dlouhoveského z 31. 1. 1697, které později publikoval F. M. Paolino ve svých Articulích. Úctu k františkánským mučedníkům sledoval i arcibiskup Jan Lohel, který požádal provinciála františkánů o rekognoscaci. Po prohlídce byly ostatky pochovány v kapli Panny Marie, dnes kaple sv. Michaela. Důležitým pramenem je kronika františkánského mnicha Jeronýma Strassera vydaná roku 1624: *Illustre martyrium Quatuordecim Fratrum Minorum regularis obseruantiae ab Haereticis Pragae Bohemiae pro fide catholica occisorum*, která líčí události roku 1611 s poměrně malým časovým odstupem. V letech 1623 – 1624 byla v arcibiskupské kanceláři ve Vídni sepsána dvě svědectví o svatosti mučedníků, a to svědectví nejvyššího maršálka Adolfa hraběte Althala a svědectví nejvyššího kancléře Zdeňka Popela z Lobkovic.

Období od roku 1627 do roku 1677

Ke zlomu ve veřejné úctě k františkánským bratřím umučeným roku 1611 dochází roku 1634. Papež Urban VII. svým dekretem *Coelestis Hieruselem* zakázal veřejnou úctu ke všem, kterým nebyla povolena Kongregací pro svatořečení v Římě. V letech 1675 – 1678 byl provinciálem významný učenec Bernard Sannig, ten nechal zahájit proces beatifikace *de non cultu*. Dne 5. 3. 1677 nechal také provést exhumaci a ohledání ostatků čtrnácti bratří. Proces, který se rozeběhl, byl pro nedostatek financí zastaven.

Období od roku 1680 do roku 1711

Následný proces jednající o hrdinských ctnostech mučedníků byl zahájen až po 17 letech. Vícepostulátorem byl jmenován teolog P. Šebestián Schamborgen, který shromáždil písemné zprávy o životě i smrti pražských mučedníků. Ty byly roku 1698 zaslány do Říma. I tentokráte bylo řízení zataveno. Pražským mučedníkům byl přiznán pouze titul „ctihodní“. Není bez zajímavosti, že pomodlit se přišel ke hrobu mučedníků i císař Leopold I. se svojí ženou Eleanorou. Císař k žádosti o svatořečení připojil svůj podpurný dopis.

Období od roku 1711 do roku 1909

Po klidných letech přichází osvícenecké panování Josefa II. Od roku 1781 začal panovník rušit některé kláštery, v konventu Panny Marie Sněžné musel být snížen stav řeholníků z 66 na 18. Památka umučených bratří z roku 1611 se stále více stávala soukromou záležitostí a upadala v zapomnění. V letech 1906 – 1907 byly z iniciativy řádového generála P. Dionysia Schulera, který navštívil Prahu, a řádového postulátora P. F. M. Paolino učiněny pokusy obnovit proces blahořečení. Roku 1910 byly Kongregací pro

svatořečení předány *Articuli- Beatificationis seu declarationis martiriū servorum Dei F. Bachstein sacerdonis professi et XIII sociorum ex ordine fratrum Minorum*. Proces blahorečení se ovšem nezapočal.

Období od roku 1933 do roku 1948

Teprve roku 1933 bylo řízení obnoveno na arcidiecézní úrovni a ukončeno bylo roku 1944. Po válce byla akta procesu řádně předána do Říma. Politické události roku 1948 a přerušení styku se Svatým stolicem proces beatifikace přerušily. Za zmínku stojí i statečný postoj řeholníků při záboru klášterů v únoru 1950, který iniciovala Státní bezpečnost.

Období od roku 1990 do roku 2012

Po roce 1990 požádala česká provincie františkánů za podpory všech biskupů o obnovení procesu. Kongregace pro svatořečení stvrdila roku 1994 dekretem platnost předchozího arcidiecézního řízení a schválila pokračování na římské úrovni. V roce 2003 a 2004 bylo tiskem vydána tzv. *Positio super martyrio.....oficiální svazek*, který shrnuje všechny materiály ke kauze. V roce 2003 se k zaslaným aktům kladně vyjádřila komise historiků a v roce 2011 také komise teologů. Celou etapu příprav k beatifikaci završil podpis papeže Benedikta XVI. 10. května 2012. Kardinál Dominik Duka stanovil datum blahorečení na 13. října 2012. Během slavnostní bohoslužby přečetl kardinál Angelo Amato, prefekt pro Kongregaci svatořečení, papežův list. Tímto aktem byli umučení bratři z roku 1611 beatifikováni. Podle nových pravidel Kongregace se má blahorečení konat v místní katedrále diecéze, odkud byl proces iniciován. Je to poprvé v dějinách, kdy se konal proces beatifikace přímo v Praze.

SUMMARY

On 13 October 2012 beatification of fourteen Franciscan martyrs from the Monastery of Our Lady of the Snow was celebrated in the Prague Cathedral of St. Vitus, St. Wenceslas and St. Adalbert. The martyrs were murdered by the hordes of peasants when the Passau troops of Archbishop Leopold of Habsburg invaded Prague. Ambitious Leopold wanted to help the Emperor Rudolph II, already an old man, against the power interests of his brother Matthias. The Leopold's plundering troops occupied a part of Prague on 15 February 1611. The hordes of peasants took advantage of the chaos. They attacked some monasteries, murdered the monks and took the property of the monastery. The excuse was alleged hiding of arms and mercenaries of Leopold's army.

The victims were most numerous in the Monastery of Our Lady of the Snow which had been under the administration of Franciscans since 1604. The hordes of peasants attacked the monastery and murdered all 14 brothers; the dead bodies were stripped off their clothes and left unburied at the monastery yard. The monastery was plundered. Thus lives of the Franciscan missionaries that had come to Prague from several European states were ended. Reasons of the brothers' zealous service in the then

religiously diverse Prague must be look upon from religious perspective. Above all, there was the monastic vow of obedience and faithfully following Jesus Christ in love and Francis of Assisi in poverty.

The process of beatification lasted 401 years and went through several phases. It was interrupted twice and suspended once. Many people contributed to the final beatification by their testimony, literary and historical records, research and many prayers to the martyrs for help.

Period 1611- 1677

In this period we can trace mainly reports on supernatural phenomena in the Church of Our Lady of the Snow, particularly the statement of Pavel Opatský and bishop Jan Ignác Dlouhoveský from 31 January 1697 later published by F. M. Paolino in his Articles.

Archbishop Jan Lohel witnessed reverence for the Franciscan martyrs and asked the Franciscan Provincial for recognition. After the examination the remains were buried in the Chapel of Our Lady which today bears the name of St. Michael.

A chronicle by Franciscan monk Hieronymus Strasser published in 1624 is an important source of evidence: *Illustre martyrium Quatuordecim Fratrum Minorum regularis obseruantiae ab Haereticis Pragae Bohemiae pro fide catholica occisorum*, depicting the events of 1611 shortly after they happened.

In 1623-1624 two testimonies about the holiness of the martyrs were recorded in the Archbishop's office in Vienna: the testimonies of the supreme commander count Adolf of Althann and supreme chancellor Zdeněk Popel of Lobkowitz.

In 1634 there was a turn in public reverence for the Franciscan brothers tortured to death in 1611. Having published the decree *Coelestis Hieruselem*, pope Urban VII prohibited reverence for all those who had not been allowed to be revered by the Roman Congregation for the Causes of Saints.

In 1675-1678 the Provincial was a well-known scholar Bernard Sannig who initialized the beatification process *de non cultu*. On 5 March 1677 he ordered exhumation and examination of the remains of the 14 brothers. Later on the process was stopped due to lack of finances.

Period 1680- 1711

The next process considering heroic virtues of the martyrs started 17 years later. The theologian P. Sebastian Schambogen was nominated for Vice-postulator and he collected written reports about the lives and deaths of the Prague martyrs. All materials were sent to Rome in 1698. However, the process was stopped again. The Prague martyrs were only conferred the title "venerable".

It is worth mentioning that Emperor Leopold I with his wife Eleanor went to pray to the martyrs' grave. The Emperor showed his support by signing the application for canonization.

Period 1711- 1909

A significant phenomenon of the Baroque period was formation of religious brotherhoods. I would like to mention the decree by Pope Alexander VII in which he set the date 15 February as the day to acquire authorised indulgences.

After the quiet years, the enlightened ruler Joseph II came to the throne. In 1781 the monarch started to suppress monasteries, the Monastery of Our Lady of the Snow had to decrease the number of monks from 66 to 18.

The commemoration of the brothers tortured to death in 1611 became a private business and their life story became forgotten.

Between 1906 and 1907 by initiative of the Minister General of the Order, P. Dionysius Schuler, who visited Prague, and Postulator of the Order, P. F. M. Paolino, some attempts to reopen the beatification process were made. In 1910 the Congregation for the Causes of Saints was handed over *Articuli- Beatificationis seu declarationis martirii servorum Dei F. Bachstein sacerdonis professi et XIII sociorum ex ordine fratrum Minorum*. However, the beatification process did not start.

Period 1933 -1948

No sooner than 1933 was the process renewed on the archdiocese level and it was concluded in 1944. After the war the beatification dossier was submitted to Rome. However, the political events of 1948 and discontinuation of contacts with the Holy See interrupted the beatification process.

We shall not forget the brave attitude of the monks during the confiscation of monasteries in February 1950 organized by the State police.

Period between 1990 and 2012

After 1990 the Czech Franciscan province with support of all bishops asked for the reopening of the process. In 1994 the Congregation for the Causes of Saints confirmed the validity of the previous archdiocese process in the decree and approved the continuation in Rome.

In 2003 and 2004 so-called *Positio super martyrio* was published which was an official dossier collecting all documents of the case. The commission of historians and the commission of theologians published approving statements on the case in 2003 and 2011 respectively. The preparations were concluded by Benedictus XVI attaching his signature on 10 May 2012. Cardinal Dominik Duka set the date of the beatification on 13 October 2012. In the course of the Holy Mass, the Prefect of Congregation for the Causes of Saints, Cardinal Angelo Amato, read the Pope's letter. The brothers tortured to death in 1611 were beatified by this act.

Following new rules of the Congregation for the Causes of Saints, the beatification should take place in the local cathedral of the diocese where the process started. It was for the first time in history that the beatification took place in Prague.

Adresa autorky:

Mgr. Jana Hošková

externí doktorandka

Jihočeská univerzita, Teologická fakulta

Kněžská 8, 370 01 České Budějovice, ČR

Katedra teologických věd

e-mail: janahoskova@volny.cz

ČRTY ZE ŽIVOTA ČESKÉHO VIANNEYE A JEHO ŽIVOTNÍ PRAXE

Pavel Sekyrka

SKETCHES FROM THE LIFE OF CZECH VIANNEY AND HIS CONFSSIONAL PRATCISE

Abstract: On the 16th January 1926, in an inconspicuous village Kovářov in Central Bohemia, Father František Xaver Paleček died of chronic kidney inflammation. He had worked there all together for 24 years. In all places, no matter if it was Kovářov or any other place of work, the priest left ineffaceable trail of his activity. Those who knew him would find him as an ardent priest, who was active simultaneously on many levels in his pastoral duties. He was known as a brilliant preacher, a charity supporter, an unforgettable teacher, a founder of church communities, a pilgrim, and above all, he was famous as a confessor. Especially the last attribute made Father Paleček unforgettable in the light of later hagiography to such an extent that shortly after his death he was nicknamed "the Czech Vianney". The following study tries to outline all the reasons for Father Paleček's confessional reputation in that region.

Key words: Archival. Confession. Ecclesiastic history. F. Paleček. Vianney.

František Xaver Paleček se narodil 29. října 1859 v obci Miličín ve středních Čechách.¹ O dětství Františka Xavera Palečka neexistuje příliš nosných vzpomínek. Uvádí se, že ředitel kůru v Miličíně, Prokop Hovorka, vyznamenal v osobě Františka hudební nadání a přijal ho, s největší pravděpodobností ještě před nástupem do obecné školy, jako člena kůru. Bral jej pak jako sopranistu k církevním slavnostem a zvláště na pohřby. Hovorka byl zároveň řídícím a do školy přijal Františka již v pěti letech. Tím rozhodl o chlapcově vyzrálosti. A byl to opět Prokop Hovorka, kdo také začal učit hrát Františka na housle. Vedle řídícího Hovorky měl u Františka ještě rozhodné slovo miličínský kaplan Josef Jíša, který v době Františkova dětství v Miličíně působil.²

¹ BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉ. *Kněžská matrika č.1 (1825-1900)*, nestr.

² KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, s. 5.

Školní prostředí si František velmi oblíbil, což bylo samozřejmě způsobeno i výsledky, kterých dosahoval. To prostředí, kde se získávaly poznatky a kde se setkával s autoritami, mu bylo velmi blízké.³

Když bylo Františkovi dvanáct let,⁴ radili učitelé jeho otci, aby dal chlapce na studie. Antonín Paleček byl postaven před nesnadné rozhodnutí. Se svým sociálním statutem si musel být vědom toho, že v případě existenciální nouze zmaří veškeré snahy syna dostudovat. Jednou ze studijních možností měl být klášter u sv. Kajetána v Praze. Zde chlapci bydleli a zpívali při bohoslužbách. Klášter se staral o jejich existenciální zabezpečení a přitom zde studenti mohli studovat gymnázium. Tento model by byl pro rodinu ideální, František se nejen výborně učil, devizou pro internátní život v klášteře byl také zvučný hlas, mohl by zde tedy vystupovat i jako vokalista. Kromě toho mohl nabídnout ještě hru na housle. Přesto vyšla pěší cesta Antonína Palečka do Prahy naprázdno, jelikož v klášteře měli již plný počet a tak Františkovi nezbylo než navštěvovat dál obecnou školu v Miličíně. Čas mimo školu trávil často tím, že jej otec bral jako součást orchestru na zábavy, zvláště na koncerty a akademie, stejně jako zpěváka či houslistu na pohřby.⁵

V Miličíně se také od malička setkával se svatohorskými poutníky. Pozoroval je, stejně jako ostatní obyvatelé, když někteří přespávali v hostinci a druhý den pokračovali v cestě, nejdříve na Kalvárii za Miličínem, kde vykonávali pobožnost, než pokračovali v dlouhé cestě na Svatou Horu. Procesí bylo centrem Františkovy pozornosti ještě z jiných důvodů. Byla to pro něj jako pro hudebníka možnost vyslechnout některé písně, zvláště ty, které sám neznal.⁶

Kaplan Jiša a dále starosta Miličina Josef Hovorka, syn bývalého řídicího učitele Hovorky, Františkovu otci radili, aby dal od roku 1872 syna studovat na gymnázium do Tábora. Zde se mělo v dohledné době uprázdnit stipendium po miličínském měšťanu a kupci Janu Hájkovi.⁷ Jelikož měl Antonín Paleček přislíbeno, že toto stipendium na svého syna prostřednictvím nadace dostane,⁸ dal Františka roku 1872 na gymnázium do Tábora zapsat. Zde také získal pro Františka podnájem, na který měsíčně platil 10 zlatých. Ty pokryly byt bez vyprání prádla a stravu bez svačin.

Ve studiu se začal František orientovat velmi rychle, jeho výsledky byly, stejně jako na obecné a měšťanské škole, výborné. Co však negativně prožíval, podobně jako každý chlapec jeho věku, bylo odloučení od rodičů a sourozenců. Františkovi bylo v roce 1872 třináct let, když nastalo první loučení s domovem. A ačkoliv byl Tábor od Miličina pouhých 16 km, jen 3 hodiny cesty pěšky, byla jediným pojítkem mezi rodinou

³ FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomoc 1936, s. 7.

⁴ SMETANA, František. P. *František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 1.

⁵ KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, s. 6.

⁶ SMETANA, František. P. *František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 2.

⁷ KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, s. 4.

⁸ DOUBRAVA, Jaroslav. *František Xaver Paleček*. In *Bohemia Sancta*, Česká katolická charita 1989, s. 271.

korrespondence, popřípadě jednou za měsíc návštěvy otce. Ten sem docházel a donášel chlapci chléb z domácí pece.⁹

Gymnázium se v jeho případě ukázalo jako nejlepší možná volba. Nejenže se stále více profiloval, ale byl také oblíben u spolužáků. A pro svou vysokou inteligenci, bystrý úsudek a lehkost vyjadřování i u svých profesorů. Tak např. obávaný profesor matematiky Hromádka údajně ohodnotil dospívajícího Palečka jako jediného, který by byl schopen věnovat se matematice na univerzitě. Na gymnáziu také František začal doučovat studenty, kteří výuku buď zanedbávali, či potřebovali látku prohloubit. Dostával se do rodin výše sociálně postavených. Kromě toho se František učil znát hodnotu peněz, když vydělaným obnosem šetřil otci výdaje spojené se studiem. Jeho v té době již pěstěný tenor se stal pravidelnou součástí všech akademii a gymnaziálních slavností.¹⁰

Osobnostně se zároveň nejednalo o žádného knihomola, který by trávil čas stranou kolektivu. V septimě a oktávě byl jeho život s většinou studentských akcí přímo spojen, také o prázdninách se věnoval divadlu, hrál opět na koncertech či slavnostech. Nacvičoval recitace, zpěvy i hudbu. Jedním takovým jeho zpracováním bývala interpretace života sv. Františka z Assisi.¹¹ Prázdniny byly pro Františka intenzivním zážitkem. S mladším bratrem Janem se dostávali domů do Miličína zpravidla jen na Vánoce, poté na krátké pololetní a poté až letní prázdniny.¹²

V roce 1880 složil František Paleček na táborském gymnáziu maturitní zkoušku s vyznamenáním.¹³ Profesoři mu doporučili, aby sám začal studovat na profesuru. Obdržel několik doporučujících dopisů. Zároveň se ale očekávalo, že se vydá po stopách profesora Hromádky, který právě v Palečkovi, pokud by se rozhodl pro matematiku, viděl budoucího zdatného odborníka.

Rozhodnutí pro seminář

V červnu téhož roku se vydal František do Prahy, aby si tam našel byt a dal se zapsat na univerzitu. Jedním z vytoužených cílů budoucího studenta Univerzity Karlovy měla být skutečně matematika.

Z Prahy se však vrátil druhý den a hned po návratu oznámil otci, že pojedje do Českých Budějovic a nechá se zapsat do kněžského semináře.¹⁴ Pro rodiče byla tato

⁹ SMETANA, František. *P. František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 2.

¹⁰ KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, s. 6.

¹¹ SMETANA, František. *P. František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 2.

¹² KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, s. 6.

¹³ OA Písek, fond VÚ Mirovice, karton 17, složka: *Kostelec n/Vl. Personalie 1787 - 1924*, dopis biskupovi Martinu Josefu Říhovi ze dne 23. dubna 1894, dvojlist, rukopis bez příloh.

¹⁴ FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomouc 1936, s. 7.

skutečnost překvapením, jelikož předpokládali, že na studium bohosloví půjde mladší syn Jan, který byl pro tuto službu v očích rodičů díky své tichosti předurčen.¹⁵

Svůj úmysl jít studovat teologii oznámil vzápětí i miličínskému faráři, ale ten mu řekl, že je již na přihlášení pozdě, kromě toho se domníval, že počet uchazečů bude již naplněn. To dosvědčuje, že o úmyslu stát se farářem nevěděl skutečně nikdo, ani dost možná jeho zpovědník, ani jeho nejbližší. Ještě ten samý týden odjel František Paleček do Českých Budějovic, přímo k rektoru semináře, kterým byl v roce 1880 ThDr. Petr Špelina. Rektor jeho žádost z kapacitních důvodů zamítl. Až na opakovanou Františkovu žádost o revizi rozhodnutí udělil výjimku a přijal ho jako nadpočetného. K revizi rozhodnutí nejspíš přispěla i doporučení, kterými byl František na cestu do semináře vybaven, stejně jako vysvědčení o maturitní zkoušce.¹⁶

Seminář

Seminář, do kterého byl František Paleček roku 1884 ke studiu jako přespočetný přijat, se mu stal po měsících tápání duševním a duchovním přístavem. Se zanícením a houževnatostí se ponořil do studia Starého i Nového Zákona, archeologie, filozofie, mravouky, historie, práva i morálky.¹⁷ Účastnil se zde literárního ruchu. Přednášel např. o Čenku Bendlovi, překladateli Puškina.¹⁸

V semináři také zpíval při rorátech a jiných příležitostech ve sboru nebo sólové zpěvy. V posledním roce semináře byl ustanoven korunním prefektem a tím i odpovědným za pořádek v semináři.¹⁹ Tehdy ještě docházel do semináře na závěrečné zkoušky biskup Jan Valerián Jirsík. Při jedné z nich, když slyšel odpovídat Františka, pochválil jeho znalosti.²⁰ Závěrečnou zkoušku vykonal František Paleček roku 1884 s prospěchem - výborný.²¹

Ze semináře si P. Paleček odnesl do pastorače kromě vzdělání také životní moudrost osobností, které mohl osobně poznat. Jednou z těchto cenných škol života bylo poznání hraběte Schönborna, který P. Palečkovi utkvěl silně v paměti.²² Jeho další kroky ovlivnil i nezapomenutelný a již za života zvěčnělý biskup, teolog, vlastenec, intelektuál Jan Valerián Jirsík, kterému Paleček ještě jako bohoslovec ministroval na pohřbu.

¹⁵ SMETANA František. *P. František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 6.

¹⁶ KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, fotokopie, s. 8.

¹⁷ KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, fotokopie, s. 8.

¹⁸ FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomouc 1936, s. 8.

¹⁹ SMETANA František. *P. František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 4

²⁰ Tamtéž.

²¹ OA Písek, fond VÚ Mirovice, karton 17, složka: *Kostelec n/Vl. Personalie 1787 – 1924*, Martinu Josefu Říhovi dne 23. dubna 1894, dvojlist, rukopis bez příloh.

²² KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, fotokopie, s. 8.

Mezi ostatními, kteří ho nasměřovali, byl spirituál Msgre. Adolf Rodler. Ten byl v semináři jeho duchovním vůdcem. Adolf Rodler byl vydavatel a redaktor časopisu, českobudějovický kanovník a komoří jeho Svatosti.

Od něho obdržel při loučení na památku obrázek neposkvrněného početí Panny Marie. Na ten si připsal: „*Památka ndp. Adolfa Rodlera, milého a předrabého spirituála našeho v semináři v Budějovicích.*“ Dále připsal: „*Jak Jsi krásná, jediná moje, Panno Neposkvrněná Maria!*“ Zdánlivě banální text vypovídá něco o niterném přístupu novokněze ke svému poslání.²³

Svěcení

Na kněze byl František Paleček vysvěcen 20. července 1884. Jeho světícím biskupem byl František de Paula Schönborn,²⁴ který zasedl na biskupský stolec na krátký čas po zemřelém biskupovi Janu Valeriánu Jirsíkovi. František Paleček byl svěcen proti abecednímu pořadí, jelikož byl prefektem semináře. V té době byl biskup Schönborn jmenován arcibiskupem v Praze. Když rozpoznal v novoknězi opravdové schopnosti, chtěl jmenovat novokněze Palečka na arcibiskupský patronát. V rámci patronátu by poté byl P. Paleček jmenován administrátorem v Rožmitále pod Třemšínem. Ten však toto protekční místo odmítl.²⁵ Ovšem i rektor semináře předložil P. Palečkovi po vysvěcení seznam volných míst, aby si vybral. Jednalo se o nebývalé vyznamenání projevené hned dvojím způsobem. P. Paleček odmítl s tím, že volbu svého budoucího působiště ponechá na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích, v které chtěl být jako kněz instalován.²⁶ Byl tedy jmenován kaplanem ve Starém Sedle,²⁷ dnešní obce s názvem Orlík nad Vltavou.

Novokněž

Do Starého Sedla nastoupil P. František Paleček 29. srpna 1884.²⁸ Zde byl ustanoven jako prozatímní kooperátor namísto P. Martina Žemličky, který byl přeložen coby interkalární administrátor na Červenou.²⁹ K čtyřměsíčnímu pobytu P. Palečka ve Starém Sedle neexistují žádné archiválie.³⁰

S datem 1. ledna 1885 byl ustanoven jako kaplan v Mirovicích.³¹ Důvodem jeho poměrně krátkého pobytu ve Starém Sedle bylo z titulu schwarzenberského patronátu jmenování mirovického kaplana Viléma Zyphána zámeckým kaplanem ve Varvažově, rovněž s datem 1. ledna 1885. František Paleček měl nastoupit na jeho místo.³²

²³ SMETANA František. *P. František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 8.

²⁴ BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉ. *Kněžská matrika č. 1 (1825 – 1900)*, nestr.

²⁵ KREJČÍ, Jan Jiří. *Život a ctosti ctihodného sluby Božýho P. Františka Xav. Palečka*; Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, G-G1, s. 6.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉ. *Kněžská matrika č. 1 (1825 – 1900)*, nestr.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ OA Písek, fond FU Staré Sedlo, karton 1, složka: *Kaplaní 1806 – 1922*, dopis, rukopis.

³⁰ *Liber memorabilium de Ecclesia Kovářov od roku 1757*, s. 188.

³¹ BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉ. *Kněžská matrika č. 1 (1825 – 1900)*, nestr.

³² OA Písek, fond FU Staré Sedlo, karton 1, složka: *Personalie 1718 – 1926*, dopis s inv. č. 6124, rukopis.

Po uplynutí zkušebního roku byl také v roce 1885 rozhodnutím knížete Schwarzenberga přijat do svazku knížecího patronátu Karlo – Schwarzenberského.³³

Na základě provedené vizitace a dosavadního ohlasu vyznamenala Biskupská konzistoř P. Palečka 17. listopadu 1887 za jeho horlivou pastorační činnost a nasazení Pochvalným dekretem.³⁴

Po interkalaci v Zalužanech, Kovářově a Kostelci byl jmenován sídelním kaplanem v Předbořicích a konečně roku 1902 v Kovářově. Zde byl 25. května 1910 jmenován biskupským notářem, tj. zástupcem vikáře.³⁵ Titul biskupského notáře byl udělován zasloužilým kněžím v duchovní správě, neměli však žádnou funkci.

V roce 1914 došlo k obměně biskupských vikářů. Biskupského vikáře Msgre. Františka Beránka nahradil Martin Žemlička. Jelikož První sekretář Jan Kříž rezignoval na svou funkci, bylo přání biskupa, aby si duchovenstvo vikariátu samo zvolilo svého sekretáře. A proto nový biskupský vikář zažádal v dopise faráře, aby poznamenali jméno toho, koho si přejí za sekretáře.³⁶ O poměru hlasů nevíme nic bližšího, víme však, že za nového biskupského sekretáře mirovického vikariátu byl jmenován s datem 6. června 1914 P. František Paleček.³⁷

Dvacátého pátého července 1921 jej jmenoval biskup Šimon Bárta čestným kanovníkem.³⁸ Celý název titulu zněl čestný kanovník katedrální kapituly.³⁹

Když mu v roce 1922 zemřela maminka a ještě téhož roku sestra Marie, nesl to velmi těžce. Zároveň od teď přestal zcela dbát na své zdraví. Když na sobě začal hlavně v roce 1925 pozorovat malátnost, zjistil lékař bílkovinu v krvi a nařídil mu, aby ležel v teplé místnosti a nevystavoval tělo další zátěži. V červnu 1925 musel P. Paleček skutečně ulehnout. Otok nohou následoval.

V srpnu došlo u P. Palečka k dočasnému zlepšení zdravotního stavu. Biskup Bárta děkoval P. Palečkovi v dopise z 29. srpna za zprávu o rekonvalescenci, která ho velice potěšila: „*Děkuji dobrotivému Bohu, že nás ušetřil velkého zármutku a veliké ztráty. Prosím Vás snažně, abyste byl svého zdraví bedliv a neukládal si zejména nyní úkoly, které jsou nad síly člověka i zdravého.*“⁴⁰

P. Paleček odmítal zažádat o dispens, aby mohl sloužit mše doma. Přestože byl chůze téměř neschopen, chtěl jít či nechat se dovést sestrou ze Zalužan do kostela. Pokud to vzhledem k jeho zdravotnímu stavu odmítla, celé dopoledne na ni ze vzteku nepromluvil.⁴¹

³³ OA Písek, fond VÚ Mirovice, karton 17, složka: *Kostelec n/Vl. Personalie 1787 – 1924*, dopis biskupovi Martinu Josefu Říhovi ze dne 23. dubna 1894, dvojlist, rukopis bez příloh.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉ. *Kněžská matrika č. 1 (1825-1900)*, NESTR.

³⁶ OA Písek, fond VÚ Mirovice, karton 6, složka: *vikář P. Martin Žemlička 1914 – 1926*, veřejný dopis biskupského vikáře Martina Žemličky adresovaný farářům vikariátu ze dne 4. května 1914, rukopis

³⁷ BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉ, *Kněžská matrika č. 1 (1825 – 1900)*, NESTR.

³⁸ KOL. AUTORŮ. *Boží studánka – Vzpomínky vděčných farníků kovářovských na pana faráře vdp. Františka Xavera Palečka*, samizdat, fotokopie, s. 25.

³⁹ BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉ. *Kněžská matrika č. 1 (1825 – 1900)*, NESTR.

⁴⁰ FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomouc 1936, s. 16.

⁴¹ Tamtéž, s. 17.

Dvanáctého září roku 1925 sloužil v kostele svou poslední mši. Aby do kostela došel, jeho sestra ho podpírala. Při mši promluvil ke svým farníkům a omluvil se jim za to, že nemůže vykonávat své povinnosti tak, jak by měl a sliboval farníkům, že jestli ho Pán uzdraví, vše jim vynahradí. Toho dne ulehl do postele a od toho dne již z postele nevstal.

Čas trávil nyní již jen na faře, maximálně s vycházkou na farní zahradu. Dojít do kostela, který byl od fary jen pár desítek metrů, bylo díky jeho zdravotnímu stavu vyloučené.

Osmnáctého prosince toho roku upadl do bezvědomí. Na základě příznaků polemizoval lékař s myšlenkou, že prodělal záchvat mrtvice.

Tělo Páně přijímal P. Paleček od začátku prosince každý den. Neustále byl v myšlenkách spjat se svou farností. A ačkoliv nechtěl své farníky a všechno, co ho s ním pojilo, opustit, situace se mu zdála čím dál více bezvýchodná, a proto zažádal konzistoř o penzionování. Konzistoř však žádost zamítla. I pro představené bylo těžké přiznat si realitu a také chtěli P. Palečka zřejmě lidsky posílit: „*Přání Vaší milosti, abychom oznámili, kterých příloh by bylo třeba žádati za pensi, nemůžeme vyhověti, nýbrž Vaši Milost upřímně prosíme ještě vytrvati na svém požehnaném místě, dokud dobrý Spasitel ve svatostánku jinak nerozhodne. Co by si Kovářov počal bez svého vroucně milovaného, vysoce důstojného pána, duchovního vůdce a správce v každém ohledu.*“⁴²

P. František Xaver Paleček zemřel v sobotu 16. ledna 1926 kolem 11.30 hod. Příčinou jeho smrti byla nephritis chronica, neboli chronický zánět ledvin.⁴³

Pohřeb P. Palečka se uskutečnil 19. ledna 1926. Zesnulého doprovázel na poslední cestě poslanec Jan Jiří Krejčí, 160 hasičů, školní děti a učitelé, mariánská družina, terciáři a nepřehledný zástup lidí. Hlavním celebrantem byl v zastoupení biskupa kanovník Jan Praschl za přítomnosti 25 kněží.⁴⁴

Zpovědní praxe Českého Vianneye

P. Paleček byl knězem 42 let, z toho stěžejní část pastoračního života 24 let v Kovářově. S výjimkou Mirovic, kde působil po svém vysvěcení jako jeden z kaplanů 8 let, byly všechny jeho farnosti zastrčenými kouty Povltaví. Přesto zde vykonal z hlediska pastoračního díla, které se stalo předmětem četné opakující se hagiografie, dosud bohužel bez hlubší analýzy této činnosti. Nejčastěji je uváděn jako mimořádný kazatel a hlavně zpovědník. Jako zpovědník byl již pár dní po své smrti poprvé označen přízviskem „Český Vianney.“

Ačkoliv jeho atributivním rysem byl právě rys zpovědníka, existuje o jeho zpovědní praxi nejméně dochovaných archiválií. Ovšem z hlediska podstaty svátosti a silentia o obsahu, který si penitenti přinášejí a v jiné formě odnášejí, je to pochopitelné.

⁴² FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomouc 1936, s. 18.

⁴³ Obecní úřad Kovářov, *Kniha zemřelých 1910 – 1946*, s. 68.

⁴⁴ FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomouc 1936, s. 18.

Specifičnost zpovědní praxe v 19. století

Farář žijící v druhé polovině 19. století jako zpovědník vykonával jeden z nejnáročnějších úkolů svého poslání. Každý farář tehdy jako dnes měl za úkol během 1-2 minut penitentem často zrychleně řečeného obsahu rozpoznat „diagnózu.“ A nejen duchovní, nýbrž i duševní. Vzhledem k tomu, že se psychologie a její odvětví nacházely v plenkovém závinu, byl pro kněze úkol náročnější. *Univerzální* počet *otčenášů* a *zdravasů* jako stanovenou léčbu si mohli dovolit snad jen ti, kteří byli schopni poskytovat pouze bohoslužebný servis.

Faráři byli ale vyhledáváni jako vzdělanci právě i díky této potřebě uvolnění napětí v psyché člověka. Byla očekávána jejich zdatnost v teologii, ale neméně i v psychologii. Ve zpovědnících byli hosty i kající, kteří se odmítali nechat dát z mnoha faktorů vyšetřit průkopníky jiného oboru, ačkoliv se tento rovněž zabýval odhalením nitra jako předpokladu pro léčbu. Přece jenom farář měl v tomto směru stále odlišný statut od lékaře provozujícího léčbu, která vycházela z nových poznatků rodícího se oboru - psychologie. Farář byl také po staletí vázán zachováním zpovědního tajemství. Žil necivilním způsobem života, což mu dodávalo patinu. Kromě toho, pokud mluvíme dále o náročnosti farářovy zpovědní činnosti, musel celé hodiny v polootevřeném prostoru velmi pozorně naslouchat šepotu, což je na psychiku člověka velmi náročné. Ovšem nemenší požadavek se týkal náročnosti na fyzickou stránku zpovědi.

V době P. Palečka neexistovaly žádné zpovědní místnosti či uzavřené zpovědnice. Zpovědnice byly koncipovány jako otevřené, to znamená bez koncentrace vlastního tepla, bez elektriny, bez možnosti spuštění přímého topení. Zpovědník začínal za několik málo minut díky nemožnosti pohybu prochladávat. Celkový stav organismu člověka, který trávil na jednom místě bez pohnutí i celé hodiny, v kostele, kde člověk nemůže hovořit o zimě pouze v letních měsících, si lze dobře představit. Dále, je-li tento druh *práce* praktikován často, přináší s sebou i zdravotní problémy, které jsou charakteristické pro sedavý typ zaměstnání, jak je např. znají úředníci v kancelářích. Stejně tak pronášené slovo zpovědníkem šeptáním je po určité době velmi náročný úkon, kromě toho z lékařského hlediska věc prokazatelně nezdravá. Šeptat např. nemají lidé, co mají problémy s hlasivkami.

Zážitek ze zpovědi vykonané P. Palečkem

Proč P. Palečka vyhledávalo tolik lidí z regionu i mimo region? Mezi penitenty P. Palečka byli lidé s bolestmi duchovními, duševními, kteří na P. Palečka čekali, až se jich *ujme*. Podle bývalého farníka P. Palečka, poslance Jana Jiřího Krejčího, se zpovědnice P. Palečka totiž nepodobala soudné stoličce jako spíše matčinu objetí, které si přijde stýskat či postěžovat, když bylo zraněno. Kromě toho dovedl prý působit na mysl i srdce kajících, že před ním ihned otevírali své svědomí. Z jeho slov měla sálat vroucnost

k duši a přesvědčivost o nutnosti pokání. Obojí zanechávalo v penitentech hluboký dojem ze setkání.⁴⁵

Další svědectví o výjimečnosti zpovědní praxe P. Palečka coby pozorovatel podal v souvislosti s poutěmi na Makové o pouti Panny Marie karmelské i děkan Gotthard Felix z Jistebnice: „*Nikdy jsem předtím nezažil takové pouti, ani neviděl. Poutníci celé odpoledne v sobotu přicházeli, přistupovali ke sv. zpovědi, zpovídali, modlili se celou noc. Tehdy nás tam bývalo na noc až 12 kněží. Sotva bylo po obědě, už jsme sedli na židle na terasu kostela v lese, v sakristii, v oratořích a zpovídali dlouho do večera. P. farář Kovářovský zpovídal až do 11. hod. v noci. Dlouho, velmi dlouho byl vyhledáván, prošen a žádán a neodepřel sv. zpověď nikomu. A druhý den měl vždy slavnostní kázání. V noci dlouho zpovídal, ráno časně šel do zpovědnice a pak zase kázal! Lidé čekali jen na kázání p. faráře z Kovárova. Když po letech už tam nekázal – už to nebyla ta pout’.*“⁴⁶

Moudrý kněz

O tom, co říká zpovědník ve zpovědnici, se „nevedou“ záznamy, o čem se ale mezi kajícími záznamy „vedou“, je předávání informace o zpovědníkovi moudrém, méně moudrém, nekompetentním, o způsobu vyptávání se na citlivé otázky, způsobu ponaučení. Jedna negativní informace o zpovědníkovi se dovede šířit velmi rychle a nejen mezi věřícími. Člověk se špatnou zkušeností ze zpovědi se zřídka přinutí znovu navštívit neosvědčeného zpovědníka, stejně tak intelektuál bude znovu zvažovat, zda se „obětovat“ kvůli absolutiu či spíše pomýšlet na změnu zpovědníka

Zpovědník oběti

O P. Palečkovi se dále vědělo, že zpovídal obětavě až do noci. Ostatně sám k takové praxi ostatní vybízel. Svědčí o tom např. jím psaný plakát k programu tridua konaného o masopustu. Zajímavá je na závěr programu psaná poznámka o zpovědi, kde zdůrazňuje velkým písmem, že se bude zpovídat každý den i večer.⁴⁷

Na to odkazuje již jedna vzpomínka z dob, když byl ještě farářem v Předbořicích. Občas se tam stávalo, že za ním přicházeli lidé ke zpovědi z okolních vesnic, když už se chystal ke spánku. To byl také jednou případ např. zemědělců z Radejšína, čistě zemědělské oblasti, kde pracovali na polích až do tmy. Než se doma připravili a vydali se pěšky do Předbořic, byla už skutečně noc. P. Paleček, který se chystal tehdy ke spánku, se oblékl a šel do kostela, aby je vyzpovídal, bylo to tehdy před svátkem Svatého Václava. Horlivostí sedláků z Radejšína byl nesmírně dojat. Zřejmě jiný farář by kajícími v noční hodinu přijímal s rozpaky, pokud by se nejednalo o životně důležitou zpověď. P. Paleček

⁴⁵ KREJČÍ, Jan Jiří. *Život a ctnosti ctihodného sluby Božího P. Františka Xav. Palečka*; Archiválie Redemptoristů, Svátá Hora, složka: P. Břicháček, G-G1, s. 33.

⁴⁶ FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomouc 1936, s. 32 – 33.

⁴⁷ OA Písek, fond FÚ Kovářov, karton 2, sign.: IIIb/3, Fara Kovářov, složka: *Církevní slavnosti, misie, vizitace 1795 – 1917*: plakátek P. Františka Palečka pro triduum výstavy Nejsvětější Svátosti z roku 1898, rukopis s nalepeným sv. obrázkem.

naopak poté před svými důvěrnými přáteli prohlásil, že byl tento den nejradostnějším v jeho životě.⁴⁸

Jiná vzpomínka stejného charakteru pochází z doby mobilizace v roce 1914, kdy mělo mnoho hochů a mužů odejít do války. P. Paleček zpovídal celý den před jejich odchodem od 14 hodin až do večera. Ten den vzbudili další vojíni P. Palečka se záměrem jít ke zpovědi v 1 hodinu po půlnoci. Opět zpovídal a podával Tělo Páně vojínům od půl druhé po půlnoci až do půl jedenácté dopoledne.⁴⁹ V tom roce také P. Paleček v dotazníku pro kanonickou vizitaci podal informaci, že většina farníků koná zpověď měsíčně, mnozí dokonce týdně. Dále P. Paleček napsal, že často dělá v kázání zmínku o přijímání, dále, že povzbuzuje soukromě a také, že denně – ráno a večer se nachází ve zpovědnici.⁵⁰

Před příchodem P. Palečka do Kovářova bylo zvykem chodit ke zpovědi jednou za rok a to v postní době. Mimo tento zvyk někteří přicházeli ještě o velkých svátcích. Ovšem jeho příchodem se začaly kolem zpovědnice tvořit skutečné zástupy kajícníků, které čekaly na P. Palečka, až je vyzpovídá. Mezi kajícníky se kromě kovářovské farnosti objevovali obyvatelé ostatních vesnic, přilehlého města Milevska a lidí ze vzdálených koutů regionu.⁵¹

V neděli trávil čas ve zpovědnici od půl osmé do půl deváté, poté měl kázání, mši a po mši opět usedal do zpovědnice. Poslední kajícníci opouštěli zpovědnici po poledni, stávalo se ale také, že ze zpovědnice vycházel až kolem druhé hodiny.⁵²

Poté se hned připravoval na odpolední kázání, které bylo v půl třetí. Následovalo svátostné požehnání a poté zase zpovídal, často až do večera. Ale ani tehdy, když už nebylo koho zpovídat, nešel z kostela a rozdával náboženský tisk. Ve chvíli volna klečoval před svatostánkem pohroužen v modlitbě.

O masopustních dnech, druhou neděli po Devítníku, v pondělí a úterý konával po všechna léta pobožnost tří denního výstavu Nejsvětější Svátosti. Ve zpovědnici tak trávil čas již od čtvrtka před nedělí. V tyto dny zpovídal doslova do nočních hodin. V neděli ráno se ke zpovídání nedostal, jelikož již od půl osmé podával svaté přijímání až do půl deváté, pak byla mše, po níž vystavil Nejsvětější Svátost a před níž pronesl kázání. Ve zpovídání pokračoval po desáté hodině na další čtyři hodiny. Po druhé hodině se dostal k obědu, aby zas od půl třetí zahajoval pobožnost za odprošení Nejsvětější Svátosti, modlitbu růžence, kázání a svátostné požehnání. Poté odcházel opět do zpovědnice, kde zpovídal zpravidla až do 23 hodin. V posledních masopustních dnech a na počátku postní

⁴⁸ KREJČÍ, Jan Jiří. *Život a ctnosti ctihodného sluby Božího P. Františka Xav. Palečka*. Archiválie Redemptoristů, Svátá Hora, složka: P. Břicháček, G-G1, s. 33.

⁴⁹ *Liber memorabilium de Ecclesia Kovářov od roku 1757*, s. 265.

⁵⁰ OA Písek, fond VÚ Mirovice, karton 8, složka: *Kovářov, kanonické předlohy 1787 – 1944*, vyplněný tiskopis P. Františkem Palečkem pro účely kanonické vizitace ze dne 14. května 1914 s kontrolním zápisem biskupského vikariátního sekretáře Žemličky ze dne 18. června 1914, s. 5.

⁵¹ KREJČÍ, Jan Jiří. *Život a ctnosti ctihodného sluby Božího P. Františka Xav. Palečka*; Archiválie Redemptoristů, Svátá Hora, složka: P. Břicháček, G-G1, s. 32.

⁵² Tamtéž, s. 30.

doby, kdy do Kovářova putovali poutníci z dalekého okolí, zpovídal sám do půlnoci i déle.⁵³

Ve všední dny zpovídal pravidelně, jelikož na něj čekali další kající. Po zpovědích odcházel učit do školy náboženství.⁵⁴ Po obědě se opět vracel do kostela, kde se připravoval na kázání, zveleboval kostel a byl opět připraven čekat zde na příchod kajících. Tento rys ho začal provázet již na jeho kaplanském místě v Mirovicích. Když např. (v archiváliích blíže časově nekonkretizováno) zavítal do Mirovic při příležitosti vizitace biskup, sháněli se při společné večeři přítomní po P. Palečkovi. Nalezli jej v kostele, kde dále zpovídal, zatímco ostatní usilovali o to, strávit drahocenný čas s biskupem. To by si bezesporu přál i P. Paleček, přesto svou službu ve zpovědnici této přirozené touze upřednostnil.⁵⁵

Donátor

Ovšem i ve zpovědnici, nepřestával být člověkem myslícím na pozemské praktické starosti. Nezřídka se stávalo, že těm, kdo u něho byli u zpovědi, vtiskl při podání křížku k políbení do ruky dvě koruny s tím, že jsou na oběd, když už je poledne.⁵⁶

Vliv zpovědní praxe na P. Palečka

Jakkoliv byly hodiny P. Palečka strávené ve zpovědnici balzámem a vyčerpáním pro jeho duši, byly zároveň náparem na fyzickou stránku organismu. P. Paleček zpovídal v zimě v nevytopeném kostele čtyři, šest i více hodin denně.⁵⁷ V roce 1925 se u něj projevil příznaky zánětu ledvin z prochladnutí. Jeho stav se začal zhoršovat. Přesto ve zpovědní praxi nepolevoval ani v momentě, když už trpěl malátností a bolestmi. Ještě pár měsíců před svou smrtí odpovídá na otázky pro účely kanonické vizitace, že zpovídá denně ráno i večer.⁵⁸ V červnu 1925 onemocněl chronickým zánětem ledvin a byl připoután na lůžko. Horlivost pro Jeho dům ho strávila. P. Paleček zemřel na zánět ledvin způsobený právě častým pobytem ve zpovědnici 16. ledna 1926. Již 21. ledna 1926, pět dní po jeho smrti, je ve feuilletonu psaném spisovatelem V. Svatohorem pro Lidové listy P. Paleček poprvé uveden jako „Český Vianney.“⁵⁹

⁵³ FELIX, Emil. *František Xav. Paleček, obraz českého Vianneye*, nakl.: Vítězové, Olomouc 1936, s. 14.

⁵⁴ KREJČÍ, Jan Jiří. *Život a ctnosti ctihodného sluby Božího P. Františka Xav. Palečka*; Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, G-G1, s. 32.

⁵⁵ SMETANA, František. *P. František Xaver Paleček*, samizdat, strojopis A4, Česká Bělá, 1951, Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, různé, s. 6.

⁵⁶ KREJČÍ, Jan Jiří. *Život a ctnosti ctihodného sluby Božího P. Františka Xav. Palečka*; Archiválie Redemptoristů, Svatá Hora, složka: P. Břicháček, G-G1, s. 10.

⁵⁷ Tamtéž, s. 32.

⁵⁸ OA Písek, fond VÚ Mirovice, karton 8, složka: *Kovářov, kanonické předlohy 1787 – 1944*, vyplněný tiskopis P. Františkem Palečkem pro účely kanonické vizitace ze dne 6. května 1925, s. 7.

⁵⁹ AUTOR ANONYMNÍ. *Umřel velký kněz*, samizdat, nekrolog.

RESUMÉ

Pastorační činnost P. Palečka předznamenala náboženský vývoj v regionu, stejně jako veřejný občanský postoj, na desetiletí dopředu. Důkazem tvrzení byla např. historie obce po roce 1948. Kovářov po Palečkovi se stal právě jednou z obcí v regionu, ve které ideologicky uchopené zítřka znamenalo díky zesnulému faráři i nadále včera. Nejtrefnější zprávu o této nepohodlné skutečnosti padesátých let podává v roce 1955 či 1956 (nedatováno) okresní církevní tajemník z Milevska, pod jehož působnost Kovářov spadal:

„Tuto religiositu pomohli dotvrditi někteří duchovní, kteří svým taktickým jednáním dovedli si získati důvěru širokého občanstva. Jako například zůstává stále v myslí věřících kněz Paleček, který působil v Kovářově, založil zde nějaký řád, který se u některých starých věřících dosud dodržuje. Tak například v neděli, pondělí a úterý o masopustě se všude v okolí pořádají plesy, veselice, maškarní průvody, ale v Kovářově a celé farnosti se v tyto dny žádné zábavy nekonají, začíná již doba postní, věřící docházejí bromadně ke zpovědím apod. Tady se ukazuje na jednu zvláštnost, která se projevuje pouze v jedné farnosti, zavedená knězem Palečkem a dosud dodržovaná.“⁶⁰

V čem spočívá ale nejzásadnější přínos výše rozebíraného zpovědního rysu P. Palečka? Kovářov byl bezesporu součástí nábožensky živé části regionu, avšak před příchodem

P. Palečka do Kovářova na zřetelně jiné úrovni, o zpovědní praxi nemluvě. Šířící se slovo o zpovědnici tohoto faráře bylo dozajisté způsobené jeho znalostí lidské duše, jeho orientací v teologii a psychologii. Svou nezastupitelnou roli zde hrálo i povědomí o jeho svatém způsobu života – tedy díky jeho přesvědčivosti muže, který kázal vodu a pil vodu. Ovšem ani vědomí znalosti oborů, ani zbožnost by nestačily na odůvodnění faktu zpovědní frekvence Palečkových penitentů.

V dřívějších studiích o P. Palečkovi je poukazováno na fakt, že trávil většinu dne v kostele, kde kromě zpovědi a modlitby zveleboval chrám. Ten však svou velikostí tehdy jako dnes nepřipomíná katedrálu. Badatel se ale domnívá, že důvod jeho pobytů v kostele tkví mnohem více ve ctnosti čekání – v nabídce, návodu, možnosti, v absolutním nasazení faráře být připraven ke službě neustále – i kdyby nikdo nepřišel. Sympatizanti i odpůrci horlivého faráře věděli, kde jej mohou po většinu dne najít – totiž čekajícího v kostele či přímo čekajícího ve zpovědnici. A to byla další skutečnost, která měnila duchovní osudy lidí po desetiletí a na desetiletí dopředu je ovlivnila. A to i u těch, kteří církev nenáviděli a ke zpovědi nešli ani k P. Palečkovi. Věděli však, že v jejich blízkosti existuje horlivý a zbožný farář s nasazením veškerého volného času, když čekal na příchod každého. Mnozí, kteří ho zažili, této možnosti využili, další nevyužili. Přesto se dá s odkazem na jeho ohlas konstatovat, že pro ty, co ho milovali i pro ty, které svým způsobem života provokoval, se stal P. Paleček znamením Jeho doby v Kovářově.

⁶⁰ OA Písek, fond ONV Milevska, karton 125, inv.č. 290, dopis krajského církevního tajemníka okresním církevním tajemníkům patrně z roku 1955 či 1956, nedatováno, strojopis s poznámkou „přísně důvěrné“.

SUMMARY

Father Paleček's pastoral activity marked not only the religious development in that region, but also people's civil attitude in the future. The evidence of this statement, for example, could be the village history after 1948. The municipality, Kovářov after F. Paleček's death, became one of municipalities in which, from the ideological point of view, tomorrow meant yesterday. The most accurate report about this inconvenient situation during 1950s was presented in 1955 or 1956 by the church secretary from Milevsko, who was also in charge of Kovářov:

"This religiosity could be proved with the help of some priests, who thanks to their tactical behavior were able to gain broad public confidence. For instance Father Paleček, who operated in Kovářov and who established an order there, which has been kept there by some old believers up to now, has still been living in believer's minds. To illustrate it when on Sunday, Monday and Tuesday Mardi-Gras with its all balls, merry-making and carnival parades sets in, all villages surrounding Kovářov celebrate them, but none of any kinds of entertainment of that sort is organized in Kovářov, on the contrary, the time of Lent begins there, believers go commonly to confession etc. One can see a special thing that exists in one parish only and which had been introduced by Father Paleček and which has been kept up today."

The most significant contribution of Father Paleček is the way he confessed. Kovářov, before father Paleček came, certainly had been a part of a busy religious region, but visibly on a different level, not speaking about the confessional practice. Rumors spread about his confessional process were, without doubt, based on his deep knowledge of human soul and on his orientation in theology and psychology. Furthermore, thanks to the awareness of his saintly way of life and thanks to a firm conviction that he was a man "who preached water and drank water." Of course neither the knowledge of different subjects, nor the devotion to church would have been enough to support the fact of F. Paleček's penitents frequency.

In former studies about F. Paleček it was pointed to the fact that Father Paleček spent most of the day in the church where he next to confession and prayer improved the church. The church nor at that time or today reminds us of a cathedral. But according to a researcher the reason of priest's dwelling in the church lies much more in waiting for an offer, an instruction, a chance, a total engagement to be any minute prepared to serve-even if nobody comes. Both, those who sympathized with the ardent priest and those, who opposed him knew, where they would find him during the day namely waiting in the church directly sitting in the confession boot. And this was another fact which has changed people's spiritual destiny for decades, even by those who hated church and who never made a confession at him. But they knew that somewhere close to them lives a pious, hard working priest, who with all his energy is willing to engage all his free time into waiting for everybody. Some, who knew him, took an advantage of this chance. Others, who did not know him, did not. Nevertheless, in relationship to his fame, we can make a statement, that for both, those who loved him and those who felt provoked by his way of his life, the priest has become a symbol of His time in Kovářov.

Adresa autora:

Mgr. Pavel Sekyrka

externí doktorand

Jihočeská univerzita, Teologická fakulta,
Kněžská 8, 370 01 České Budějovice, ČR

Katedra teologických věd

e-mail: pavelsekyrka@seznam.cz

SPOR VO VECI HRANÍC MAJETKOV ŠLACHTICOV Z PETROVENCA - ĎAČOV, LIPANY A VYSOKÁ V ROKOCH 1349 – 1352

Konštantín Daniel Bolesš

THE DISPUTE REGARDING BORDERS OF THE LANDED PROPERTY OF THE NOBLES FROM PETROVENEK - ĎAČOV, LIPANY AND VYSOKÁ IN 1349-1352

Abstract: Property dispute from the 14th century surprises with its plot. It is interesting to watch the gradual and “inconspicuous“ way of purloining the landed property stretching hundreds of hectares on one side (in 1289) and certain “passivity“ of the possessor who enforces his proprietary claim after many years for somebody had taken his possession on the other (in 1348). Immersing in this dispute will surely provide new information about the Middle Ages and it will also reveal the vivid face of the medieval man.

Keywords: Boundary stones. Dispute. Document forging. Knowledge of law. Purloined property.

Úvod

Zdá sa, že písať dejiny nie je také dôležité iba kvôli poznaniu minulých dejov, ale skôr je to aj kvôli poučeniu sa z nich. Preto je potrebné nájsť pravdu, ako to prikazujú i zákony historickej vedy. Sila príkladu je známa. Slová povzbudzujú, ale príklady prit'ahujú. Nebolo by v súlade ani so spravodlivosťou, ak by sa povaha príkladu v príbehu histórie zakladala skôr na predstave historika, než na skutočných svedectvách ako sú listiny, zákony či iné pramene. Reč bude o jednom takomto skutočnom prípade, ktorý sa zakladá v celku na zachovanom písomnom materiáli. Vo všeobecnosti sa jedná o odcudzenie majetkov na prelome 13. – 14. storočia. Konkrétne ide o podvodne vykonanú obchôdzku hraníc majetku. Nejde o násilnú lúpež ani o tajné posunutie medzníkov, ale o postupné a premyslené vytvorenie podvodu v priebehu päťdesiatich rokov.

Majetky šľachticov z Petrovenca a susední majitelia okolitých majetkov

Bez akýchkoľvek nepodstatných vysvetľovaní prejdem hneď k tomu, čo sa dá overiť prostredníctvom písomných svedectiev. Keď v zime v roku 1348 chceli šľachtici Vinchlo

alebo Václav,¹ syn Pavla z Petrovenca, a Egid, syn *Chana* zo Svätého Dzura, previesť na svojich majetkoch obnovenie hraničných znakov – podľa zvyku platného v kráľovstve, tzv. *rectificatio metarum* –, vtedy syn susedného majiteľa pozemkov, ktorý sa volal Peter a bol prepoštom v Arade, tejto veci zabránil.² Bolo potrebné sa zachovať podľa vtedajších zvyklostí, čo znamenalo ponajprv v takomto prípade, aby ten, ktorý bránil obchôdzke hraníc a obnove hraničných znakov, bol predvolaný pred sudcu a zdôvodnil toto – dnešným slovníkom povedané – marenie úradného výkonu. Ďalej bolo na súde veľmi dôležité predloženie listín, na základe ktorých každá zo stránok obhajovala svoje vlastnícke práva. Po mnohých odročeniach a za istý čas bolo súdne pojednávanie, o ktorom bude reč, určené na máj roku 1352. Vtedy právny zástupca žalobcu Dobou, syn *Chonka*, predložil sudcovi listinu kráľa Ladislava z roku 1278, aby dokázal, že obnovenie hraničných znakov na majetkoch *Petermezey*, *Doboumezey*, *Putromezey*, *Kuzurumezey* a *Hozyumezey* bolo oprávnené.³ Taktiež nemožno opomenúť, že v súčasnosti sa na mieste spomínaných majetkov nachádzajú chaty dedín Dubovica, Ďáčov a mesta Lipany, v ktorom je i miestna časť Petrovenec.⁴ Teraz však k listine, ktorou žalobca – teda šľachtici z Petrovenca a Svätého Dzura – obhajovali svoje vlastnícke práva.⁵

Na základe listiny z mája roku 1278⁶ sa dozvedáme, že traja bratia – Tomáš, Lede a Martin, synovia *Tekule*, spolu s Andrejom, synom *Buduna*⁷ požiadali od kráľa Ladislava „...*isté zeme patriace do Šariša*...“. Treba chápať, že sa jedná o lokality, ktoré boli vyššie uvedené. Tiež si myslím – dôležité je pripomenúť –, že synovia *Tekule* spolu s Andrejom, ich príbuzným, *terras*, teda pôdu od kráľa pýtali, nie že by im ju kráľ daroval sám od seba. Preto podľa vtedajšieho zvykového práva kráľ písomne rozkázal osobe, ktorá bola

¹ Jedná sa isto o podobu mena Václav – ako vidno i z listiny spíšskej kapituly z roku 1354, v ktorej kapitula prepísala dve privilégia Václavovi, synovi Pavla z Petrovenca. – Archív spíšského biskupstva - Hodnoverné miesto Spišská Kapitula scr.5, fasc. 8, nr. 36. (Ďalej len ASB HM Sp. kap.)

² MOL DI 68903.

³ Pri popise prerušenej štatúcie, o ktorej hovorí listina dvorného sudcu Tomáša z roku 1352 a ktorej signatúra je v predchádzajúcej poznámke uvedená, sú napísané tieto názvy majetkov šľachticov z Petrovenca a Svätého Dzura: *Petermezey*, *Doboumezey*, *Putromezey*, *Kuzurumezey* a *Hozyumezey*. Pri prezentácii listín pred sudcom boli čítané z listiny roku 1278 všetky mená majetkov s výnimkou *Doboumezey*. Z toho sa dá usúdiť, že pisár, ktorý listinu o súdnom pokonaní v roku 1352 písal, zaznamenal regist listiny z roku 1278 a názov majetku *Doboumezey* neuviedol, a teda tento majetok vznikol neskôr. – MOL DI 68903.

⁴ O majetku *Doboumezey* píše súčasný autor Uličný, že pred rokom 1278 časť tohto majetku predal Budko synom *Tekule*. Tiež uviedol i o majetku *Petermezey*, teda Petrovenec, že „...v roku 1278 daroval kráľ Ladislav IV. zemanom *Tekulovcom* štyri majetky ... tretinu patriacu Budkovi, synovi *Gelnu*, kúpili od Budka synovia *Tekule*. Jedným z majetkov bol *Petrovenec*...“. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Prešov 1990, p. 69; O majetku *Hozyumezey* spomínaný autor hovorí, že existuje „...v údolí hornej *Torysy* pri *Petrovenci*...“. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 102; Tiež o „...*poli* alebo *osade*...“ *Kuzurmezey* prehlasuje, že z opisu hraníc možno vyčítať, že ležalo niekde medzi *Krivanmi* a *Lipani* pri rieke *Torysa*. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 159; O zemi *Putromezey* predpokladá, že to bola osada a nachádzala sa v blízkosti Petrovenca. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 255.

⁵ Originál listiny kráľa Ladislava IV. z roku 1278 nie je zachovaný, predsa však je zachytený v odpisoch. Podľa *Szenpéteryho* bola listina vydaná asi 8. mája alebo pred týmto dňom v roku 1278. – SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. II. kötet, 2-3 füzet, 1272 – 1290, Akadémiai Kiadó, Budapest 1961, nr. 2856, s. 206.

⁶ „...comes *Thomas filius Thekule cum fratribus suis Lede et Martino*...“. – MOL DI 68879; „...comiti *Thomae filio Tekele Lede et Martino fratribus suis*...“. – MOL DI 68903; z neskoršej doby nachádzame zmienky o synoch *Martina* a *Lede* ako o šľachticov zo Svätého Dzura. – MOL DI 60148.

⁷ Andrej, syn *Buduna*, tiež svoj pôvod odvádzal z rodu *Tekule*, ako uvádza zmienka z roku 1307, kde sa spomína so svojimi synmi „...*Petro et Paulo de genere Tecelle*...“. – MOL DI 70148.

k tomu súca, aby preskúmala stav, v akom sa nachádzali tieto *terrae* – zeme. Či je to pôda osídlená a či má svojho pána, či a do akej miery je kultivovaná, či sú tam iba lesy, alebo aj orná pôda a podobne. Kráľ touto úlohou poveril Hypolita, farára vo Veľkom Šariši. On celú záležitosť preskúmal a písomne informoval kráľa. Takto sa synovia Tekule spolu s Andrejom, synom Buduna, dostali k majetku pri hornom toku rieky Torysa, ktorý si rozdelili na polovicu. Jednu polovicu z južnej strany dostali synovia Tekulu a severnú zase dostal Andrej, syn Buduna. Predsa len istý Budko, syn Golna,⁸ sa s nimi začal sporiť o tieto zeme a tvrdil, že ich dostal od kráľa. Preto najprv rozdelili celé toto územie od Červenice až po Krivany na tri rovnaké diely, pričom tretina pripadla Budkovi. Aby však do budúca nevznikli spory, veď „...čo je spoločné je matkou nesvárov...“, bratia Tomáš, Lede a Martin spolu s Andrejom i túto tretinu od Budka v prítomnosti „...bratov „Gyllimitarum“ - rádu sv. Augustína ...“ odkúpili za dvadsať hrivien.⁹ K úplnosti treba dodať, že potom, čo dostali noví majitelia zem od kráľa, bola vyznačená i jej hranica. Listina tiež uvádza, že spomínaní synovia Tekule si ju potom s Andrejom rozdelili na polovicu. Obidve polovice boli tiež vyznačené. O hraniciach sa však zmienim neskôr.

Čo sa týka susedných majiteľov pozemkov, vymenujem ich podľa toho, z ktorej svetovej strany sa ich majetky dotýkali darovanej zeme. Z juhu bol susedom istý *Emze* a po jeho smrti syn Štefan, ktorým patrila Červenica. O tomto *Emze*¹⁰ vieme, že zem dostal od kráľa Štefana V. (1270 – 1272) za zásluhy.¹¹ Zo západu boli vrchy pokryté lesmi. Po oboch stranách pásma spomínaných vrchov tečú vodné toky. Jeden z nich, tečúci zo severu na juh, sa volal *Kisscina*, dnes je to Malá Svinka a bol hraničným potokom s majetkom Svinia. Tiež zeme spišských Sasov, ktorí mali svoje majetky na Šariši, boli v susedstve majetku Tekulovcov. Gróf spišských Sasov Detrich spolu so synmi vymenil v roku 1274 s Rikolfom a jeho bratom Polanom z Veľkej Lomnice časť majetku Torysa za majetky¹² na Spiši a k tomu Rikolf a Polan doplatili štrnásť hrivien v striebre. V súčasnosti sa jedná o chotár dediny Torysa.¹³ Zo severu a východu sa rozprestieralo rozsiahle pásmo lesov, ktoré nieslo názov *Tarkö*, ktorý by sme mohli preložiť v zmysle - Lysý Kameň. Darovacia listina z roku 1270 hovorí o kráľovskom revíre. V roku 1270 daroval toto územie kráľ Štefan V. šľachticom z Fulókércs.¹⁴

⁸ Historik Uličný spája meno Budka, syna Gelnu, s majetkom Petrovenec. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 238.

⁹ „...in praesentia fratrum Gyllimitarum ordinis sancti Augustini...“ - MOL DI 68879.

¹⁰ Pri prepise mena *Emze* sú dve podoby mena u autorov. Na jednej strane ho prepisujú menom Číž, a tým ho ukazujú ako slovanske meno. Zdá sa, že bol Slovan. – BENKO, Ján. *Osídlenie severného Slovenska*. Košice 1985, p. 203 – 204; SEDLÁK, Peter. *Dejiny Lípian od praveku po I. svetovú vojnu*. in Lipany, vyd. Michala Vaška Prešov 1997, s. 14; ŠČECINA, Peter. *Rozškovany, Červenica a Jakubova Vola – historický prehľad spoločenským a náboženským životom*. Vyd. Michala Vaška Prešov 2004, s. 157; Na druhej strane zase ostáva v slabičnom prepise ako *Emze* alebo *Emze*. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 54; VARSÍK, Branislav. *Osídlenie košickej kotliny*. zv. III., vyd. Veda SAV, Bratislava 1977, s. 312.

¹¹ MOL DI 64668.

¹² ULIČNÝ Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 331; MOL DI 68757.

¹³ ULIČNÝ Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 331

¹⁴ Keď autor Uličný uvádza, že dedina *Torkueley* existovala v kráľovskom revíre meno prekladá - *Pod kamennou vežou* a odvodzuje jej názov od nemeckého *Tor* teda *Thurm*, v zmysle veža, čím vykladá *tar* – časť mena - v maďarskom názve. Zaiste toto vysvetlenie významu mena sa opiera o etymologickú analýzu, ale predsa maďarský výraz *eley*, teda *elé*, by skôr bolo treba preložiť v zmysle smeru ako polohy. Takže nie *Pod kamennou vežou*, ale *Pod kamennú vežu*. Iná mienka zakladá svoje opodstatnenie na zmienke z roku 1281, v ktorej sa názov majetku

Z uvedených skutočností prinajmenšom vyplýva, že Tekulovci vyvíjali úsilie získať majetky, o ktorých sa pred kráľom povedalo, že sú prázdne – *vacua* a bez obyvateľov – *habitoribus destituta*. Ak by však majetok bol opustený, predsa by sa nenachádzal na opustenom území a zovšadiaľ by bol obklopený susedmi. Dalo by sa tiež pochybovať o tom, či pôda bola naozaj opustená a bez obyvateľov, keby sa bralo do úvahy, že v prípade *habitatores* – ako je to v originálnom znení – môže ísť tak o majiteľov, ako aj o obyvateľov. Pravda i napriek tomu, že tieto zeme Tekulovci získali, je otázkou, ako mohli tieto zeme v kľude získať bez toho, žeby už predtým o zeme niektorý z okolitých majiteľov neprejavil záujem? V listine sa výslovne uvádza, že istý Budko bol vlastníkom pozemkov, ale ich aj napriek tvrdeniu, že ich dostal od kráľa, za cenu odkúpenia de facto stratil. Ako sa zdá, oblasť bola – čo sa týka vlastníckych pomerov – v štádiu neustálych zmien. Preto zostáva otázka, v akom zmysle to bola – *vacua et habitatoribus destituta* – v konečnom dôsledku „opustená“ zem?

Popis oblasti s opisom hraníc sporného miesta

Nedá sa povedať, žeby za vlády kráľa Ladislava na miestach, na ktorých sa odohrali vyššie spomenuté udalosti, vládol pokoj a istota. Už zmienka o Budkovi, ktorý sa musel súdnou cestou domáhať svojich vlastníckych práv, a nakoniec predsa len prišiel o svoj majetok (hoci ho odpredal); jasne hovorí, ako sa musel majiteľ neustále starať o bezpečnosť svojho majetku. Istý muž Štefan, syn Euza,¹⁵ o ktorom som sa zmienil už vyššie, žiadal kráľa Ladislava v roku 1285 o ochranu, žeby „...mnohí záujemcovia a nepoctiví uchádzači..“, ktorí „...ponajprv Euzovi a potom i jeho synovi Štefanovi spôsobili mnohé škody a nespočetné ťažkosti...“ ho ohľadom zeme Červenica už nemohli obťažovať. Takže prosil týmto kráľa, aby „...ho vyslobodil z týchto ťažkostí a donáciu...“, ktorú získal od kráľa Štefana „...mu svojím privilegiom pre jeho zásluby ráčil potvrdiť...“.¹⁶ Podobne i v roku 1288 Rikolf prosil kráľa v tej istej veci s ohľadom na majetok Torysa.¹⁷ Zdá sa, že tieto nepokoje v oblasti neboli vecou iba nejakých osobných nárokov na pôdu i za cenu olúpenia suseda. Mat' pôdu znamenalo nielen živobytie, ale i hospodárenie, a tým i náklady. Ako neskôr ukážem na tomto prípade, že Tekulovci, ktorí sa domáhali získať zem, ju svojím spôsobom i sčasti stratili. Nebolo to násilím, ale hospodársky – založením dedín. Z toho prinajmenšom vyplýva, že v danom čase neboli hospodárske pomery ešte v plnej miere stabilizované. Svedčí o tom tiež fakt, že hranice majetkov tvorili skôr vrchy, rieky či stromy, a nie navrhované kopy hlíny či kamenia – *medzúníky* (*metae*). Nie je potrebné uvádzať podrobný opis celého územia majetku Tekulovcov a majetku Rikolfa z Kamenice. Preto bude zvýšená pozornosť

uvádza ako *Thorkw*. Potom by *Tor* bol skôr nemecký výraz *Torr*, teda brána, než *Thurm* veža. Tak by sa názov sídliska dal preložiť 'Pod kamennou bránou a doslovne „...vidiac kamenické Zadné skaľy pri hlavnej ceste do Poľska, mohlo to tiež znamenať 'Pod Kamennou Bránou...“. - SEDLÁK, Peter. *Kamenica – obec, panstvo, brad*. Vyd. Vaško Michal, Prešov, 1994, s. 20; MOL DI 68755.

¹⁵ Uličný spomína Štefana, syna *Euza*. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 54; Varsík spomína Ewza, ktorému kráľ Štefan V. daroval Červenicu. – VARSÍK, Branislav. *Osídlenie košickej kotliny*. zv. III., vyd. Veda SAV, Bratislava 1977, s. 312; Beňko uvádza, že Štefan, syn Číza (Czyze – Cyze), dostal od Štefana V. majetok Červenicu. – BEŇKO, Ján. *Osídlenie severného Slovenska*. vyd. Východosl. vyd. Košice, 1985, s. 203.

¹⁶ MOL DI 64668; ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., p. 54.

¹⁷ SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 3480, s. 391.

venovaná iba tým častiam, ktoré boli sporné. V podstate sa jedná o celé územie katastra obce Ďačov, veľkú časť katastra mesta Lipany a malú časť katastra obce Vysoká.

Celé územie, ktoré hralo svoju rolu v spore z rokov 1348 – 1352 medzi majiteľmi Petrovenca a hradu Kamenica, sa rozprestiera na hornom toku rieky Torysa. Jeho počiatok dnes tvorí hranica medzi chatármi obce Krivany a mesta Lipany a tiahne sa po oboch brehoch rieky Torysy až k hraniciam obcí Jakubova Voľa, Červenica a Mil'poš. Nás však bude zaujímať iba tá časť bývalých majetkov Petrovenca a Lipian, ktorá predstavovala kľúčovú úlohu v tomto spore. Akoby záchytnými bodmi na mape sú vrchy Marduňa nad obcou Dubovica a Homôlka nad obcou Ďačov. Ďalej sú to potoky, ktoré pretekajú spomenutými obcami, ako i Lipiansky potok v katastri mesta Lipany. V roku 1278 Tekulovci dostali od kráľa územie v údolí rieky Torysa od Červenice až po Krivany. Hraničná čiara sledovaných častí majetkov prechádzala vrchom Marduňe (*Doboufjen*) až k Homôlke (*Vyzoka*) a odtiaľ nadol k rieke Torysa v miestach, v ktorých približne prechádza i dnes katastrálna hranica obce Ďačov. Pri dedine Krivany (*rovina Kuzurumezen*)¹⁸ pokračovala hranica ďalej až k vrchu Balážka, ktorý sa nachádza nad Lipanmi. Nás však nemusí tento vrch obzvlášť zaujímať, skôr Lipiansky potok, ktorý prechádza mestom Lipany a potok Lučanka, ktorý preteká mestskou časťou Lipian, Petrovencom. Tento opis hraníc je neskoršieho dáta, nakoľko originál listiny z roku 1278 sa nám dosiaľ nezachoval a obsahovo o tejto záležitosti sa dozvedáme iba z neskorších odpisov, ktoré pochádzajú až z pol. 14. storočia.¹⁹

Susednými majetkami Tekulovcov v tejto časti boli dedina Krivany²⁰ a o niečo vyššie – proti prúdu rieky Torysa – dedina Torysa. O dedine Krivany vieme, že v roku 1302 pripadla v deľbe Rikolfovi z Kamenice a predtým bola majetkom synov Rikolfa z Veľkej Lomnice, Jána a Rikolfa.²¹ Nevieme určiť, kedy sa dedina stala vlastníctvom Rikolfa z Veľkej Lomnice. Či to bolo prostredníctvom transakcie v roku 1274, alebo v roku 1285, nateraz sa nedá s istotou povedať. Je ale prinajmenšom zvláštne, že pri získaní majetku Torysa – tak v roku 1274 ako aj v roku 1285 - neboli v listine uvedené hranice majetku. Až v roku 1289 Rikolf, respektíve jeho synovia, už mali vyznačený majetok Torysa v presne uvedených hraniciach, ktorý v sebe zahŕňal i Krivany.²² Aký bol rozsiahly majetok Torysa, vcelku hodnoverne opísal Edmund Berzeviczy na základe listín z rodového archívu. Spomínaný autor uviedol, že územný rozsah majetku sa kryl s rozsahom dnešných chatárov obcí Nižný a Vyšný Slavkov, Brezovička, Brezovica, Vysoká, Torysa, Tichý Potok, Poloma, Šarišské Dravce, Oľšov, Krivany, Ďačov, Vislanka,

¹⁸ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 159.

¹⁹ SZENTPÉTERY Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 2856, s. 206.

²⁰ Dedina Krivany počas 13. storočia patrila k majetku Torysa a podľa názvu by dedina mala vzniknúť v slovenskom jazykovom prostredí. Podľa Uličného by dedina patrila k starobylým slovanským dedinám pred 11. storočia. – ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 148; Varsík s odvolaním sa na zmienku z roku 1290 tvrdí, že i keď sa na tomto území v roku 1290 nijaké dediny nespomínajú, predsa len tu už mohli byť nejaké zárodky najstarších dedín. Okrem Torysy to museli existovať Lipany, Krivany a Brezovica. – VARSÍK, Branislav: *Osídlenie* c. d., s. 330.

²¹ SEDLAK, Vincent. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. zv. I., Bratislava 1980, č. 3, s. 30; ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny* c. d., s. 148; „...una villa Weresalma secunda Crina...“ - MOL D1 68768.

²² SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván: *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 3518, s. 402.

Ďurkov a časť chotára mesta Lipany.²³ Považujem za potrebné spomenúť i fakt, že počas rebélie spišského komesa Rolanda Rikolf prišiel – ako to sám v sťažnosti kráľovi Ladislavovi IV. uviedol – o listiny týkajúce sa majetkových práv na majetok Torysu. Existuje o tom zápis z 23. marca 1288.²⁴ Istú hodnovernosť tomuto údaju dáva skutočnosť, že Rikolf spomenul transakciu z roku 1274, ktorá prebehla medzi ním a komesom Detrichom zo Spiša, ale nespomenul kúpu dediny od Marsilia v roku 1285. Spišský šľachtic Roland, syn Marka, obsadil – ešte pred rokom 1278 – istý hrad na Spiši, ktorý od neho vydobyl späť Polan zo Spiša. Zato daroval kráľ Polanovi majetok Pokoy, ktorý figuroval práve pri výmene majetkového podielu Marsilia (Marcel) v dedine Torysa v roku 1285.²⁵ Otázkou však zostáva, prečo vyšiel Rikolf s touto vecou minimálne až po desiatich rokoch? Ďalšia otázka, ktorá sa neustále natíska a týka sa hraníc majetku Torysa, robí ťažkosť pri posúdení rozsahu majetku Torysa pred rokom 1289. Vieme, aký bol rozsah majetku Torysa v roku 1289, lebo máme metačnú listinu. Nevieme však, aký bol rozsah majetku pred týmto rokom, lebo ani z roku 1274 a ani z roku 1285 sa nám metačná listina nezachovala. Rikolf a Polan získali od Detricha a Marsilia majetok, ale neuvádza sa jeho ohraničenie.

Porovnaním dvoch metačných listín, ktoré sa týkajú spornej časti majetkov, je zjavné, že hranice majetkov sa pretínali a hranice jedného majetku prechádzali hlboko do „vnútrozemia“ druhého. Konkrétne to znamená, že hranice majetku Torysa prechádzali územím majetku Tekulovcov. Ak berieme do úvahy výmenu majetkov Kamenice a Gibart (Maďarsko) z roku 1296, tak sa ako vlastník susedného majetku Kamenice – myslí sa tým Petrovenec – uvádza sa Andrej, syn Boduna.²⁶ Rikolf pri obchôdzke hraníc svojho majetku Torysa označil za hranice svojho majetku lokality, ktoré boli súčasťou majetku Petrovenec. Orientačnými bodmi sú vrchy Marduňa (*Doboufen*) a Homôlka (*Vyzoka*), ako i Lipiansky potok (*Nena*). Podľa listiny z roku 1278 boli spomínané vrchy hraničnými medzi majetkami Tekulovcov i susednými majiteľmi a potok – presnejšie jeho ústie do Torysy – bol súčasťou majetku Petrovenec. No podľa listiny z roku 1289, ktorá je svedectvom obchôdzky hraníc Torysy, bol hraničným vrchom iba vrch Marduňa a potok zasa hranicou majetku Torysa. Dodajme, že podľa toho sa vrchol Homôlky dostal na papieri do majetku Torysa, hoci v skutočnosti bol hraničným vrchom majetku Petrovenec. Ako ukazuje rozsudok sudcu kráľovského dvora Tomáša z roku 1352, nie je to zdanie, že hranice udávané spomínanými listinami sa pretínali. Priesečníkmi boli Lipiansky potok a vrch Marduňa. Otázkou je, ako sa to mohlo stať, že majiteľ nezabránil obchôdzke v roku 1289?

²³ BERZEVICZY, Edmund. *A tarköiek batalmi törekvései Sárosban a XIV., XV és XVI század folyáman*. In: Századok, XXVIII, 1894, s. 415.

²⁴ SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 3480, s. 391.

²⁵ Autor Rábik identifikuje Marsilia s istým Marcelom, ktorý postavil na Spiši hrad a ten niesol jeho meno. – RÁBIK, Vladimír. *Marcelov hrad na Spiši a okolnosti jeho držby v stredoveku*. In: Terra Scepusiensis, Levoča – Wrocław 2003, s. 313; HOMZA, Martin. *Svätá Kunigunda a Spiš*. In: Terra Scepusiensis c.d., s. 404; MOL DI 68760.

²⁶ MOL DI 68766.

Obchôdzka hraníc majetku Torysa z roku 1289

Bez zbytočných slov poďme k jadrú veci, teda všimnime si text listiny z roku 1289, kedy tieto dva spomenuté priesečníky vznikli. Pri opise hraníc majetku Torysa v dokumente z 5. júna 1289, ktorý spísala spišská kapitula, nájdeme okrem iného i údaj, podľa ktorého pri obchôdzke hraníc (*metarum reambulatio*) majiteľa susedných majetkov (Plaveč, Kamenica a Petrovenec) svedčili pred človekom kráľa a človekom kapituly, že hranice medzi majetkom Torysa a ich majetkom sú pravé. V origináli to znie – *veras metas Tarcenses esse* – „...že sú to skutočné toryské hranice...“.²⁷ V oktáve sviatku Turíc (5. júna) v roku 1289 bol spísaný dokument o tom, že sa na tvar miesta – na majetok Torysa – dostavili kráľov človek Peter, syn Šimona, „*de genere Tekule*“ a spišský kanonik Marek, podľa kráľovho poverenia, aby obišli hranice majetku Torysa podľa „...*starých medzníkov*...“.²⁸ V prípade, že by niekto tomu bránil, mal byť úradne predvolaný pred kráľa, ale ak nik nebude brániť obchôdzke hraníc, spišská kapitula má svojim privilégium túto obchôdzku zaznačiť a potvrdiť. Nakoľko nik tejto obchôdzke nebránil, spišská kapitula skutočne vydala – v súlade s kráľovským nariadením – toto privilégium, ktoré je datované na oktávu sviatku Turíc, teda 5. júna 1289.

Opis hraníc začína od vrchu Simini, od prameňa riečky Ľubotínky, teda na severe majetku Torysa. Tam tvorila hranicu majetku riečka Ľubotínka a susedným majetkom bol Plaveč. Potom od prieniku cesty smerom na Plaveč a od spomínanej riečky sa hranica ťahala smerom na juh cez pole (dnes Pusté Pole) k lesu a „...*v tomto lese priamo na juh až k miestu, kde istý potok ústi do iného potoka, ktorý sa volá Nenepotoka. Potom odtiaľto po prúde tohto potoka ťahne smerom na juh až príde k miestu, na ktorom spomínaný potok ústi do rieky Torysa*...“.²⁹ Ďalej hranica majetku Torysa pokračovala „trochu“ – *ad modicam distantiam* proti prúdu spomínanej rieky. Vyšla z rieky a pokračovala smerom na juh „...*medzi dvoma vodnými tokmi Dobou a Zech, kde sú dva medzníky zo zeme. Odtiaľto hranica pokračuje ďalej pomedzi spomínané toky k akémusi kopcu ľudovo nazývanému Berch, z ktorého oba potoky vyvierajú. Odtiaľ, z kopca, vystupuje hranica ďalej na juh k akémusi vysokému vrchu, na ktorom stáli Andrej, syn Boduna, Tomáš a Lede, synovia Tekule, a osobne pred človekom kráľa a naším svedčili v mene svojom i svojich synov a synov svojho brata, že priebeh hraníc od rieky Torysa až po tento vrch sú naozaj toryskými hranicami*...“.³⁰ Samozrejme, že priebeh hraníc bol ďalej popisovaný od „vysokého vrchu“ – *mons altus* smerom na Slavkov, ale pre našu tému to nateraz nie je dôležité.

V texte listiny, ktorá je písaná úhľadnou kurzívou, možno nájsť zopár údajov, ktoré sú zaujímavé v kontexte dejín celej oblasti. Po prvé, úlohu kráľovho človeka

²⁷ MOL DI 68763; SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 3519, s. 402.

²⁸ „...*iuxta veteres metas et antiquas*...“ – MOL DI 68763.

²⁹ „...*et in ipsa silva directe versus meridiem procedendo devenitur ubi quidam rivulus cadit ad quendam alium rivulum, qui vulgariter Nenepotoka vocatum. Deinde per meatum ipsius rivuli versus meridiem protenditur et transit quousque idem rivulus cadit in quendam fluvium Tarcha vocatum*...“ – MOL DI 68763.

³⁰ „...*Deinde ascendit in ipso fluvio Tarcha ad modicam distantiam et deinde salit de ipso fluvio versus meridiem inter duas aquas Dobou et Zech appellatas et ibi sunt duae metae terreae. Ab inde proceditur inter easdem aquas ad quendam collem qui vulgariter Berch dicitur ubi praedictae duae aquae oriuntur. Inde ab ipso colle ascendit versus meridiem ad quendam montem altum ubi Andreas filius Bodun, Thomas et Lede filii Tbekule pro se et filiis suis et filiis fratris sui stantes personaliter coram homine domini regis et nostro testimonio cursui metarum a Tarcha fluvio antedicto usque ad iam dictum altum montem consenserunt veras has metas Tarcenses fore asserentes*...“ - MOL DI 68763.

vykonával člen rodiny Tekule, istý Peter, syn Šimona. Po druhé, nebol uvedený čas obchôdzky, ktorý mal byť podľa zvykového práva v takýchto listinách uvedený.³¹ Po tretie, majitelia susedných parciel stáli pri dosvedčovaní na takom mieste, o ktorom by sme mohli povedať, že bol na konci spoločnej hranice. Preto majiteľ Plavča stál pri ceste vedľa riečky Ľubotínka a dosvedčil, že hraničná čiara idúca od prameňa riečky po jej toku až na miesto, kde stál, je hranicou medzi Torysou a Plavčom. Podľa toho by mali synovia Detricha z Fulókércs, vtedajší majitelia Kamenice, stáť niekde povyššie Krivian alebo Oľšova, nakoľko listina z roku 1296 uvádza ako hranicu medzi Kamenicou a Torysou potok *Kukenegepotok*. Chaloupecký prepisuje názov na *Kökényégerpotok*, teda že by to mohol byť Oľšovský či Trnkový potok a odvoláva sa pritom na listinu z roku 1309 týkajúcu sa Oľšova. Pri opise hraníc majetku Oľšov, ktorý leží v susedstve Krivian, sa spomína potok *Olsicha*. Bol hraničným potokom s majetkom Šarišské Dravce.³² V listine Belu IV. z roku 1248, ktorá sa všeobecne považuje za falzum, sa pri opise hraníc Kamenického majetku spomína i potok *Kekenege*. Nešlo o potok v celej jeho dĺžke, ale jeho prameň sa v listine označuje ako medzník majetkov Kamenice a Torysy.³³ Nakoniec Andrej, syn Boduna, spolu so synmi Tekule mal stáť na Marduni. To sa i stalo, no otázka kráľovských poverencov na Andreja znela, či hranica od rieky Torysa až po tento vrch je hranicou majetku Torysa. On odpovedal kladne. Ak by sme brali do úvahy zmienku z roku 1296, že spomínaný potok *Kökényéger* bol hraničným potokom medzi majetkami Kamenica a Torysa, potom by sa ako začiatok hranice mal počítať tento potok, nie rieka Torysa. Majitelia Kamenice v čase obchôdzky nestáli pri potoku *Kökényéger*, ale pri ústí Lipianskeho potoka do rieky Torysy. Stáli mimo svojho územia na majetku Andreja z Petrovenca. Po štvrté, na celom úseku hraníc majetku Torysa bola potvrdená prítomnosť iba troch medzníkov, ktoré vyhotovila ľudská ruka. Dva medzníky boli pri rieke Torysa a jeden na úseku medzi cestou idúcou z dediny Bijacovce (*Omnium sanctorum*) do dediny Torysa a istým potokom smerom na západ až k prameňom rieky Torysy. Ako hranica majetku Torysa boli určené tieto lokality: riečka Ľubotínka – hranica majetku na severe -, cesta na Plaveč z lokality *Bachamezey*, lúka a les v chotári obcí Šarišské Jastrabie a Kamenica, Lipiansky potok – ako východná hranica majetku Torysa -, kopec nad Ďáčovom (asi Zadné alebo Predné Bandovce), vrch Marduňa, lúka Slavkov, pustovňa – hranica majetku z juhu – a nakoniec cesta z Bijacoviec, prameň rieky Torysy a vrch Simini zo západu. Okrem toho spomínané medzníky na majetku Petrovenec pri rieke Torysa, ktoré určovali priebeh hranice medzi d'áčovským a dubovickým chotárom, považujem v tomto prípade za kľúčové. Vieme, že synovia Tekule si s Andrejom rozdelili územie, ktoré dostali od kráľa v roku 1278, na polovicu. Je vysoko pravdepodobné, žeby to mohli

³¹ Uhorský právnik Štefan Huszty uvádza, že medzi náležitosťami, ktoré mali byť uvedené v listine *reambulationis metarum*, sa nachádza i uvedenie roku, dňa, miesta a komitátu. – HUSZTY, Stephanus. *Jurisprudentiae practicae libri tres*. Tyrnaviae 1766, s. 267.

³² CHALOUPECKÝ, Václav. *Vodopis Starého Slovenska*. Praha – Bratislava 1932, s. 480; NAGY, Imre. *Anjoukori okmánytár*. I., Budapest 1878, č. 158, s. 173; SEDLÁK, Vincent. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. I., vyd. VEDA SAV Bratislava 1980, č. 633, s. 283.

³³ MARSINA, Richard. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, I. Bratislava 1971, č. 308, s. 216 – 217.

byť medzníky, ktoré určovali hranicu medzi rovnakými dielmi Tekulovcov a Andreja z Petrovenca.

Porovnaním údajov listiny z 5. júna 1289, ktorá sa nám zachovala v origináli a listiny spred 8. mája roku 1278, ktorá existuje iba v prepisoch, je dokázateľné, že hranice majetkov Petrovenca a Torysy sa pretínali a z pohľadu majetku Torysa hlboko prenikali do majetku Petrovenca. Územie, ktoré sa týmto stalo sporným, môžeme identifikovať nielen z týchto dvoch listín, ale i zo súdneho procesu, ktorý nutne musel prísť a bola to len otázka času. Spor sa začal na jeseň roku 1348.

Metačný spor o majetky Petrovenca z rokov 1348 – 1352

Na jeseň v roku 1348 *Dobou*, syn *Chank* z Rožkovian, pred spišskou kapitulou v mene svojom i svojich príbuzných vyhlásil, že „...ako na základe oznámenia mnohých ľudí zistili, *Rikolf* z *Kamenice* i jeho synovia, potajomky pri obchôdzke svojich majetkov, ktoré sa nachádzajú v susedstve *Dobou* a jeho bratov i príbuzných, že vyčlenili z ich majetkov *Petermezey*, *Doboumezey*, *Potromezey*, *Kesereumezey* a *Hosyomezey* hraničné medzníky ako svoje vlastné a pripojili ich k svojim majetkom; a to preto, lebo neboli ku obchôdzke ako to požaduje právo, zvolaní a teraz znovu sa usilujú im majetky takýmto spôsobom potajomky zabrat’...“³⁴ Zdá sa, že táto udalosť pohla *Václava*, syna *Pavla* z *Petrovenca*, k tomu, aby spolu s *Egidom*, synom *Chana* zo Svätého *Dzura*, v zime (8. decembra), ešte v tom istom roku, pristúpili k obchôdzke a k vytýčeniu medzníkov na svojich majetkoch. Skončilo však neúspechom, lebo im v tom zabránil *Peter*, syn *Rikolfa* z *Kamenice*.³⁵

Podľa vtedajších obyčajov či platných zákonov, každý, kto by bránil obchôdzke hraníc alebo vytýčovaniu medzníkov, bol predvolaný pred kráľovský súd odôvodniť svoje konanie. Preto *Ladislav*, syn *Rikolfa* z *Kamenice*, sa dostavil – po mnohých odročeníach – v tejto veci pred krajinského sudcu, ktorý bol v tom čase *Pavol Nagymartoni* (1328 – 1349).³⁶ Súdne pojednávanie sa začalo 1. mája 1349. Vtedy *Tomáš*, syn *Mathius*, právny zástupca *Václava* z *Petrovenca* a *Egida* zo Sv. *Dzura*, požadoval od *Ladislava* z *Kamenice* právny dôvod, podľa ktorého *Peter* z *Kamenice* v mene svojom i v mene svojho otca *Rikolfa* zabránil obchôdzke a vytýčeniu medzníkov, ktoré sa malo udiat’ 8. decembra 1348. Bolo to vo chvíli, kedy sa len *Václav* a *Egid* chystali v prítomnosti kráľovho človeka *Egida* zo *Šalgova* a magistra *Benedikta*, *sublectora* spišskej kapituly, vytyčovať hraničné medzníky v údolí *Mil’pošského* potoka. Právny zástupca šľachticov z *Kamenice* odpovedal, že ak *Václav* a *Egid* chcú urobiť obchôdzku na majetkoch – myslí sa tým *Petermezey*, *Doboumezey*, *Potromezey*, *Kesereumezey* a *Hosyomezey* – a ak chcú vytýčiť medzníky,

³⁴ „...sicut ipsi ex relatione plurimorum percipissent magister *Rycolphus de Tharkew* et filii sui clandestine et occulte possessiones suas ipsi *Dobou* et fratribus ac proximis suis vicinas reambulando et sibi statui procurando ipsi minime prout exigat via iuris vocatis de possessionibus ipsorum *Petermezey*, *Doboumezey*, *Potromezey*, *Kesereumezey* *Hosyomezey*que vocatis positionibus metalibus et signis ad dictas suas possessiones ut praemittitur reambulatas applicassent et nunc demum reambulare conarentur easdem similiter occulte et iterum occupare de possessionibus suis praenominatis in iuris ipsorum derogamine...“ - MOL DI 41085.

³⁵ MOL DI 68903.

³⁶ Významná osobnosť v dejinách uhorského súdництва. – BERTÉNYI, Iván. *Krajinský sudca Jakub zo Spiša – ustanovizneň krajinského sudcu za dvorských reforiem v 14. storočí*. In: Slovenská archivistika (1990), s. 260.

budú môcť si vyznačiť iba také územie, pri ktorom sa im nebude brániť.³⁷ Preto krajinský sudca Pavol nariadil spišskej kapitule, aby poslala človeka kvôli hodnovernému svedectvu, v ktorého prítomnosti Filip, syn Petra z Drienice, po zvolaní vlastníkov susedných majetkov, obzvlášť Rikolfa z Kamenice, nechal by vyznačiť nové medzníky popri starých na majetkoch Václava a Egida. Týmto by Václav a Egid opäť získali svoje majetky s vytýčenými hranicami.³⁸ Deň tohto vytýčenia hraníc a znovuprevzatia majetkov (*recaptivatio*) bol stanovený na 7. júna 1349. V prípade, že by nedošlo k zhode, bol stanovený termín súdneho konania na 14. júna. Keďže vytyčovanie hraníc neskončilo pri zhode oboch stránok, prípad sa dostal na súd v určený termín (14. júna). Kauza bola ďalej odročená sudcom Pavlom na 1. augusta 1349. Medzitým kráľ menoval za krajinského sudcu Tomáša Szécsényiho (1349 – 1354).³⁹ Sudca Tomáš odročil prípad na 6. október 1349. Je zrejmé, že majetky Ďáčov, Lipany a Vysoká, ktoré boli vtedy označené ako sporné, dnes ukazujú skutočný rozsah zabratej pôdy Rikolfom z Veľkej Lomnice pri obchôdzke hraníc z roku 1289. Presnejšie jednalo sa o dve tretiny chotára dediny Ďáčov, celý chotár dediny Lipany a polovicu chotára dediny Vysoká. Ostávalo len dokázať, ktorá zo stránok je skutočným vlastníkom spomínaných majetkov. Po mnohých odročeniach sa nakoniec stránky zišli pred súdom 1. mája 1352 a preukázali sa listinami, na základe ktorých si každý nárokoval na tieto majetky. Dobou, syn *Chonk* z Rožkovian, právny zástupca Václava a Egida, predložil súdu listinu kráľa Ladislava IV. z roku 1278. Ladislav z Kamenice ako právny zástupca otca Rikolfa a brata Petra predložil pred sudcu Tomáša tri listiny. Prvú listinu kráľa Ladislava IV. z roku 1288,⁴⁰ druhú listinu kráľa Karola Róberta z roku 1323⁴¹ a tretiu listinu spišskej kapituly z 5. júna 1289.⁴² Posledná tretia vzbudila pozornosť Dobou z Rožkovian. Pred súdom povedal, že „...*táto už predložená listina privilégia, ktorá bola spomínanou spišskou kapitulou spísaná na písomný príkaz kráľa, sa mu vidí vo svojom prevedení, teda písomom i pečatením ako aj voskom pečate príliš nová...*“⁴³ Preto žiadal súd, aby sa táto listina porovнала s originálom, ktorý bol uložený na spišskej kapitule. Sudca nariadil jágerskej kapitule, aby vyslala dvoch svojich členov, v ktorých prítomnosti Viliam, syn Petra z Michaloviec, a Ladislav, syn Petra zo Žehry, prevezmú z kapituly originál listiny z roku 1289 v puzdre spolu s jej prepisom a prinesú ho na súdne pojednávanie do Budína. Potom sa stránky zišli na súde 1. augusta 1352, aby boli prítomné preskúmania pravosti privilégia a vypočuli si aj konečný verdikt. Porota, ktorá skúmala pravosť listiny, bola zložená menovite z týchto členov: Dionýz, arcibiskup

³⁷ V tomto prípade nešlo iba o obchôdzku hraníc (*reambulatio*), ale o tzv. *rectificatio metarum*. Rozdiel bol v tom, že pri *reambulatio* boli hraničné znaky prezreté bez nejakej ich zmeny, ale pri *rectificatio* išlo o vymenenie starých medzníkov za nové, zvlášť pri zabratí parcel. – HUSZTY, Stefan. *Iurisprudentiae* c. d., s. 284.

³⁸ „...*easdem...antiquas novis metis iuxta veteres in locis necessariis erectis reambulando nomine iuris eorundem Vinchlo et Egidii recaperent...*“ - MOL DI 41085.

³⁹ MOL DI 68903; BERTÉNYI, Iván. *Krajinský sudca* c. d., s. 260.

⁴⁰ Jedná sa o listinu kráľa Ladislava IV. z 23. marca 1288. – SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 3480, s. 391; MOL DI 68762.

⁴¹ Listina kráľa Karola Róberta z 11. júna 1323, v ktorej bola prepísaná listina z 23. marca 1288. – SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 3480, s. 391; MOL DI 68791.

⁴² SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok* c. d., nr. 3519, s. 402; MOL DI 68763.

⁴³ MOL DI 68903.

z Kaloče, Mikuláš, biskup zo Záhrebu, Dominik, biskup z Veľkého Varadína, Tomáš, biskup z Čanadu, Mikuláš, palatín, Tomáš, syn Petra, bývalý vojvoda zo Sedmohradska, *Chyko*, kastelán zo Zárd, Štefan, syn Dominika zvaného Bubek, komes z Liptova, Deseu, syn Petra, vicepalatín a Mikuláš palatínov protonotár. Pritom boli prítomní aj mnohí ďalší šľachtici z Uhorska. Po preskúmaní pravosti listiny z 5. marca 1289 a jej overení sa krajinový sudca Tomáš opýtal trikrát právneho zástupcu šľachticov Václava z Petrovenca a Egida zo Sv. Dzura, či jeho klienti majú ešte nejaké námietky proti samotnej listine, jej obsahu a priebehu hraníc, ktoré v nej boli zaznačené. Právny zástupca Dionýz, syn Marka, odpovedal, že „...v ničom Václav a Egid nemajú námietky..“. Nakoniec stránky vyriešili spor dohodou. Dňa 8. novembra 1352 bola s definitívnou platnosťou potvrdená hranica medzi majetkami Tekulovcov – Petrovenca, Dubovice – a majetkom Rikolfa z Kamenice – Torysy – a spor sa 7. decembra 1352 vyhlásil za skončený. Územie, ktoré v roku 1289 Rikolf z Veľkej Lomnice nechal potajomky písomne „navkladovať“, zostalo vo vlastníctve jeho syna Rikolfa z Kamenice. Vyrástli na ňom dediny Ďačov a Dubovica i mesto Lipany. Hranica medzi Dubovicou a Ďačovom od Mardune k rieke Torysa jestvuje až dodnes.

Záver

Na prvý pohľad sa zdá, že zvíťazil podvod. Predsa len pri hlbšom skúmaní vyvstávajú ďalšie otázky; Prečo sa Andrej, syn Boduna, a ani jeho synovia Peter a Pavol⁴⁴ po celý ten čas k záležitosti nevyjadřili? Prečo až Andrejov vnuk Václav sa usiloval dať veci do poriadku? Ďalej ostáva otázka, ako je možné, že na Andrejovom majetku vznikli medzi rokmi 1289 – 1348 tri dediny (Vysoká, Ďačov a Lipany) a Václav sa nevedel pred súdom preukázať s inou listinou, než s privilegiom z roku 1278. Ako je potom možné, že Rikolf sa vedel preukázať metačnou listinou, ktorá obsahovo viac sedela na vtedajšie pomery, hoci bola mladšia než Václav, ktorý dokazoval vlastníctvo starším privilegiom? Tieto a podobné otázky provokujú k podrobnejšiemu skúmaniu tohto prípadu, ktorý viac odhaľuje i niečo zo života v stredoveku.

RESUMÉ

Stredoveká spoločnosť bola spoločnosťou, v ktorej vládol poriadok. Zároveň je tu človek, ktorý na jednej strane zneužije právny systém a na druhej strane je človek, ktorý to - nevedno prečo - dovolí. Provokujúca je istá „mlčanlivosť“ poškodeného, akoby „pasivita“. Takto by sa dal stručne charakterizovať jeden z majetko-právnych sporov z obdobia stredoveku na území Šariša. Skúmanie sporu šľachticov z Petrovenca a Kamenice – na hornom toku Torysy z rokov 1349 – 1352 – vo veľkej miere umožňuje lepšie vidieť spoločenské súvislosti i mentalitu stredovekého človeka. Udalosť, v ktorej právo prisúdi lepší koniec tomu, kto ho porušil a nechá bez pomoci poškodeného, je

⁴⁴ Spomínajú sa so svojím otcom Andrejom v roku 1307, ako aj to, že pochádzajú *de genere Tecelle*. – MOL DI 70148. V roku 1337 sa spomínajú Peter a Pavol so svojimi synmi; Pavol so svojím synom Mikulášom a Juraj, Lorand a Andrej, synovia Petra. – MOL DI 70696.

provokujúca a toto protirečenie určite v sebe skrýva niečo viac, než príbeh navonok ukazuje.

SUMMARY

Medieval society was a society where the order ruled. At the same time on the one hand there is a man who abuses the legal system and on the other there is a man who - no one knows why - allows this. The thing that is provoking is a certain "silence" of the injured party, as if "passivity". This is how one case of the medieval property disputes from the Šariš region could be characterized. Examining the dispute of the nobles from Petrovenc and Kamenica – on the upper reaches of the river Torysa – from 1349-1352, to a great extent enables a better perspective on social connections and mentality of a medieval man. An event, in which the law adjudges better ending to the one who broke it and leaves the injured party with no help, is provoking itself and this contradiction surely hides something far more than the story shows on the surface.

Adresa autora:

ThDr. Konštantín Daniel Boleš O.Praem.

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: danielb.posta@gmail.com

SPOLOČENSKO-NÁBOŽENSKÉ ZRKADLENIE ROKU 1938 V KOŠICIACH A V KOŠICKEJ DIECÉZE S OSOBITNÝM DÔRAZOM NA 34. MEDZINÁRODNÝ EUCHARISTICKÝ KONGRES V BUDAPEŠTI

Andrea Cibuláková

*SOCIAL AND RELIGIOUS REFLECTION OF THE YEAR 1938 IN KOSICE AND
IN THE DIOCESE OF KOSICE WITH SPECIAL EMPHASIS ON THE 34TH
INTERNATIONAL EUCHARISTIC CONGRESS IN BUDAPEST*

Abstract: Contemporary historians point out that the period between 1937 and 1947 is now considered for many reasons to be turbulent and volatile: changes in the constitutional arrangements, international situation, and forms of government together with border changes. The Slovak-Hungarian border was the most complicated issue at that time which arose from complicated historical development of this area. There were no fixed historical and ethnic boundaries between the two countries - Hungary and Slovakia for they were very flexible. Situation was even more complicated because of the then period factors. Nevertheless, there were efforts of several years demonstrating a search for opportunities of mutual understanding. One of these factors was the search for understanding in the field of church and religious relationships (internal and external) which can be considered admirable for those times. The enormous effort in this field was manifested by the 34th International Eucharistic Congress held in Budapest in 1938. At that time Košice (Kassa) was in the carefully observed zone of international political and territorial disputes and as a result it became the boundary dividing line of the Diocese of Kosice (Kassa). Back then we can see both lines of historical development - the process of division and changes with serious and far-reaching consequences as well as unification and searching for stability.

Keywords: The 34th International Eucharistic Congress in Budapest. Bishop Joseph Čársky. The Diocese of Kosice during 1935-1940. Kosice in 1938. Political situation in Europe and in Czechoslovakia in 1938.

Úvod

Historické a politicko-spoločenské výskumy, prebiehajúce už niekoľko desaťročí a týkajúce sa kľúčových udalostí Košíc, sa snažia poskytnúť čo najlepší pohľad do okolností danej doby.

Súčasní historici poukazujú na skutočnosť, že obdobie r. 1937 – 1947 sa dnes považuje z viacerých dôvodov za „nepokojné a nestále“; zmeny štátoprávneho

usporiadania, medzinárodnej situácie, režimov a hraníc. Pritom išlo o takú intenzitu zmien, ktorá dovedty nebola zaznamenaná.¹

V r. 1972 vyšla na Slovensku publikácia Lórant Tilkovszkého *Južné Slovensko v rokoch 1938 – 1945* pod hlavičkou SAV – Historického ústavu. Autor sa zaoberá touto problematikou z pohľadu maďarských výskumov a snaží sa aj o presnú terminológiu, nakoľko bola podľa neho v tom čase rozporuplná. Ide teda o prácu maďarského historika, napísanú zo slovenského pohľadu, čo bolo v tej dobe nezvyklým fenoménom.² Z novších publikácií možno spomenúť zborník *Jub Slovenska po Viedenskej arbitráži 1938 – 1945* z konferencie, uskutočnenej v Šuranoch v dňoch 22. – 23. 3. 2011.³ Slovenský pohľad na Viedenskú arbitráž poskytuje aj kniha dr. Emanuela T. Böhma *V šest'ročnom zjatií*. Medzi dôvodmi, prečo je potrebné toto obdobie ozrejmiť, autor uvádza medzi inými chcenú aj nechcenú nevedomosť ľudí o týchto udalostiach.⁴

„Osudové osmičky“ – ako ich priliehavo označujú súčasní historici – si v slovenských dejinách už v minulosti všimli viacerí bádatelia s poukazom na roky 1918, 1938, 1948, 1968. Rok 1938 je obzvlášť dôležitý nielen pre slovenské dejiny, ale aj pre dejiny mesta Košice a najmä Košickú diecézu, ktorú od r. 1925 administroval biskup Mons. Jozef Čársky (1925 – 1962). Predmetom mojej práce bude v tejto súvislosti zachytiť najdôležitejšie udalosti v zrkadle doby. Pritom nepôjde len o politicko-spoločenský odraz, ale aj o pokus predstaviť túto dobu ako takú, ktorá – hoci bola komplikovaná – poskytovala priestor pre úsilie a boj o hodnoty s atribútom svätosti, ktorá je Cirkvi vlastná. Tento boj poukazuje na enormnú snahu zúčastnených o hľadanie prvkov stability, jednoty a trvalých hodnôt.

Súčasťou práce je prieskum, ako politicko-náboženskú situáciu v r. 1938 predkladala miestna košická tlač. Košice v tom čase vydávali periodiká *Novosti* (vychádzali aj vo Francúzsku) a *Kassai ujság*. Uvádzané správy sa nachádzali na titulných stránkach.

Všeobecná situácia v Európe a na Slovensku

V roku 1938 sa Košická diecéza historicky nachádzala v období Československej republiky (1918-1939), ktorá vznikla po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie. Slovensko-maďarské hranice boli v tom čase najkomplikovanejšou otázkou, čo vyplývalo zo zložitého vývoja tohto územia. Medzi oboma krajinami – Maďarskom a Slovenskom - neexistovali pevné historické a etnické hranice, ale sa prelínali. Komplikovanosť zostrovali aj ďalšie dobové faktory.⁵

¹ PETRANSKÝ, Ivan A. Úvodné slovo. In MAJERIKOVÁ, Milica. (ed.). *Nepokojná hranica. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Slovensko-poľské vzťahy v rokoch 1937-1947“ uskutočnenej 3. októbra 2009 v Spišskej Belej v spolupráci Spišského dejepisného spolku, Spolku Slovákov v Poľsku, Ústavu pamäti národa*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2010, s. 8.

² TILKOVSZKI, Lórant. *Južné Slovensko v rokoch 1938 – 1945*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1972. 224 s. Bez ISBN

³ MITÁČ, Ján (zost.). *Jub Slovenska po Viedenskej arbitráži 1938 – 1945. Zborník prednášok z vedeckej konferencie konanej 22.-23.2.2011 v Šuranoch*. Bratislava : Ústav UPN, 2011. 291 s. ISBN 978-80-89335-45-9

⁴ BÖHM, Eduard T. *V šest'ročnom zjatií*. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 16.

⁵ SEDLÁK, Imrich. *Svitanie na východe. Národno-politické, kultúrno-spoločenské a literárne integračné procesy na východnom Slovensku 1918 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2008, s. 9.

Územie Slovenska bolo dedičom uhorského a neskôr rakúsko-uhorského historického vývoja, preto ani jeho pričlenenie k Česku v r. 1918 nebolo až také jednoduché, ale išlo skôr o dlhodobý, ale aj bolestný proces, spojený s výstavbou ideí patriotizmu a národnej hrdosti. Pritom maďarská strana si takisto robila historicko-právne nároky na svoje bývalé územie.⁶ Okrem toho, obidva politicky novospojené národy – český a slovenský – sa odlišovali svojimi hospodárskymi a náboženskými pomermi.⁷

Okrem slovensko-maďarských vzťahov bolo potrebné riešiť aj slovensko-poľské vzťahy. Treba pripomenúť, že sa jednalo o medzivojnové obdobie, kedy všetky vzťahy medzi susediacimi národmi prebiehali obzvlášť komplikovane. Ešte aj v r. 1938 boli považované za „rozporuplné“. K takémuto chápaniu podstatne prispievalo Nemecko, ktoré sa v tom čase začínalo v Európe značne rozvíjať ako nová svetová veľmoc.⁸

Nábožensko-cirkevné vzťahy sa riešili na rokovaníach medzi Vatikánom a ČSR, ktoré prebiehali ešte v r. 1927 prostredníctvom konkordátu *Modus vivendi*.⁹

Už Vianoce 1937 sa niesli v tieni novej ideológie, ktorú v Európe predstavilo Nemecko. Pápež Pius XI. vo svojom vianočnom prejave veľmi naliehavo pranieroval novú náuku podloženú falošnou vedou. Na jeho prejav nadviazala Kongregácia pre semináre a univerzity, ktorá na jar 1938 rozoslala akademickým teologickým inštitúciám list s výzvou, aby sa takéto náuky riešili aj na akademickej pôde a neboli len odsúdené, ale aj vedecky podložené. Z ôsmich téz nemeckých národných socialistov sa totiž dve priamo vyjadrovali o Bohu a náboženstve v zmysle jeho podriadenosti zákonom rasy. Tu treba povedať, že v čase rozoslania listu nebola „židovská otázka“ v Európe ešte známa.¹⁰ O pozitívnej odozve na túto výzvu na slovenskej pôde svedčí dokumentácia z februára 1939, uložená v Bundesarchive v Koblenzi. Podľa nej sa v tom čase uskutočnil v Bratislave cyklus prednášok o aktuálnych otázkach prítomnosti, ktoré organizovali profesori teologickej fakulty.¹¹

V náboženskej oblasti sa do r. 1938 v ČSR uskutočnilo niekoľko veľmi významných udalostí. V roku 1929 slávila česká krajina 1000. výročie mučeníckej smrti sv. Václava, českého národného svätca a patróna Čiech.¹² Pri tejto príležitosti košický apoštolský administrátor Mons. Jozef Čársky odporučal aj kňazom svojej diecézy, aby

⁶ DOLINSKÝ, Juraj. *Cirkev a štát na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava : Dobrá kniha, 1999, s. 122.

⁷ LETZ, Róbert. Úsilie o vytvorenie Slovenskej cirkevnej provincie v rokoch 1918 až 1945. In MULÍK, Peter. (ed.). *Katolícka cirkev a Slováci. Zborník referátov z odborného seminára „20 rokov samostatnej Slovenskej cirkevnej provincie“*. Sereď : Bernolákova spoločnosť, 1998, s. 39 – 48.

⁸ GAREK, Martin. Slovensko-poľské vzťahy v roku 1938 do Mníchovskej dohody. In MAJERIKOVÁ, Milica. (ed.). *Nepokojná hranica. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Slovensko-poľské vzťahy v rokoch 1937 – 1947“; uskutočnenej 3. októbra 2009 v Spišskej Belej v spolupráci Spišského dejepisného spolku, Spolku Slovákov v Poľsku, Ústavu pamäti národa*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2010, s. 9 – 11.

⁹ HIŠEM, Cyril. Konkordáty v dejinách a ich význam. In: *Modus vivendi v histórii katolíckej cirkve v Československu. Sborník z medzinárodnej konferencie Olomouc 30. května – 1. června 2005*. Olomouc : Společnost pro dialog církve a státu, 2005. s. 9. ISBN 80-239-5770-8.

¹⁰ SLEPČAN, Peter – LETZ, Róbert. *Křížom ke svetlu. Život a dielo biskupa Michala Buzalku*. Trnava : Dobrá kniha, 2011, s. 85 – 86.

¹¹ ĐURICA, Milan S. (ed.). *Katolícka cirkev na Slovensku 1938 – 1945 v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2001, s. 26.

¹² ŠTURÁK, Peter. *Spoločensko-náboženská situácia v Československu v rokoch 1918 – 1927*. [online] Dostupné na internete: <http://www.zoe.sk/pub/doc/theologos/t_spolocensko_nabozenska_situacia_1918_1927.pdf>.

oboznámili veriacich so životom tohto svätca. Mladá republika sa vtedy nachádzala v období značnej morálnej a hospodárskej krízy, preto bolo potrebné hľadať pramene nielen pre obnovenie a udržanie kňazskej horlivosti, ktorá zahŕňala aj vzájomnú kňazskú pomoc, ale prejavovať aj veľkú ohľaduplnosť a pomoc voči veriacim, ktorí trpeli značným nedostatkom.¹³

V r. 1933 zas Slovensko verejne manifestačne slávilo 1100. výročie posvätenia prvého kresťanského kostola na svojom území – Kostola sv. Emeráma –, ktorý v Nitre postavil knieža Pribina a okolo r. 828 posvätil salzburský arcibiskup Adalrám.¹⁴

V r. 1935 sa uskutočnil Celoštátny eucharistický kongres v Prahe, na ktorom sa zúčastnil aj pápežský legát – parížsky arcibiskup kardinál Verdier. Kongres verejne manifestoval zjednotenie všetkých národnostných skupín v republike. V tom roku sa pražský arcibiskup Karel Kašpar stal kardinálom a bola zriadená Teologická fakulta so sídlom v Bratislave.¹⁵ Autori životopisného diela *Andrej Hlinka (1864 – 1938)* spresňujú, že sa kongres konal v dňoch 27. 6. – 3. 7. 1935. Sprevádzal ho incident, nakoľko rada mesta Praha odmietla dať súhlas na postavenie veľkého kríža na Václavskom námestí, kde sa mali konať slávnostné ceremónie. Preto sa usporiadatelia obrátili o intervenciu aj na vtedajšiu významnú slovenskú osobnosť – Andreja Hlinku, ktorý sa napokon tiež pričínal o jeho postavenie.¹⁶

V r. 1936 (28. 9.) bola aj v Košiciach postavená socha sv. Václava a biskup Čársky tohto svätca predstavil vo svojom slovenskom aj maďarskom príhovore, ako príklad pravej nábožnosti a vlastenectva, ktorý je „svätou snahou o mravné, kultúrne a hmotné povznesenie národa“.¹⁷

Nemožno teda prehliadnuť niekoľkoročné snahy demonštrujúce hľadanie možností vzájomného porozumenia.

Odraz svetovej spoločenskej situácie v Košiciach

Košická tlač pozorne sledovala chaotické dianie v Európe a už v januári 1938 uverejnila niekoľko znepokojujúcich správ.

Podľa sovietskej tlače *Moskovskaja komunna* v ZSSR zatkli 21 biskupov, ktorí sa priznali k vyzvedačstvu a velezrade. Medzi nimi boli aj najdôležitejší funkcionári Pravoslávnej cirkvi na čele s patriarchom Krutickým a arcibiskupom Krylovom. Metropolita Tichon žil v tom čase už vo vyhnanstve na Sibíri, nakoľko sa „dopustil nemravných činov“ a nebolo zrejmé, aký bude jeho ďalší osud.¹⁸

¹³ ČECH, Pavol. Jozef Čársky, biskup a jeho odkaz nám. In *Bulletin z príležitosti 100. výročia narodenia biskupa Jozefa Čárskeho a 150. výročia smrti Jozefa Ignáca Bajžu*. Prešov : Združenie katolíckych duchovných Pacem in terris vo Východoslovenskom kraji, 1986, s. 15.

¹⁴ KRUŽLIAK, Imrich. *Cyrilometodský kult u Slovákov. Dlhá cesta k slovenskej cirkevnej provincii*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 74.

¹⁵ ŠTURÁK, Peter. *Spoločensko-náboženská situácia v Československu v rokoch 1918 – 1927*. [online] Dostupné na internete: <http://www.zoe.sk/pub/doc/theologos/t_spolocensko_nabozenska_situacia_1918_1927.pdf>.

¹⁶ SIDOR, Karol – VNUK, František. *Andrej Hlinka (1864-1938)*. Bratislava : Lúč, 2008, 796-797.

¹⁷ ČECH, Pavol. Jozef Čársky, biskup a jeho odkaz nám, s. 15 – 16.

¹⁸ V ZSSR zatkli 21 biskupov. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 8, s. 1; porov. PULEC, Kryštof. Ruská pravoslávna cirkev. In: HUSÁR, Ján (edit.). *Orthodoxia. Zborník vedeckých štúdií venovaných cirkevnej histórii, dejinám patriarchátov a*

Podľa ďalšej správy, rakúsky spolkový kancelár dr. Schuschnig uviedol zvláštnemu dopisovateľovi časopisu Kurjer Warszawski, že sudetskí Nemci by sa mohli stať spojku medzi ČSR a Rakúskom: „Pre nás problém sudeto-nemecký ako problém politický neexistuje. Nemôžem však povedať, že by nás tento problém vôbec nezaujímal.“¹⁹

Situáciu migrujúcich Židov, ktorí prišli po svetovej vojne do Rumunska, mala riešiť rada OSN v Ženeve.²⁰

Ani Apoštolská stolica neostávala nečinná. Pápež Pius XI. vyzval asi 30-tisíc nemeckých robotníkov, ktorí sa z Talianska sťahovali za prácou do Nemecka, aby si boli vedomí toho, že tam budú zastupovať nielen fašistické Taliansko, ale aj katolícky svet.²¹

Košice sa do tohto diania zapojili tiež aktívne. V januári navštívila prezidenta Eduarda Beneša deputácia mesta, vedená jeho starostom Milanom Maxoňom, a odovzdala mu diplom čestného občianstva mesta. Prezident sa vyslovil, že verí, že u nás nedôjde k výkyvom ani napravo, ani naľavo, lebo nás vždy viedla politika stredy. Za maďarské opozičné strany bol v delegácii prítomný námestník Toszt, ktorý nadhodil maďarskú menšinovú otázku a prezident sa vyjadril, že pamätá na riešenie týchto otázok spôsobom, ako v žiadnom inom susednom štáte, a ak všetko nie je najideálnejšie, nie je to kvôli nedostatku ochoty, ale času.²²

Apoštolská konštitúcia *Ad ecclesiastici regiminis* (vyd. 2. 9. 1937 a prom. 12. 10. 1937 apoštolským nunciom Xaverom Ritterom) upravovala hranice diecéz v súlade s maďarskou a rakúskou štátnou hranicou a vyplývala z Modu vivendi. Slovenské diecézy boli vyňaté z maďarských provincií Ostrihom a Jáger.²³ Aj tu ešte treba podotknúť, že dôsledky tejto konštitúcie do praxe napokon nikdy neprešli kvôli posunom štátnych hraníc v r. 1938 a nasledujúcim vojnovým udalostiam.²⁴

Za košického apoštolského administrátora bol pápežom Píom XI. vymenovaný biskup Jozef Čársky (*1886 – +1962). Už od počiatku si bol vedomý, akú náročnú úlohu obdržal; spravovať diecézu, v ktorej žijú viaceré národy a národnosti.²⁵ Ešte vo svojich kaplárskych časoch mal možnosť venovať sa maďarským veriacim v Monoku a nemeckým veriacim v Košiciach. Ako biskup prichádzal do kontaktu aj s veriacimi českej národnosti. Od svojich študentských čias bol známy aj ako veľký vlastenec, čo prejavil aj v Košiciach. V r. 1932 sa zúčastnil na zakladajúcom valnom zhromaždení

miestnych pravoslávnych cirkví. Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, 2012. s. 69. 265 s. ISBN 978-83-63055-09-7. Podľa tohto príspevku moskovský metropolita Tichon (1917 – 1925) zomrel už v r. 1925, okrem neho sa tu spomína aj uralský Tichon ako jeho blízky spolupracovník.

¹⁹ Môžu byť sudetskí Nemci spojku medzi ČSR a Rakúskom? In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 8, s. 1.

²⁰ Ženeva rozhodne o osude 1/2 mil. Židov. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 9, s. 1.

²¹ Pápež vidí hroziace mračná. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 10, s. 1.

²² Zástupcovia mesta Košíc u prezidenta republiky. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 16, s. 1.

²³ ZUBKO, Peter. *Vývoj cirkevnej organizácie v Košickej diecéze (1804 – 2005)*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2006, s. 59 – 60.

²⁴ ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 299.

²⁵ ČIŽMÁR, Marián. *Páslí zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804-2004*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 287 – 288.

vtedajšej významnej ustanovizne Slovenského katolíckeho kruhu a sám sa zapájal aj do jeho prednáškovej činnosti.²⁶

Napriek všeobecne napätej spoločensko-politickej situácii, v r. 1938 sa blížili oslavy ďalšieho významného svätca európskeho formátu – sv. Štefana, prvého uhorského kráľa. Územie Slovenska bolo s uhorskou korunou spojené niekoľko storočí, preto nebolo pochyb, že sa jeho kult v slovenskej histórii prejavil výrazne.

Uplynulo 900 rokov od smrti tohto svätca, teda kongres sa mal konať pri tejto príležitosti. Hostiteľská krajina – Maďarsko – odvádza svoje kresťanské korene práve od neho. Maďarsko sa preto veľmi usilovalo o to, aby sa kongres konal práve tam a stal sa verejným poďakovaním Bohu za milosti viery.²⁷

Obdobia príprav na Medzinárodný eucharistický kongres v Budapešti a jeho spoločenské ovzdušie

Košická tlač naďalej pozorne sledovala vývoj vo svete a v máji 1938 priniesla aj nasledovné správy, ktoré odzrkadľovali všeobecnú krízu na rôznych úrovniach:

Maďarský ministerský predseda Darányi odstúpil a vyhlásil, že podľa neho sú už vyriešené úlohy, ktoré prevzal, keď nastúpil do svojho úradu. Ministerská rada sa uzniesla, že zmocňuje predsedu vlády, aby predložil zemskému správcovi Miklósovi Horthymu demisiu celého kabinetu a odporučil ako svojho nástupcu ministra národného hospodárstva Bélu Imredyho, ktorý túto úlohu prijal.²⁸ Okrem toho maďarský poslanec Reibl (Kresťanské zjednotenie) podal návrh, aby sa zakázalo používanie kríža v akejkoľvek podobe ako odznaku politických strán a hnutí. Po osobnom rozhovore s ministrom vnútra ho však stiahol, nakoľko samotná vláda chcela vydať podobné rozhodnutie.²⁹

Predmetom rôznych dohadov v medzinárodnom svete na 101. zasadnutí Rady Spoločnosti národov boli aj výsledky jednania medzi predstaviteľmi dvoch svetových veľmocí - Mussolinim a Hitlerom.³⁰

V oblasti riešenia národnostných otázok minister zahraničia ČSR dr. Krofta pre bruselský denník *Le suar* uviedol, že u nás majú byť riešené tak, aby sa liberálnejšie riešenie netýkalo integrity štátu a neoslabovalo medzinárodné záruky jeho bezpečnosti.³¹

V Prahe sa 27. 5. konalo pracovné zasadnutie 2. zjazdu ľudovo-výchovných pracovníkov, boli tam prednesené aj referáty o duchovnom živote menšín.³²

Zo správ je zrejmé, že národnostnej otázke sa venovala obzvlášť veľká pozornosť. V súvislosti s pripravovaným eucharistickým kongresom tlač uviedla, že stredoeurópske napätie spôsobilo úbytok výprav, ktoré prišli na kongres. Priebeh prípravných prác je podľa správ normálny, očakáva sa 100 výprav. V stredu má dôjsť 10 vlakov z ČSR; zo

²⁶ ČIŽMÁR, Marián. *Páslí zverené im stádo*, s. 293 – 295.

²⁷ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*, s. 107.

²⁸ Maďarská vláda padla. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 113, s. 1.

²⁹ Kríž ako odznak politických strán. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 113, s. 1.

³⁰ Mussolini prostredníkom medzi Nemeckom a Vatikánom. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 114, s. 1.

³¹ Národnostná otázka sa rozrieši parlamentnou cestou. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 117, s. 1.

³² Referáty o duchovnom živote menšín v republike. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 123, s. 1.

Slovenska 7, z Čiech a Moravy 1 a z Podkarpatskej Rusi 1. Výpravu povedú biskupi. Na kongres príde 11 biskupov a viac ako 300 kňazov. Predsedom stáleho výboru pre usporiadanie kongresu čs. sekcie sa stal strahovský opát dr. Metod Zavoral. Medzi sprievodné aktivity kongresu patrilo slávnostný koncert cirkevnej hudby na počesť vyslaného pápežského legáta - kard. Pacelliho, ktorý sa konal v budapeštianskej Bazilike sv. Štefana. Zúčastnil sa ho aj zemský správca Miklós Horthy. Ďalej bola pripravená výstava kresťanskej kultúry a umenia. Na slávnostnej večeri kard. Pacelli hovoril o význame kongresu a nádeji, že sa po kongrese všetky národy spoja „v spoločnej túžbe po vzájomnej dôvere a priateľskom porozumení do jedného celku“.³³

V tom čase v ČSR vyhlásila vláda 21.5. čiastočnú mobilizáciu, nakoľko sa nemecké vojská už začínali zhromažďovať okolo jej hraníc.³⁴

Veľkou domácou udalosťou sa stalo aj vysvätenie pomocného biskupa Trnavskej apoštolskej administratúry Michala Buzalku 15. 5. 1938 v Ríme. U všetkých, s ktorými sa novovysvätený biskup pri tejto príležitosti stretol, zanechal veľmi dobrý dojem svojou srdečnosťou.³⁵

Biskup Čársky vydal odporúčania s ohľadom na usporiadanie zájazdov na kongres v prvom obežníku z r. 1938 *Congresum eucharist internationalis*. Uvádza sa v ňom, že pre Slovákov bola touto organizáciou výlučne poverená Ústredná školská kancelária.³⁶

V priebehu mája boli vydávané celebrety pre kňazov, ktorí chceli sláviť sväté omše na kongrese. Išlo o farárov a administrátorov farností, ktorí zabezpečili slávenie sv. omši vo svojich farnostiach počas ich neprítomnosti prostredníctvom svojich kaplánov alebo farárov z vedľajších farností. Z Košickej diecézy o takéto povolenie žiadali kňazi z obcí Michalany nad Torysou, Žbince, Snina, Kapušany, Veľká Lodina, Veľké Ozorovce, Streda nad Bodrogom, Veľký Kazimír, Lastovce, Nižná Myšľa, Hýľov, Svätý Jur, Pekľany, Brezovica, Nižný Hrušov, Stropkov, Nižný Medzev, Sabinov a 10 kňazov z Košíc.³⁷ Aj z toho je zrejmé, že v administratúre bol o účasť na kongrese veľký záujem.

Priebeh 34. medzinárodného eucharistického kongresu

V takejto spoločensko-politickej atmosfére sa konal 34. medzinárodný eucharistický kongres v Budapešti, ktorého sa zúčastnil aj Mons. Jozef Čársky.

Tu stojí za zmienku, že eucharistické kongresy prežívali svoj najväčší rozkvet práve v medzivojnovom období a konali sa na rôznych úrovniach (medzinárodné, národné, diecézne, dekanátne). Predstavovali verejnú demonštráciu viery, ale boli aj štúdiom cirkevno-spoločenských problémov svetového významu vo svojej dobe. Hoci sa kongres

³³ Stredoeurópske napätie spôsobilo úbytok výprav na Eucharistický kongres v Maďarsku. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 122, s. 3.

³⁴ ĎURICA, Milan S. *Dejiny Slovenska a Slovákov*. 2. doplnené vydanie. Bratislava : Media Trade, 1996, s. 133.

³⁵ PETRANSKÝ, Ivan A. Kňazské a biskupské pôsobenie Michala Buzalku. In LETZ, Róbert – PETRANSKÝ, Ivan A. (ed.). *Biskup Michal Buzalka. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 40-teho výročia úmrtia Michala Buzalku, ktorá sa konala v Bratislave 7.12.2001*. Rímskokatolícka bohoslovecká cyrilo metodská fakulta, Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Slovenský ústav v Ríme Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava : Lúč, 2002, s. 54 – 78.

³⁶ AACass, *Circularis ordinarius cassoviensis, Congressus eucharist internationalis*, 1/1938, sign. Nr 636.

³⁷ AACass, *Index archívu biskupského úradu v Košiciach za roky 1938 – 1939, Celebrety pre kňazov*, sign. č. 601.

v Budapešti konal už v ovzduší narastajúcej novej vojnovnej hrozby, nepredpokladalo sa, že bude na veľmi dlhé obdobie posledným kongresom. Nacionalizmus, ktorý sa vo svete medzitým rozvinul, zabránil konanie už naplánovaných ďalších kongresov vo Francúzsku, Poľsku, Španielsku a Belgicku a medzinárodné eucharistické kongresy boli znovu obnovené až po vojne v roku 1952 kongresom v Barcelone.³⁸

Kongres sa konal v dňoch 25. – 30. 5. 1938 a viedol ho pápežský legát kardinál Pacelli – neskorší pápež Pius XII. (1939). Heslo kongresu znelo: Eucharistia – vinculum caritatis. – Eucharistia, puto lásky.³⁹ Pápežský legát predstavil Maďarsko ako „baštu kresťanskej Európy v tragických dňoch svojej histórie.“⁴⁰

Navštívilo ho viac ako 100-tisíc katolíkov z celého sveta z 37 národov. V účasti bolo zabránené Nemecku a Rakúsku zo strany politickej vlády Hitlera – týkalo sa to hierarchie aj veriacich – a Hitler použil túto udalosť na svoju proticirkevnú propagandu. Celkove bolo prítomných 15 kardinálov, 40 arcibiskupov a 290 biskupov. Poľsko reprezentovali dva plné vlaky vedené kardinálom prímasom Augustínom Hlondom. Kongres bol slávnostne otvorený v stredu 25. mája a hlavný oltár (vysoký 30 m) stál na dnešnom Námestí hrdinov. Prímas Maďarska, kardinál Serédi, slávil svätú omšu v Bazilike sv. Štefana. V 92 ďalších budapeštianskych kostoloch slávil nepretržite sväté omše duchovní najrôznejších obradov zo všetkých strán sveta.⁴¹

Podľa maďarských štatistických údajov sa v r. 1938 hlásilo k rímskokatolíckemu náboženstvu 65,7% obyvateľstva, ku gréckokatolíckemu 2,5%, k pravoslávneému 0,4%, k evanjelickému 6%, k reformovanému 20,8%. K židovstvu sa hlásilo 4,3% obyvateľstva.⁴²

Slovenskú delegáciu na kongrese tvorili: banskobystrický biskup Marián Blaha, nitriansky biskup Karol Kmet'ko, rožňavský apoštolský administrátor Michal Bubnič, trnavský apoštolský administrátor Pavol Jantausch, košický apoštolský administrátor Jozef Čársky, gréckokatolícky prešovský apoštolský administrátor Peter Pavol Gojdič a veľprepošť Spišskej Kapituly Martin Kheberich. Z Čiech bol prítomný pražský arcibiskup kardinál Karel Kašpar a z Podkarpatskej Rusi, ktorá tiež patrila do ČSR, mukačevský biskup Alexander Stojka (spravovala niektoré gréckokatolícke farnosti na Slovensku). V mene čl. katolíckeho spoločenstva pozdravil kongres biskup Jantausch v príhovore „Všetko obnoviť v Kristovej láske.“⁴³

Pamätná kniha, ktorá kongres mapuje, uvádza tento príhovor Mons. Jantauscha prezentovaný na 1. medzinárodnej schôdzi: „Všetko sa obnovilo v Kristovej láske, čo je najistejším spojením všetkej lásky medzi národmi. Nech vyletia do neba naše modlitby za každého, nielen za kresťanov, ale aj za tých, ktorí nikdy nepoznali Krista. Taktiež za tých, ktorí sa podvedení diabolskými činmi vzdialili od Krista. Nech všetci nájdú cestu

³⁸ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*. Baďín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2005, 109 – 110.

³⁹ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*, s. 106 – 110.

⁴⁰ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*, s. 107.

⁴¹ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*, s. 109 – 110.

⁴² A Horthy-korszak egyházai. [online] Dostupné na internete: <<http://mek.niif.hu/02100/02185/html/248.html>>

⁴³ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*, s. 106.

späť k nášmu Vykupiteľovi. Vzdávame vďaku Prozreteľnosti, že nás tu všetkých zhromaždil. Vzdávame vďaku všetkým, ktorým sa s veľkým úsilím podarilo vykonať túto výnimočnú prácu. Vzdávame vďaku predovšetkým maďarským katolíkom, s ktorými máme my československí katolíci toľko spoločných tradícií. Predovšetkým treba spomenúť v blahej pamäti sv. Vojtecha a jeho zbožné priateľstvo s prvým maďarským kráľom sv. Štefanom. Prijmeme teda do nášho srdca nášho Vykupiteľa, aby sme sa mohli – naplnení svätou láskou - vrátiť do svojich domovov a pracovať na tom, aby sa aj v našich dňoch stávala pravdivou modlitba nášho Vykupiteľa, aby sme boli jedno vo všetkom.⁴⁴

Jezuitská slovenská viceprovincia bola v tomto roku povýšená na nezávislú provinciu (23. 8.). Taktiež mali zastúpenie na kongrese, kde slovenským veriacim tlmočil slávnostné prejavy do slovenčiny P. Ľudovít Eiselle a P. Ján Králiček, ktorý mu pomáhal. Organizátori dali P. Eisellemu k dispozícii aj auto. P. Eiselle na kongrese zviditeľnil rehoľu svojim príkladným apoštolátom mnohým skupinám veriacich, ktorí sem prišli zo Slovenska. Jezuiti vnímali túto službu ako predzvesť ďalších náročných úloh, ktoré na nich budú kladené aj v nasledujúcom období.⁴⁵

Slávnosti, konferencie a stretnutia trvali päť dní a kongres bol napokon ukončený 29. mája 1938. Vtedy pápež Pius XI. prehovoril prostredníctvom rádiového vysielania a pripomenul pamätníky maďarskej minulosti i vieru celého národa aj jeho predkov. Nadviazal na svätý život sv. Štefana a jeho syna sv. Imricha, sv. Alžbetu a sv. Ladislava a pripomenul, že ich evanjeliové čnosti urobili z tejto krajiny „neprekonateľný obraz kresťanstva a európskej civilizácie“.⁴⁶ Pápež tiež pripomenul potrebu pokoja, na ktorý má maďarský národ právo a o ktorý treba prosieť Boha. „V jednote s vami ho ustavične prosíme, aby jeho božská moc udržovala, zväčšovala a posilňovala nádej, že sa dočkáme lepších časov. Nech on, cez božské pramene svojho svetla a cez svoju božskú milosť, oddiali od nášho horizontu chmáry prinášajúce nám búrku. Nech odstráni nepokoje nášho srdca i nepokoj v dušiach a odháňa ich temnosť. ... Nech Pán Boh dá, aby celé vaše eucharistické zhromaždenie, oživujúce vo všetkých dušiach lásku, prinieslo pravé ovocie, no nie ovocie pomínutelné, ale ovocie trvalé; nech živí vieru, ktorú ste dostali od predkov, nech vás upevní v nádeji na nebeské dobrá, nech zapáli a udržia oheň Božej lásky, rodičky kresťanských čností, aby ste takým spôsobom a dobrým príkladom pritiahli tých, ktorí sa vzdialili od Krista, nášho Pána, aby sa šťastní vrátili do jeho náručia. Nech požehnanie všemohúceho Boha Otca i Syna i Ducha Svätého zostúpi na vás a zostane navždy s vami.“⁴⁷

Hoci na kongres z Nemecka prísť nikto nemohol, predsa len, podľa údajov uvedených v životopise známej nemeckej vizionárky Terézie Neumannovej (1898 – 1962),

⁴⁴ JANTAUSCH, Pál. Minden megújul Krisztus szeretetében... In *A XXXIV. Nemzetközi eucharisztikus kongresszus emlékkönyve*. Budapest : A szent István-társulat kiadása, 1938, s. 143.

⁴⁵ Jezuiti na Slovensku 1940-1950. [online] Dostupné na internete: <<http://jezuiti.sk/blog/xaveriada/2009/01/27/jezuiti-1940-1950/>>.

⁴⁶ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*, s. 108.

⁴⁷ NEPŠINSKÝ, Vojtech. *Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov*, s. 108 – 109.

o ktorej blahorečenie sa Nemecko snaží od r. 2005, sa na tento kongres podarilo dostať jej bratovi Ferdinandovi, ktorý žil v Eichstätte. Dokument uvádza: „Terézia o tejto ceste nevedela. Legálne cesta z Nemecka na takýto kongres ani nebola možná. V Budapešti sa stretol s kardinálom Kašparom z Prahy, ktorý bol spriatelnený s rodinou Neumannovcov a vymohol mu povolenie, aby mohol z bezprostrednej blízkosti fotografovať apoštolského nuncia Pacelliho. Keď sa z kongresu vrátil, Terézia mu vzápätí povedala, kde bol: „Bol si v Budapešti, videla som ťa, ako si pobehoval celkom vpredu. (Informácia od Ferdinanda Neumanna.)“⁴⁸ Ďalšie svedectvo o bezhraničnosti Božieho milosrdenstva.

Domáca a medzinárodná situácia po skončení kongresu

Kongres v Budapešti sledovala aj košická tlač, ktorá o ňom priniesla nasledujúcu správu: „ČSR je najvzornejšie zastúpená na eucharistickom kongrese.“

Podľa správy piatok bol na kongrese jedným z najvýznamnejších dní. Manifestácia Čechoslovákov vzbudila údiv a spoločné vystúpenie oboch rítov všetkých národností v 1. ČSR je jednou „z najpodivuhodnejších udalostí kongresu“ – ako sa vyjadril bývalý maďarský minister dr. Huszár, ktorý poďakoval čs. vláde, že na kongres prišiel taký veľký počet účastníkov. Všetky národné púte mali slávnostné schôdze. Slovákom kázal arcidekan Kalmančok a sv. omšu celebroidal biskup Blaha. Na predsedníckom mieste sedelo 15 biskupov a v pozadí boli v krojoch zastúpení zástupcovia Slovákov a Rusínov. V strede predsedníckeho stola sedel pražský kardinál arcibiskup dr. Kašpar. Zhromaždenie bolo otvorené spevom štátnej hymny za sprievodu svojráznej slovenskej hudby. Otvoril ho kard. Kašpar a pozdravil 12 000 účastníkov kongresu latinsky. Potom obrátený k čl. vyslancovi Kobrovi hovoril česky, že pozdravuje zjazd ako nástupca na stolci sv. Vojtecha, ktorého tradícia nás úzko spája s krajinou, kde sme osobitými hosťami. Ku katolíkom prehovoril aj po slovensky, nemecky a maďarsky. Záver príhovoru mal po poľsky a rusky a kardinál sa vyjadril, že chceme tvoriť most medzi národmi Východu a Západu. Medzinárodné katolícke kruhy na kongrese živo diskutovali o tom, že zo všetkých európskych štátov tu neboli zastúpené len dva: Nemecko a Rusko. Z 1. ČSR však boli na kongrese prítomní traja biskupi nemeckej národnosti, čo znova poukázalo na veľkú náboženskú a národnostnú toleranciu v krajine.⁴⁹

Na túto toleranciu poukazovala aj medzinárodná tlač. Francúzska tlač ocenila liberalizmus čs. vlády voči menšinám v súvislosti s výsledkami volieb. Voľby upevnili okolo vlády zjednotenie všetkých strán, ktoré – hoci neraz stoja proti sebe – sú podľa správy „pre spásu civilizácie nevyhnutné“.⁵⁰

Podobne sa vyjadrila aj maďarská strana – „totalita v našej maďarskej menšine nemá pôdu“.⁵¹

⁴⁸ STEINER, Johannes. *Terézia Neumannová z Konnersreuthu*. Bratislava : Lúč, 1995. 9788071141488 [online] Dostupné na internete: <files.krestanske-knihy.meu.zoznam.sk/>

⁴⁹ ČSR je najvzornejšie zastúpené na eucharistickom kongrese. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 124, s. 1.

⁵⁰ Pomoc Československu znamená spásu civilizácie. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 127, s. 1.

⁵¹ Očakávali rozdrvenie nášho štátu. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 124, s. 1.

Iná situácia vznikala v Nemecku, kde sa novými symbolmi nemeckej národnej cirkvi stávali namiesto kríža meč a namiesto Biblie Hitlerovo dielo *Mein Kampf*.⁵²

Vláda v ČSR už dlhú dobu pojednávala o menšinových otázkach a v centre jej pozornosti boli aj česko-slovenské vzťahy. V tejto súvislosti bolo podčiarknuté, že Slováci nie sú menšinou, ale tvoria s Čechmi väčšinový čs. národ.⁵³

Po kongrese (9. júna 1936) Košice navštívil pražský kardinál Karel Kašpar. Okrem iného navštívil aj hrob predchodcu biskupa Čárskeho – biskupa Augustína Fischera-Colbrieho. Biskup Čársky ho osobne uvítal a sprevádzal až do Podkarpatskej Rusi, ktorú chcel kardinál tiež navštíviť.⁵⁴

V júli (4. – 5. júla) 1938 sa z iniciatívy biskupa Čárskeho konal manifestačný Diecézny zjazd katolíkov na počesť slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda, ktorého vyvrcholením bol večerný eucharistický pochod v strede Košíc. Zúčastnilo sa ho cca 15 000 veriacich diecézy. Z balkóna biskupského paláca ho spolu s biskupom Čárskym sledovali aj biskupi Ján Vojtaššák a Michal Bubnič.⁵⁵

Predsedníctvo prípravného výboru vo svojej hodnotiacej správe zo dňa 29. 7. 1938 s radosťou konštatuje, že sa tento zjazd „vydaril nad očakávanie aj napriek rôznym prekážkam protivníkov.“ Výsledok bol dobrý, až prekvapujúci po morálnej aj finančnej stránke. K správe bol pripojený aj ďakovný list, ktorý mal byť prečítaný vo všetkých farnostiach. Zvlášť bolo vyzdvihnuté zasvätenie sa Božskému Srdcu, ktorému sa všetci veriaci počas konania zjazdu zasvätili. Hojnú účasť vytvorili veriaci putujúci v každom počasí peši, vozmi, na bicykloch aj vlakmi, aby vytvorili jednotu srdc a vzdali verejnú poklonu Kristovi Kráľovi, čo bolo veľmi mocným svedectvom pre všetkých. V závere list vyzýval veriacich: „Vytrvajte vo vernosti a oddanosti ku svojej Matke Cirkvi, ku svojmu arcipastierovi-biskupovi, ku svojim prirodzeným duchovným i svetským katolíckym vodcom, ktorí sú povolani k tomu, aby chránili rozkvet kresťanskej viery a kresťanských cností.“⁵⁶

Medzitým sa na Slovensku formovala autonomistická nálada. Novovysvätený biskup Buzalka už 5. 6. 1938 na Turíce slúžil poľnú sv. omšu na Námestí slobody v Bratislave v rámci veľkej autonomistickej manifestácie, usporiadanej ľudovou stranou, na ktorú prijal pozvanie. Niektorí očakávali už v čase jeho vysviacky, že prejaví svoj politický radikalizmus, no to sa nestalo a 24. 8. 1938 ho na osobitnej audiencii prijal prezident Eduard Beneš.⁵⁷

V júli sa uskutočnila už tradičná levočská púť (30. 6. – 2. 7), ktorej sa biskup Čársky tiež zúčastnil. Konali sa tu veľké misijné slávnosti. Odzneli tri kázne, slovenskú predniesol Mons. Čársky, nemecky kázal kežmarský kaplán Pavol Scholtz a maďarsky

⁵² Miesto kríža meč, miesto Biblie *Main Kampf*. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 138, s. 1.

⁵³ Na Slovensku v úradoch a v školách len po slovensky. In *Novosti*, 1938, roč. 20, č. 144, s. 1.

⁵⁴ PLUHÁR, Josef. *J.E. kardinál Dr. Karel Kašpar na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Praha, 1936, s. 27 – 29.

⁵⁵ MACÁK, Juraj. Spomienky na košického Orla v rokoch 1937-1938. In POTE MRA, Michal. (ed.). *Annales dioecesis cassoviensis. Zborník prác k dejinám Košického biskupstva*. Košice : Verbum, 1994, s. 227 – 234.

⁵⁶ *Dioecesis cassoviensis, Diecézny kongres v r. 1938*, sign. č. 3452.

⁵⁷ LETZ, Róbert. Biskup Michal Buzalka a politický život. In LETZ, Róbert – PETRANSKÝ, Ivan A. (ed.). *Biskup Michal Buzalka*, 79 – 121.

Andrej Škrábik, apoštolský protonotár, generálny vikár a nitriansky kanonik. Svätú omšu celebroidal spišský biskup Ján Vojtaššák. Okrem toho slúžili na púti sv. omšu aj nitriansky biskup Karol Kmet'ko a Eduard Nécsey.⁵⁸

S touto púťou sa spája aj jedna pamätná udalosť. Jednalo sa o kňaza Jána Čarnogurského. Ján Čarnogurský bol v tom čase špirituálom seminára Spišskej diecézy a každoročne viedol bohoslovcov na túto púť peši zo Spišskej Kapituly. Zomrel 1. 7. 1938 po úpale na mariánskej púti v Levoči.⁵⁹

Zaujímavú správu uvádza aj tretí košický biskupský obežník z r. 1938 *Domus exercitiorum*. Podľa neho jezuiti vybudovali v Budapešti exercičný dom Manrezu, kde sa usporadúvali duchovné cvičenia pre ľudí rôzneho zamestnania aj zo Slovenska. Septembrových cvičení sa zúčastnili inžinieri. V tejto súvislosti sa jeden horlivý farár sťažoval, že sú v jeho farnosti a na okolí takéto cvičenia málo známe a pre ich konanie chýbajú aj vhodné domy. V obežníku sa potom odporúča, že horliví farári, kapláni, učitelia, horlivci Katolíckej akcie by mohli iniciovať stavbu takýchto domov, napr. v Košiciach, Prešove, Michalovciach a inde.⁶⁰

Autonomistické nálady istým spôsobom vyvrcholili 16. 8. 1938, keď zomrel v Ružomberku predseda HŠĽS (Hlinkova slovenská ľudová strana), infulovaný pápežský protonotár Mons. Andrej Hlinka. V tejto súvislosti napísal rakúsky historik a diplomat Otto Forst de Battaglia: „Budúcnosť Slovenska je neistá a zamračená, ako sú dnes osudy celej strednej a východnej Európy. Ale ak sa v tomto chaose dnes javí nepochybná existencia Slovákov ako národa ... to všetko treba pripísať zásluhám kňaza Andreja Hlinku.“ Odráža sa tu teda aj úporný boj a vlastnú identitu národa uprostred stretu toľkých národov a tento boj pozorne sledovali všetky okolité krajiny.⁶¹

Október 1938 a novembrová Viedenská arbitráž

Aj na Slovensku sa situácia zostrovala. Už 23. 9. vláda ČSR vyhlásila všeobecnú mobilizáciu a požiadavky Nemeckej ríše na odstúpenie pohraničných oblastí obývaných Nemcami odmietla. Zároveň 29. 9. poľský vyslanec v Prahe odovzdal ultimátum na vrátenie Tešínska Poľsku. Ultimátum sa týkalo aj Slovenska. Medzitým sa 29. – 30. 9. v Mníchove zišli predstavitelia európskych veľmocí Hitler, Mussolini, Daladier a Chamberlain a podpísali dohodu, ktorou ČSR prinútili odstúpiť Nemecku pohraničné územia obývané Nemcami a uložili jej úlohu čím skôr vyriešiť aj otázky maďarskej a poľskej menšiny, pričom ČSR sa tomuto diktátu 30.9. podrobila. Ultimátum Poľska prijala 1. 10.⁶²

⁵⁸ JUDÁK, Viliam. *Vo všetkom láska. Životopisný profil ThDr. Eduarda Nécseyu*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2012, s. 100 – 101.

⁵⁹ DUDOVÁ, Anna. *Heroické čnosti Jána Čarnogurského*. Kežmarok : GG, 2011, 203 s. O tomto klerikovi vznikla dizertačná práca (knižne vydaná v r. 2011), ktorú predstavila doktorandka Anna Dudová s cieľom poukázať na kňazov so snahou o svätý život aj v takých pohnutých dobách.

⁶⁰ AACass, *Circulares ordinariatus cassoviensis, Domus exercitiorum*, 3/1938, sign. Nr 2094.

⁶¹ ĎURICA, Milan S. *Dejiny Slovenska a Slovákov*, s. 134.

⁶² ĎURICA, Milan S. *Dejiny Slovenska a Slovákov*, s. 135 – 36.

Mníchovská dohoda postavila otázku slovensko-maďarských a česko-slovensko-poľských hraníc do stredu pozornosti a 9. 10. sa v Komárne zišla česko-slovenská a maďarská delegácia, no k dohode nedošlo. Spor mali rozhodnúť veľmoci, ktoré podpísali Mníchovskú dohodu. Pražská vláda sa však rozhodla prenechať riešenie len Nemecku a Taliansku, nakoľko postoj Francúzska a Veľkej Británie sa ukázal ako veľké sklamanie. Následne podpísaná Viedenská arbitráž spôsobila, že celkove odstúpilo Slovensko Maďarsku 853 670 obyvateľov a 10 309 km², z toho bolo podľa štatistiky z r. 1930 272 145 Slovákov, pričom na Slovensku ostalo 57 913 Maďarov.⁶³

Keď Nemecko anexovalo sudetské oblasti v Čechách, začala sa intenzívne presadzovať myšlienka záchrany Slovenska ako výsledku vnútorného a zároveň aj vonkajšieho spoločenského vývoja a štruktúra Česko-Slovenska sa začala rozpadat'. Mons. Tiso, ktorý prevzal vedenie HSLŠ (Hlinkova slovenská ľudová strana), zvolal jej výkonný výbor do Žiliny 5. – 6. 10. 1938. Tu spísaný Manifest napokon určil postavenie Slovenska po Mníchove.⁶⁴ Utvorila sa prvá autonómna vláda vedená ministerským predsedom dr. Jozefom Tisom. Jej snahou bolo zachrániť čo najviac slovenského územia. Tiso zároveň požiadal spišského biskupa Jána Vojtaššáka, aby Vatikán osobne informoval o hroziacich nebezpečenstvách, ak by sa slovenské diecézy rozkúskovali.⁶⁵

O veľkom vrení – nielen na Slovensku, do ktorého bola zapojená aj Cirkev – svedčia aj titulky dobovej tlače. Koncom októbra priniesli Katolícke noviny tento komentár: „Katolicizmus je nadvációnálny, alebo – i keď je to dnes diskreditovaný termín – medzinárodný.“⁶⁶

V oblasti hospodárskej a ekonomickej správy pristúpila bratislavská vláda po 6. 10. 1938 k verejnej pôžičke vo výške 300 miliónov korún na hospodársku rekonštrukciu.⁶⁷

Poľsko predložilo svoje územné požiadavky voči Slovensku hneď po Mníchovskom diktáte na jeseň v roku 1938. Šlo o územia severného Spiša, Oravy a Kysúc.⁶⁸

Košické noviny *Kassai ujság* sa v októbri taktiež zaoberali naliehavosťou „likvidácie maďarských problémov“. Ustanovenie slovenskej vlády a ústavy bolo považované za „veľký deň slovenského národa“.⁶⁹

Už 2. 11. 1938 sa v zámku Belvedere vo Viedni zišli zahraniční ministri Nemeckej ríše a Talianskeho kráľovstva Joachim von Ribbentrop a Galeazzo Ciano, aby podpísali dohodu o vyriešení slovensko-maďarského sporu o pohraničné územia. Následne sa na viacerých miestach Slovenska konali protižidovské manifestácie. Slovenská vláda vypovedala zo svojho územia všetkých Židov, ktorí vlastnili maďarské alebo iné

⁶³ MIKUŠ, Jozef A. *Slovensko v dráme Európy*. Martin : Matica slovenská, 2002, s. 88 – 90.

⁶⁴ MIKUŠ, Jozef A. *Slovensko v dráme Európy*, s. 83 – 85.

⁶⁵ ĎURICA, Milan S. *Dejiny Slovenska a Slovákov*, s. 137.

⁶⁶ ŠMÁLIK, Jozef K. Povaha a pramene nášho nacionalizmu. In *Katolícke noviny*, roč. 55, č. 2, s. 7.

⁶⁷ MIKUŠ, Jozef A. *Slovensko v dráme Európy*, s. 127.

⁶⁸ MATULA, Pavol. Prinavrátene severného Spiša, Oravy a Kysúc Slovensku v septembri 1939 na stránkach slovenskej tlače. In MAJERIKOVÁ, Milica. (ed.). *Nepokojná hranica*, s. 53 – 74.

⁶⁹ A magyar problémák sürgős likvidálása elött. In *Kassai ujság*, 1938, roč. 100, č. 227, s. 1.

občianstvo, alebo nemali na Slovensku domovské právo – odsunula ich do neutrálnej zóny na slovensko-maďarských hraniciach. Maďarské úrady ich však prijať odmietli.⁷⁰

Ako v tejto súvislosti uvádzajú niektorí súdobí historici, „Viedenská arbitráž nevyriešila problém vzťahov s Maďarskom, no ani jej prípadná revízia nebola stredobodom záujmu politického života na Slovensku, hoci udržanie teritoriálneho statusu a ďalšieho možného budúceho ohrozenia neistotu len znásobovali.“⁷¹

V cirkevnej oblasti mala Viedenská arbitráž za následok menovanie biskupa Buzalku za predsedu Katolíckej akcie. Ten už pred týmto menovaním obhajoval opodstatnenosť takých spolkov, ktoré sa zasadujú za ochranu národnej identity Slovákov pred pomadžarčením či ponemčením a zdôraznil, že pre túto záležitosť je potrebná aj mravná podpora a hmotné prostriedky.⁷²

Dôsledky Viedenskej arbitráže v Košickej diecéze

Arbitráž mala obrovský dopad aj na Košickú diecézu. Biskup Čársky musel riešiť novovzniknutú situáciu, kedy časť jeho diecézy pripadla Maďarsku (aj s biskupským sídlom) a časť Slovensku. Následne 4. 11. 1938 vymenoval Mons. Gejzu Žebráckeho, farára v Bardejove, za generálneho vikára pre tú časť, ktorá po zmene hraníc ostala na Slovensku.⁷³

V komplikovaných podmienkach sa ocitol aj Kňazský seminár v Košiciach. Bardejovský generálny vikariát, ktorý mal situáciu riešiť, bol bez kňazského seminára aj bez finančných prostriedkov. Na Slovensku ostalo z diecézy 28 bohoslovcov a 22 z nich dostalo z vikariátu pokyn, nech sa čo najrýchlejšie hlásia v bratislavskom seminári. Posledný z nich tak urobil 3. 11. Rektorom seminára v Bratislave bol v tom čase biskup Buzalka. Treba povedať, že zachovávanie seminárneho poriadku z ich strany bolo také vzorné, že vzbudzovalo pozornosť, hoci to bola pre nich neľahká situácia.⁷⁴

Veľkú zásluhu na prijatí košických bohoslovcov do bratislavského seminára mal dr. Alexander Spesz, kňaz Košickej diecézy, ktorý tu pôsobil od vzniku Katolíckej bohosloveckej fakulty (1936). K 30. 6. 1939 zoznam bohoslovcov košického seminára už vykazoval, že väčšina z nich pochádzala z Košíc alebo Maďarska a aj väčšina predstavených a profesorov seminára sa hlásila k maďarskej národnosti.⁷⁵

Keď mala v novembri (11. 11.) 1938 prísť do Košíc maďarská vláda na čele s regentom Miklósom Horthym, kde sa mali uskutočniť hlavné oslavy zaujatia slovenského územia Maďarskom, na biskupa Čárskeho čakalo niekoľko ponížení, ktoré

⁷⁰ ĎURICA, Milan S. *Dejiny Slovenska a Slovákov*, s. 139.

⁷¹ BYSTRICKÝ, Valerián. Vnútropolitický ohlas na zmeny hraníc v roku 1938. In ŠMIHULA, Daniel. (ed.). *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európske súvislosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 10. novembra 2008*. Bratislava : Ševt, 2008, 35 – 47.

⁷² SLEPČAN, Peter – LETZ, Róbert. *Križom k svetlu. Život a dielo biskupa Michala Buzalku*, s. 108 – 110.

⁷³ BAGIN, Anton. Jozef Čársky, košický biskup. In BAGIN, Anton. (ed.). *Dvaja veľkí rodolúbovia. Zborník štúdií*. Trnava (Bratislava) : SSV (Cirkevné nakladateľstvo), 1987, s. 7 – 74.

⁷⁴ SLEPČAN, Peter – LETZ, Róbert. *Križom k svetlu. Život a dielo biskupa Michala Buzalku*, s. 94.

⁷⁵ HIŠEM, Cyríl. Kňazský seminár za Jozefa Čárskeho. In HIŠEM, Cyríl – ZUBKO, Peter. (ed.). *Štyridsiate výročie úmrtia biskupa Jozefa Čárskeho. Zborník príspevkov monotematického seminára z cirkevných dejín, konaného 13. mája 2002*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2002, s. 124 – 137.

mu pripravili jeho odporcovia. Pri slávnosti sa zistilo, že už nemá miesto ani vo vlastnej katedrále. Svoje miesto mu vtedy ponúkol ostrihomský arcibiskup Justinián kardinál Serédi, ktorý prišiel do Košíc spolu s vládnuou delegáciou. Podobne to bolo aj so slávnostným obedom, na ktorý biskup Čársky tiež nebol pozvaný a situácia sa zmenila až po zákroku kardinála Serédiho. Celú udalosť korunovala strata cenností zo sakristie Dómu sv. Alžbety, z ktorej bol obvinený biskup Čársky. Situácia bola v Košiciach natoľko napätá, že z Košíc odišli späť do Čiech a na ostatné územia Slovenska nielen tu žijúci Česi, ale aj Slováci. Keďže Svätá stolica považovala celú vzniknutú situáciu okolo diecézy za provizórnu, nepristúpila k úprave jej hraníc podľa štátnych hraníc hneď, ale až v r. 1939. Biskup Čársky sa presťahoval 8. 9. 1939 do Prešova až vtedy, keď pápež Pius XII. vydal bulu *Dioecesium fines immutare* (19. 7. 1939) a vymenoval ho za apoštolského administrátora častí Košickej, Rožňavskej a Satmárskej diecézy, ktoré ostali na Slovensku. Do Košíc bol menovaný nový biskup Štefan Madarász, rodák z Trnavy.⁷⁶

Na toto obdobie biskup Čársky spomína: „Sotva som sa mohol dostať do Prešova, lebo bol práve nástup nemeckého vojska proti Poľsku. Cesty plné tankov, automobilov, vyzbrojeného vojska. S núdzou som dostal nocľah v učiteľskom internáte, potom izbietku v kláštore u františkánov.“⁷⁷

Takéto nedôstojné správanie voči biskupovi vyvolávalo pohoršenie nielen u Slovákov, ale aj u tolerantných Maďarov. Situáciu dokresľuje aj skutočnosť, že od r. 1925, kedy biskup Čársky prevzal administráciu diecézy, nebol ani do svojej smrti v r. 1962 menovaný do hodnosti diecézneho biskupa.⁷⁸

Okrem toho stojí za zmienku, že práve košická katedrála je zasvätená jednej z veľkých svätíc, uctievaných aj v Maďarsku – sv. Alžbete Uhorskej. Ako v jednej zo svojich štúdií výstižne uvádza cirkevný historik Jozef Haľko, „svätí nepoznajú hranice.“ Jeden zo životopiscov sv. Alžbety Uhorskej, patrónky košickej katedrály, uvádza, že jej skutočná šľachetnosť pochádzala nielen z jej pôvodu, ale najmä „z ducha, z dobra a svätosti života.“ Haľko pripomína, že Alžbeta má niekoľko prívlastkov: bratislavská, arpádovská, uhorská, durínska, a na celom území bývalého Uhorska sa nachádza najviac kostolov zasvätených tejto svätici práve na Slovensku. Aj to poukazuje na spleť histórii oboch národov. Pozoruhodným faktom je aj to, že jej osoba dokázala prekračovať hranice vlastného historického a spoločenského kontextu a vytvárať most medziľudských vzťahov, most medzi spoločenskými vrstvami aj národmi. Ako ďalej autor uvádza, ak by aj títo svätí, ktorí boli kedysi obrovskou inšpiráciou, pomaly upadli do zabudnutia, bude to veľká škoda, ale ešte to nebude tragédia. Tou by bolo nevšimnúť si to najpodstatnejšie v ich živote –, že tým bol Kristus. Toto poslanstvo nepozná žiadne hranice – ani časové, ani politické, ani národnostné a umožňuje dať takémuto svätcovi aj ďalší prívlastok – náš, naša.⁷⁹

⁷⁶ ČIŽMÁR, Marián. *Pásli zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*, s. 299 – 301.

⁷⁷ BAGIN, Anton. Jozef Čársky, košický biskup. In BAGIN, Anton. (ed.). *Dvaja veľkí rodolubovia*, s. 7 – 74.

⁷⁸ BÖHM, Eduard T. *V šest'ročnom zajatí*, s. 135 – 136.

⁷⁹ HAĽKO, Jozef. Mosty svätej Alžbety. In *Impulz*, roč. 5, č. 3.

O tejto pravde sme sa mohli presvedčiť aj pri slávení 800. výročia jej narodenia v Košickej arcidiecéze v r. 2007.

Záver

Ako sa výstižne vyjadril riaditeľ Ústavu slavistických a východoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe Rudolf Chmel; „história veľmi nepomáha a pamäť – tá ide svojimi cestičkami. Aj preto si inak pamätajú napríklad Trianon či roky 1938 – 1948 Slováci a inak Maďari.“ Ďalej dodáva, že za komunizmu boli viaceré témy tabu, ale to neznamena, že neboli súčasťou historickej pamäti – a to aj na medzinárodnej úrovni – a úlohou histórie je pokúsiť sa nájsť v minulosti impulzy pre historické kompromisy, vyrovnávanie a pokúsiť sa prerozprávať ich bez nanucovania – každý národ má totiž právo na svoje historické krivdy.⁸⁰

Je to veľmi podnetné aj vzhľadom na to, že dnešné slovenské univerzity - vrátane Katolíckej - spolupracujú na medzinárodnej úrovni. V tomto prípade už história ukázala, aké silné zastúpenie výrazných osobností sa v danom období objavilo na scéne slovenských dejín. Kongres v Budapešti demonštroval silu viery, nádeje a lásky v dobe, kedy vzrastali rozličné násilné (a neraz aj nespravodlivé) tlaky a obrana voči nim. Svojimi myšlienkami – posilniť úctu k Eucharistii a posilniť myšlienky spoluzitia a pokoja medzi ľuďmi – bol veľmi aktuálny.

Tak ako toto obdobie bolo plné protichodných postojov, podobne je to aj s osobnosťami tohto obdobia – zhodnotiť niektoré aspekty ich života je ťažké a plné kontroverzií. Rozlišovať medzi politikou a náboženstvom, falošnou náukou a evanjeliom, medzi hranicami provincií a štátov a medzi rodinou veriacej cirkvi nie je jednoduché. Hranice sa menili, vytvárali, posúvali, ale inšpirácia zostávala. O snahe po dobrých vzťahoch zúčastnených svedčia mnohé aktivity, vzájomné návštevy, povzbudzovania, vzájomne slávené jubileá svätcov.

Zaujímavou skutočnosťou je aj to, že podobne, ako je osoba biskupa Čárskeho považovaná na Slovensku za kontroverznú, je za takú považovaná v Maďarsku aj osoba ostrihomského arcibiskupa Serédiho (1884 – 1945, nar. v Diakovciach – dnešné Slovensko). To len znásobuje mienku o obrovskej ťaživosti a neprehľadnosti historických okolností, v ktorých tieto osobnosti verejného cirkevného života žili a pôsobili, a o ich životnom zápase, s ktorým sa snažili vysporiadať.

Okrem toho, pri hodnotení našej histórie z pohľadu národných aj medzinárodných dejín, vlastného a osobitého vývinu v kontexte dobových štruktúr, mienok a podmienok, do ktorých boli zasadení tí, ktorí ju utvárali, je potrebné prihliadať na viaceré znaky ich života a činnosti, ktoré nie sú vždy jednoznačne prezentované a interpretované. Pritom nemožno zabudnúť ani na to, že tie, ktoré sú spojené s ohlasovaním evanjelia, nemôžu byť založené na kompromisoch.

⁸⁰ CHMEL, Rudolf. Osobná pamäť – spoločné dejiny, alebo o zodpovednosti za budúcnosť Slovákov a Maďarov. In KOSSEY, Pavol. (ed.). *Slovensko-maďarské vzťahy. Zborník zo seminára zorganizovaného KDH v spolupráci s Hans Seidel Stiftung, e. v. a Nadáciou Antona Tunegu 27. februára 2007 v Bratislave*. Bratislava : Juraj Mrocek, 2007, s. 41 – 52.

Okrem historického prierezu pamätným rokom 1938 som chcela dať do pozornosti aj množstvo novej literatúry, ktorá bola v poslednom čase vydaná a zaoberá sa týmito udalosťami na odbornej úrovni.

RESUMÉ

Obdobie r. 1937 – 1947 je v kontexte medzinárodno-politických zmien považované za nepokojné a nestále. Podobná intenzita zmien dovtedy ešte nebola zaznamenaná a prinášala aj rozličné politické a národnostné tlaky. Kongres v Budapešti v tomto období demonštroval silu viery, nádeje a lásky a myšlienkami vzájomného spolužitia a pokoja medzi ľuďmi bol veľmi aktuálny.

Kongres sa konal pri príležitosti uplynutia 900 rokov od smrti sv. Štefana, ktorý bol známy svojou úctou aj na území Košickej diecézy. V mene čs. katolíckeho spoločenstva pozdravil kongres biskup Jantusch v príhovore „Všetko obnoviť v Kristovej láske“. Podľa dobovej košickej tlače bolo ČSR na kongrese najvzornejšie zastúpené a spoločné vystúpenie oboch rítov všetkých národností bolo označené ako „jedna z najpodivuhodnejších udalostí kongresu“.

V Košiciach sa v júli 1938 uskutočnil Diecézny zjazd katolíkov na počesť slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda, ktorého vyvrcholením bol večerný eucharistický pochod v centre Košíc.

Slovensko-maďarské hranice boli v tom čase najkomplikovanejšou otázkou, čo vyplývalo zo zložitého vývoja tohto územia a priamo sa dotýkal aj cirkevnej organizácie. Pritom historické, etnické a náboženské hranice sa navzájom prelínali. Dovtedajšiu situáciu skomplikovala Viedenská arbitráž, ktorá sa dotkla nielen diecéznych hraníc, ale aj osoby košického biskupa a košického kňazského seminára. Komplikovanosť a dlhodobosť dobových cirkevno-politických vzťahov dosvedčuje aj skutočnosť, že Košická diecéza nemala svojho biskupa až do r. 1990, ale nachádzala sa v stave provizória ako administratúra.

Podobne, ako je náročné orientovať sa v období plnom protichodných postojov, je to aj s osobnosťami tohto obdobia. Zhodnotiť všetky aspekty ich života je náročné a vyžaduje si to komplexný a odborný, ale aj citlivý a dôstojný prístup. Ten by mal zohľadniť rozlíšenie medzi politikou a náboženstvom, falošnou náukou a Evanjelium, medzi hranicami provincií a štátov a medzi rodinou veriacej cirkvi. Hoci sa hranice menili, vytvárali, posúvali, inšpirácia zostávala. O snahe po dobrých vzťahoch zúčastnených svedčia mnohé aktivity, vzájomné návštevy, povzbudzovania, vzájomne slávené jubileá svätcov. Preto možno toto obdobie v histórii diecézy považovať aj za svedectvo o jej náročnom životnom zápase, ktoré ponúka nielen inšpiráciu, ale najmä odráža vieru všetkých akokoľvek zúčastnených.

SUMMARY

The period of years 1937 – 1947 is considered to be turbulent and unstable in the context of international and political change. The changes of similar intensity has not been yet

recorded. These changes brought various political and ethnic pressure. The Congress in Budapest demonstrated the power of faith, hope and love in this period. It was very timely with its thoughts of mutual coexistence and peace between people.

The Congress was been realized to commemorate the 900 years since the death of St. Stephen, the devotion to St. Stephen was also known in the territory of Diocese of Kosice. Bishop Jantusch greeted Congress on behalf of the Czechoslovak Catholic community in his intercession „Let all things are renewed in the Love of Christ.“ Czechoslovakia was exemplary represented at this Congress by a historical Press of Kosice. The common representation of both rites of all nationalities have been named as „one of the most unusual events of Congress“.

The Catholic Congress of Diocese of Kosice was been realised in honor of of St. Slavic missionaries Cyril and Methodius in July 1938. This Congress culminated in the evening with Eucharistic March in the center of Kosice.

The Slovakia-Hungarian border was the most complicated issue at that time. It resulted from the complex progress of this territory and it is directly related to the organisation of Diocese of Kosice. The historical, ethnic and religious borders overlapped each other. The situation was complicated by the Arbitration of Vienna, which affected not only diocesan boundaries, but also life of bishop in Diocese of Kosice and local seminary. The complicacy and longdate of church-political relations at that time is certified by the fact, that Diocese of Kosice had not own bishop until 1990 year. Diocese was situated in a temporary, provisory state – it was the administrature.

Similarly, as it is difficult to orientate in the period, which was filled with opposing positions, it is difficult about personalities of this period. The all of aspect of their lives is difficult to appraise and it requires the global and special, but also the perceptive and dignified attitude. This attitude should take into account the distinction between politics and religion, false doctrine and Gospel, between province and state borders and Church's faithful family. Although the boundaries was chanced, created, altered, the inspiration remained. Many activities, mutual visits, encouragements, mutually celebrated anniversaries of Saints demonstrated a willingness to good relationships between the participated parties. Therefore, this period may be considered as a testimony of its difficult existential fight, which offers not only the inspiration, but it mainly reflects the faith of all involved in any way.

Adresa autorky:

ThDr. Andrea Cibuláková, PhD.
Teologická fakulta Košice
Hlavná 89, 040 21 Košice
e-mail: cibulakova@gmail.com

ŽIVOT ŽIDOVSKÉJ NÁBOŽENSKEJ OBCE V KOŠICIACH OD SKONČENIA DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY PO ROK 1950

Ján Mičko

*LIFE OF THE JEWISH COMMUNITY IN KOŠICE SINCE THE END OF WORLD WAR II
UP TO 1950*

Abstract: The Jewish community originated in Košice in 1840, but the individuals had already lived in the town since the 15th century. There existed liberal neological Jewish community in Košice, as well as the Orthodox "status quo ante" group and Hasidic, ultra-orthodox group. After the World War II because of the Holocaust there arose only one Jewish community which failed to continue in the rich pre-war life. The core of the study reports on ways of emigration of the Jewish fellow-citizens, subsequent cooperation of the Jewish communities and on the following immigration from the others mostly from eastern Slovakia communities.

Keywords: Communities. Emigration. Immigration. The Jews. Košice.

Expozícia problému

V Rakúsko-uhorskej monarchii neexistovalo mesto či mestečko, v ktorom by nepôsobila väčšia alebo menšia židovská komunita. Výnimkou neboli ani Košice, ktoré sa v období vzniku židovskej náboženskej obce nazývali Kassa a dominoval v nich maďarský populačný element.

Židovská náboženská obec v Košiciach (ŽNO) bola založená v roku 1840 na základe krajinského zákona č. XXIX, prijatého 8. mája 1840¹, ktorý všetkým židom narodeným v Uhorsku priznával právo voľby bydliska a slobodného angažovania sa vo verejnom živote.² V roku 1871 sa homogénna obec rozdelila na dva tábory – na obec neologickú (liberálnu), s modernou synagógou na Moyzesovej ulici, a obec ortodoxnú, označovanú výrazom *status quo ante*, ktorí mali svoju synagógu na Puškinovej ulici. K spomenutým dvom prúdom sa v sedemdesiatych rokoch 19. storočia pridružila

¹ OKROY, Michael. *Kaschau war eine europäische Stadt – Košice boli stredoeurópskym mestom*. Trnava: Dobrá kniha, 2005, s. 26.

² BARKÁNY, Eugen - DOJČ, Ludovít. *Židovské náboženské obce na Slovensku*, Bratislava : Vesna, 1991, s. 385 – 399.

ultraortodoxná skupina chasidov, prichádzajúcich z Poľska, ktorej modlitebňa stála na Krmanovej ulici. Okrem spomínaných náboženských skupín žili v meste aj nepraktizujúci občania židovského pôvodu.

Všetky spomínané typy komunít žili vedľa seba vo vzájomnej zhode, bez výraznejších konfliktov, rešpektujúc štátny útvar, v ktorom sa v určitom historickom období nachádzali.³ Likvidačným sa stáva rok 1944, keď v rozpätí troch týždňov bola celá komunita košických židov – približne 14-tisícová – jednotkami šípových krížov vyvraždená.⁴

Po skončení vojny sa z prekvitajúcich komunít vrátilo iba torzo. Komunitný život v podstate zanikol. Význam stratilo aj delenie obcí na ortodoxnú a liberálnu, nehovoriac o chasidoch, ktorí zanikli úplne. Jadro komunity, ktoré prežilo, tvorila ortodoxia a toto smerovanie ovplyvnilo celú novoobnovenú židovskú obec. Jej vznik výrazne podporili aj prístupovci z menších, prevažne východoslovenských židovských komunít, najmä z Michaloviec, Sečoviec, Spišskej Novej Vsi, Levoče a Prešova.

Podľa vyjadrenia člena ŽNO MUDr. Kolína došlo po druhej svetovej vojne a v období totalitného komunistického režimu k výraznému úpadku náboženského života v Košiciach.⁵ Podľa jeho slov boli niektoré synagógy a iné budovy patriace k majetku košickej ŽNO využívané štátom na odlišné účely, ako sa pôvodne využívali a časom boli totálne zdevastované. Nastal takmer úplný útlm náboženského vzdelávania, kultúrneho, spoločenského a náboženského života.⁶ Pamätníčka si na skúmané obdobie spomína takto:

„Náboženská obec fungovala, aj mäso košer... Ja som držala košer po vojne. Ale potom, keď som už začala pracovať, tak sa nedalo. Prišla som večer domov neskôr, sviečky som nemohla zapáliť... Už nemohla som košer držať, to ťažko bolo. ...Tu bol rabín. Tu boli všelijakí Židia aj ortodoxní, aj neologickí po vojne ... Všetci ten kostol, čo je Dom umenia, to bol neologický, tam bola aj škola neologická ...”⁷

³ Rakúsko-Uhorsko, Československo, Maďarské kráľovstvo.

⁴ Podľa údajov nachádzajúcich sa na oficiálnej internetovej stránke košickej ŽNO prebehli jednotlivé transporty v týchto dňoch: 1. transport prebehol 15. mája 1944, 2. transport 20. mája 1944, 3. transport 24. mája 1944 a 4. transport 2. júna 1944. Porov. *Každý človek má svoje meno*. Kehila Košice. [online].Dostupné na internete: <<http://www.kehilakosice.sk/archiv.html>>.

⁵ *Dejiny židovstva v Košiciach*. In. Ekumena. [online] Dostupné na internete:< *Ekumena*. <http://www.kosice.sk/static/ekumena/html/clenovia/zno.htm>>.

⁶ *Dejiny židovstva v Košiciach*. In. Ekumena. [online]Dostupné na internete< *Ekumena*. <http://www.kosice.sk/static/ekumena/html/clenovia/zno.htm>>.

⁷ Pri zverejňovaní identity osôb poskytujúcich svedectvá vychádzame z troch kritérií. 1. Ak bol rozhovor oficiálne publikovaný, tak sa zverejní celé meno a priezvisko. 2. Ak existuje predpoklad, že osoba už nežije a zverejnením jej identity nepoškodíme príbuzným, tak sa zverejní celé meno, ale z priezviska iba začiatkové písmeno. 3. Ak menovaná osoba ešte žije, alebo hrozí, že by mohol byť zverejnený údaj zneužitý, tak sa zverejnia iba iniciály mena a priezviska s odkazom na príslušný dokument, z ktorého bola informácia čerpaná. Špeciálnu kategóriu tvoria respondenti pani Singerovej, kde sa akceptuje ňou zvolená metodológia. *Rozhovor s K.M. (1924)*. In SINGEROVÁ, S. *História Židov v Košiciach*. – Diplomová práca. Košice : 2004, s. 56.

Emigrácia

Židia, ktorí prežili koncentračné tábory, sa po skončení vojny vrátili do oslobodených Košíc, kde sa snažili opätovne začleniť, etablovať a nadviazať na spôsob života, aký viedli pred holokaustom. Nebolo to však jednoduché. Túto skutočnosť ovplyvňovali predovšetkým tieto tri faktory:

1. Skutočnosť prežitých hrôz holokaustu, kde zahynulo 95% členov všetkých troch košických ŽNO (ortodoxnej-chasidskej, status quo ante, neologickej).
2. Vznik štátu Izrael, 14. mája 1948 – jedinej legitímnej židovskej domoviny.
3. Víťazný február 1948, prevzatie moci v ČSR KSC na čele s Klementom Gottwaldom. Vláda Československej republiky, v ktorej hlavné slovo mali predstavitelia KSC, presadila množstvo reforiem, napríklad postupné znárodňovanie súkromných podnikov, čo viedlo k ich poštátňeniu a de facto k zrušeniu ich vlastníctva súkromným sektorom.

Spomínané faktory viedli k postupnému vyst'ahovaniu takmer celej košickej židovskej komunity do zahraničia. Jej členská základňa bola postupne oživovaná novými prisťahovalcami predovšetkým z východných okresov Slovenska. V nasledujúcich riadkoch si na základe archívnych materiálov i spomienok ešte žijúcich sprístupníme rôzne spôsoby emigrácie i spomenutú imigráciu.

I. Ilegálne vyst'ahovanie bez nahlásenia úradom

Po vzniku štátu Izrael mnoho košických Židov ilegálne opustilo ČSR a emigrovalo do Izraela. Príkladom môže byť aj neskorší košický rabín Jossi Steiner, ktorý v spomínanom období (v roku 1948) spolu so svojím bratom emigroval do Izraela. Náš záujem však bude nasmerovaný na Zoltána S., o ktorom nám mestský archív poskytol pomerne ucelené informácie. Prvá zmienka o jeho osobe je z 18. októbra 1949 a jedná sa o preverovanie hlásení o občanoch žijúcich na príslušných adresách v meste. Cieľom tohto opatrenia bolo monitorovať pohyb osôb žijúcich v Košiciach, ale aj vytvárať súpis obyvateľov žijúcich v jednotlivých častiach mesta. Realizovalo sa to pomocou formulárov, v ktorých občan vyplnil požadované údaje a odniesol na príslušný MNV.⁸ Takýto dotazník sa potom archivoval v mestskom archíve.

Zistilo sa, že na preverovanej adrese sa vyššie menovaný nezdržiaval. To, že sa táto preverovacia činnosť realizovala naozaj dôsledne (teda aspoň v spomínanom prípade), svedčí aj záznam hlásenia číslo 242/1948-II-2, kde je uvedená informácia, podľa ktorej „dotazník treba aj vtedy vyplniť, keď stránka nie je prítomná, resp. nebýva už na uvedenej adrese,“⁹ takže bez poskytnutia náležitej súčinnosti stránok. Bližšie však nekonkretizuje osobu, ktorá by mala za neprítomného požadovaný dotazník vyplniť. Ešte pred uvedeným dátumom, konkrétne 3. októbra 1949, bola kontaktovaná jeho matka, pani P.S., ktorá sa v

⁸ Meno, priezvisko, dátum a miesto narodenia, národnosť, povolanie, stav, počet osôb žijúcich v domácnosti atď.

⁹ MA Cass, *Dotazník*, sign. 242/II-2/1948.

mieste svojho trvalého bydliska taktiež nezdržiavala. Stopovací referát MNV v Košiciach ku číslu 242-14/1949, zo dňa 3. októbra 1949, túto skutočnosť okomentoval naozaj veľmi stroho: „*Matka menovaného na Železnej ulici nebýva a nie je známa.*“¹⁰

Po získaní tejto informácie sa prípad odovzdal polícii na prešetrenie. V stopovacom referáte zo dňa 27. októbra 1949 pán Š. „*zaslal na vyšetrovanie, či matka menovaného P.S. býva na Železnej číslo 11, alebo nie a kde sa odsťahovala.*“¹¹ Zo skúmaných dokumentov ďalej vyplynulo, že vyšetrovací orgán neprešetroval iba konkrétne miesto pobytu matky Zoltána S., ale aj samotného Zoltána S., o čom svedčí stopovací referát MNV v Košiciach zo dňa 14. novembra 1949, kde sa nachádza veľmi dôležitá poznámka o pobyte hľadaného. V tejto poznámke sa konštatuje, že Zoltán S. sa vystáhoval do Palestíny dňa 15. mája 1949.¹² Pod príslušnou poznámkou je podpísaný vyšetrovací orgán a vedúci stopového referátu. Podpisy sú však nečitateľné.

Túto informáciu potvrdzuje aj hlásenie MNV, napísané rukou dňa 22. novembra 1949,¹³ ktoré je z väčšej časti nečitateľné, kde podľa údajov menovaný Zoltán S. nie je prihlásený k pobytu na území mesta Košice. Tým sa potvrdilo, že menovaný nebol v čase preverovania trvalého pobytu v Košiciach v meste oficiálne prítomný.

V otázke hľadanej osoby Zoltána S. a jeho zdržiavania sa v mieste trvalého bydliska, šetrenie prebehlo v dostatočnej miere, ktorú realizovala príslušná stanica Národnej bezpečnosti - NB mesto. Vyšetrovací orgán dňa 28. novembra 1949 konštatoval nasledovne: „*Menovaný sa dňa 15. 2. 1949 vystáhoval do Palestíny a matka menovaného na Železnej ulici číslo 4. nebýva, ani nie je známa.*“¹⁴ Vidíme, že vyšetrovací orgán sa dopracoval k dvom odlišným časovým obdobiam repatriácie Zoltána S. – 15. mája 1949 a 15. februára 1949 – a taktiež k dvom rozdielnym súpisným číslam (11 a 4). Vzhľadom na vzniknuté nepresnosti, následne došlo k pokynu na nové prešetrenie udalosti pod názvom *Z. S. repatriácia – šetrenie* z 26. marca 1950. V predloženom pokyne bol obsiahnutý priebeh konania celej akcie.

„*V predmetnej veci dotazník zasielame na šetrenie pobytu menovaného, nakoľko menovaný mal sa vystáhovať z Košíc. Nakoľko tunajšiemu úradu sa nepodarilo zistiť jeho presnú adresu, ráčte previesť šetrenie podľa úpravy v dotazníku II. a po tomto spisy vrátiť tunajšiemu úradu.*“¹⁵ Z odcitovaných riadkov v podstate môžeme vidieť, že sa jednalo o zopakovanie celého postupu, akurát nevieme, čo obsahovala úprava v dotazníku II., nakoľko sa nám to nepodarilo zistiť. Celá kauza sa definitívne končí vyjadrením Povereníctva vnútra v Bratislave s označením *Z. S. repatriácia - zistenie pobytu* zo dňa 12. mája 1950, kde sa môžeme dočítať, že *v predmetnej veci*

¹⁰ Pravdepodobne nie je známa adresa, na ktorej sa zdržiavala. MA Cass, *Stopovací referát MNV*, sign. 242-14/1/1949.

¹¹ MA Cass, sign. 27/10/1949. (Chýba akékoľvek označenie zložky a tak uvádzame iba dobu, v ktorej bol doklad vyhotovený).

¹² Porov. MA Cass, *Stopovací referát MNV*, sign. 242-14/2/1949.

¹³ Porov. MA Cass, *Stopovací referát MNV*, sign. 242-14/3/1949.

¹⁴ MA Cass, *JNV – Referát pre veci vnútornej bezpečnosti*, sign. 242-14/10/1949.

¹⁵ MA Cass, *JNV – Referát pre veci vnútornej bezpečnosti*, sign. 492-30/1/1950.

sa nepodarilo tunajšiemu úradu nič konkrétneho vyšetriť, ako aj stanici SNB s poukazom na túto reláciu.¹⁶

Po preskúmaní prístupných archívnych dokumentov môžeme skonštatovať, že v prípade židovských spoluobčanov Zoltána S. a jeho matky P. S., pravdepodobne došlo k ilegálnej emigrácii do Izraela, čo potvrdzujú aj príslušné nami citované dokumenty.¹⁷ K vyst'ahovaniu došlo najpravdepodobnejšie medzi mesiacmi február až máj v roku 1949.

II. Vyst'ahovalectvo na základe žiadosti

Najbezpečnejším spôsobom, akým sa mohol občan ČSR vyst'ahovať do iného štátu, bolo na základe podanej žiadosti, kde mu príslušné orgány umožnili repatriáciu. V priebehu 50-tych rokov 20. storočia patrila táto možnosť medzi najbežnejšie spôsoby opustenia republiky. Využilo ju aj mnoho košických Židov (napríklad Serena S. Regina B., Alžbeta W., Samuel F.). Na demonštráciu tohto spôsobu si uvedieme schvaľovací proces žiadosti na vyst'ahovanie pani Sereny S.

Vrchný strážmajster K. z krajského veliteľstva ŠtB vo svojom vyjadrení uviedol nasledovné: „K predmetnému dožiadaniu zdeľujem, že každá osoba, ktorá žiada o súhlas k vycestovaniu do zahraničia je po stránke štátobezpečnostnej prešetrovaná zvlášť a takéto relácie sú predkladané príslušným nadriadeným orgánom, konkrétne MNB. Ministerstvo národnej bezpečnosti však žiada, aby každá takáto osoba okrem iného predložila potvrdenie príslušného MNV, jestli z hľadiska verejného záujmu niet proti vycestovaniu žiadnych námietok (napríklad jestli je postrádateľná z hľadiska plnenia 5 RP, alebo jestli nemá námietky proti vycestovaniu.)“¹⁸

A práve na základe vyššie odcitovaného dôvodu, krajské veliteľstvo nemohlo poskytovať tamojšiemu JNV poznatky k vyžiadaným predmetným kauzám. Obdobným spôsobom boli vybavené aj dožiadania v podobných kauzách (pani R.B. a A.W. z Budapešti).¹⁹

Pani S. M., narodená 12. marca 1903 v Užhorode, – nasledujú mená rodičov, ktorých však neuvádzame, pretože sú pre náš výskum nepodstatné, a uvedenie trvalého bydliska v Košiciach – sa obrátila na MNV v Košiciach dňa 14. augusta 1950 so svojou žiadosťou o povolenie na vyst'ahovanie do Izraela.²⁰

Nasledovalo prešetrovanie okresným veliteľstvom ZNB v Košiciach, ktoré v správe z 18. júla 1950 uviedlo, že menovaná, ktorá je bez ustálenej príslušnosti, sa toho času prechodne zdržuje v Prabe II., kde je ubytovaná v hoteli Ambassador na Václavskom námestí.²¹

¹⁶ MA Cass, JNV – Referát pre veci vnútornej bezpečnosti, sign. 492-25/4/1950.

¹⁷ MA Cass, JNV – Referát pre veci vnútornej bezpečnosti, sign. 242-14/2/1949; MA Cass, JNV – Referát pre veci vnútornej bezpečnosti, sign. 242-14/10/1949.

¹⁸ MA Cass, JNV – Referát pre veci vnútornej bezpečnosti, sign. 269/1951.

¹⁹ MA Cass, Okresné riaditeľstvo ZNB, sign. 269/1950.

²⁰ MA Cass, Okresné riaditeľstvo ZNB, 1950, sign. 493-14/7/1950.

²¹ MA Cass, Okresné riaditeľstvo ZNB, sign. 1093/50-IV/1950.

Zo šetrenia ďalej vyplynulo, že aj keď vdova po L.S. nebola zapojená do žiadneho riadneho pracovného procesu a žila len z penzie po nebohom manželovi, predsa len bola politicky spoľahlivá s „mravnou zachovalosťou“ a aj po stránke „štátobezpečnostnej“ a kriminálnej nebolo proti nej nič závažné zistené.²² Do Izraela sa chcela vystáňovať za svojou dcérou E., ktorá žila v Haife, pretože okrem brata A.Š., ktorý žil v Košiciach, na území ČSR nemala nikoho. Po objasnení dôvodov vystáňovania a určenia príbuzných, dolu podpísaný kpt. Hromada, veliteľ stanice ZNB, navrhol nasledujúce vyjadrenie, ktoré ponecháme v autentickom znení: „*Nakolko proti S. M. neboli zistené žiadne závady, preto zo strany tunajšej stanice SNB niet námietok proti tomu, aby sa táto nemohla vystáňovať do štátu Izrael.*“²³

Po prešetrení stanicou ZNB a Okresným veliteľstvom ZNB, JNV v Košiciach vydalo 24. júla 1950 potvrdenie, v ktorom uviedlo, že nemá žiadne námietky proti tomu – ak menovaná splní ostatné zákonom predpísané náležitosti potrebné k vystáňovaniu –, aby sa S. M. mohla vystáňovať do štátu Izrael.²⁴ Podpis predsedu JNV je nečitateľný.

Kooperácia ŽNO s cieľom vystáňovania do Izraela

Načrtnutý prípad je príkladom reálne prebiehajúcej kooperácie medzi ÚZZO a ŽNO na Slovensku. Aj keď sa odohral v šesťdesiatych rokoch 20. storočia a temporálne nespadá do vymedzeného obdobia, tematicky do príslušnej kapitoly nepochybne patrí. Predsa je pre konzistentné spracovanie danej témy – rôznorodých spôsobov vystáňovania sa do Erec Israel – priam nevyhnutnosťou zaradiť skúmaný prípad práve do tejto skupiny.

V predkladanom materiáli žiadal ÚZZO na Slovensku, so sídlom v Bratislave,²⁵ od Odboru pre školstvo a kultúru NR SR pre pána Emanuela I., zamestnanca ŽNO v Košiciach, súhlas na vyplatenie finančnej podpory vo výške 2 000 Kčs *pre potreby v súvislosti s vystáňovaním sa do Izraela.*²⁶ Oslovený príslušný odbor NR SR voči tomuto kroku nemal žiadne námietky, *súhlasil* s vystáňovaním dotyčného pána, avšak bolo potrebné, *aby vám (ŽNO v Košiciach) príslušná ŽNO odviedla na váš účet požadované finančné prostriedky, ale so súhlasom Krajského národného výboru (KNV) odboru pre školstvo a kultúru.*²⁷

Táto krátka správa nás podrobne informuje o fungovaní a reguláciách finančných tokov do jednotlivých ŽNO z ÚZZO na Slovensku, či medzi obcami navzájom. Ak niektorá ŽNO potrebovala navýšiť rozpočet o istú peňažnú čiastku, či už pre potreby funkčného chodu obce, alebo pre individuálne potreby svojich členov, vyslala prostredníctvom ÚZZO príslušnému odboru NRSR signál vo forme žiadosti. Príslušný

²² MA Cass, *Okresné riaditeľstvo ZNB*, sign. 264/4-15/7/1950.

²³ MA Cass, *Okresné riaditeľstvo ZNB*, sign. 264/4-15/7/1950.

²⁴ MA Cass, *Okresné riaditeľstvo ZNB*, sign. 493-24/7/1950.

²⁵ ÚZZO na Slovensku bol vrcholným reprezentatívnym orgánom, ktorý v rámci Československej socialistickej republiky združoval jednotlivé ŽNO Slovenska.

²⁶ ŠA Cass, JNV - *Odbor školstva a kultúry*, sign. 216 /1/1962.

²⁷ ŠA Cass, *Odbor školstva a kultúry*, sign. 216 /1/1962.

odbor NRSR buď žiadosť akceptoval, alebo ju odignoroval a celá procedúra sa mohla s odstupom času zopakovať znova.

V prípade, že došlo k udeleniu súhlasu, ÚZŽO navýšil z vlastných finančných prostriedkov, ktorými disponoval, príslušnej ŽNO požadovanú sumu. Ak však ÚZŽO nedisponoval požadovanou čiastkou, mal informovať odosielateľa žiadosti (s nami skúmanej kauze sa jedná o košickú ŽNO) o súhlasnom stanovisku príslušného odboru NRSR (v tomto prípade Odboru pre školstvo a kultúru) a požiadal konkrétnu ŽNO (v prípade Emanuela I. sa jednalo o vranovskú ŽNO, ktorá v čase skúmanej kauzy disponovala potrebnými finančnými prostriedkami) o úhradu požadovanej sumy.

V prípade Emanuela I. však udalosti prebiehali rýchlym tempom. V správe Východoslovenskému národnému výboru (KNV) sa dokonca nachádza informácia o urgencii prevodu finančných prostriedkov, odôvodnenej vysvetlením ÚZŽO, v ktorom sa uvádza, že *povolenie z Odboru pre školstvo a kultúru NRSR nám bolo neskoro doručené a menovaný zamestnanec už budúci týždeň odchádza, boli sme nútení dnes (24. 5. 1962) previezť pouka z finančných prostriedkov ŽNO Vranov.*²⁸ Celá kauza nakoniec dopadla dobre, Emanuel I. získal potrebné financie a mohol sa vystáhnúť do Izraela. Načrtnutý prípad však demonštroval aj schopnosť vzájomnej súčinnosti a komunikácie jednotlivých ŽNO na Slovensku nielen medzi sebou navzájom, ale aj s Ústredím, ktoré ich reprezentovalo. Taktiež informuje o možnosti (azda za pomoci určitých konexií) získania finančných prostriedkov (aj keď v pomerne obmedzenej miere) od ústredných orgánov štátnej moci. Štátna moc je tu prezentovaná ako tá, ktorá nekladie zbytočné prekážky a zámerne neškodí.

III. Prist'ahovalectvo do košickej ŽNO

Po oslobodení dochádzalo na území celého Československa k presunom obyvateľstva. Najznámejším príkladom je osídľovanie českého pohraničia. Aj v rámci východného Slovenska dochádzalo ku sťahovaniu obyvateľstva a tejto skutočnosti sa nevyhli ani Židia. Do Košíc prichádzajú židovské rodiny z blízkeho i ďalekého okolia. Prichádzajú z celého východného Slovenska, čo malo značný vplyv na ďalší vývoj i štruktúru košickej ŽNO. Na jednej strane košickí židia, ktorí prežili holokaust, snažili sa čo najskôr presťahovať do Maďarska, Palestíny či USA a na strane druhej boli mnohí v rámci výmeny obyvateľstva s Maďarskom na základe pôsobnosti Benešových dekrétov proti svojej vôli vystáhnúť do Maďarska, keďže sa hlásili k maďarskej národnosti. V snahe zamaskovať židovský pôvod a maďarskú národnosť, dochádzalo mnohokrát aj ku zmene rodinného priezviska.

Na margo uvedeného Pani Juliana Filová uvádza: „V roku 1946 sa môj otec a jeho dvaja bratia Štefan a Juraj rozhodli zmeniť si priezvisko na slovenské, a tak sa z Ungarovcov stali

²⁸ ŠA Cass, *Odbor školstva a kultúry*, sign. 216 /2/1962.

*Urbanovci. Mój mladší brat, ktorý sa v tom istom roku v Prešove narodil, bol už do matriky zapísaný ako Koloman Urban. Zároveň ho dali pokrstiť v evanjelickom kostole.*²⁹

Do Košíc sa sťahovali občania židovského pôvodu aj z iných miest a dedín, predovšetkým z východného Slovenska, ktorí prišli za prácou a lepším životom, ktoré toto rýchlo sa rozvíjajúce priemyselné mesto ponúkalo. Túto skutočnosť uvádza aj pani Filová, ktorá sa do Košíc presťahovala z Prešova.³⁰ „Naša rodina sa v roku 1948 presťahovala do Košíc, kde otca premiestnili. V kníhtlačiarňi sa totiž veľmi dobre uchytil a stal sa riaditeľom. V Košiciach sme dostali služobný byt.“³¹ Nasleduje konkretizácia matkinho spôsobu života: „Mama si v Košiciach privyrábala tým, že na tých istých ihliciach vyrábala sieťovky. Predávali jej ich v malom obchodíku s ručnými výrobkami. V Košiciach sme mali dosť veľký byt na Floriánskej ulici. Mama nepracovala, keďže sa starala o malého brata a chorľavú starú mamu.“³² Vo svojom vyjadrení poukazuje na diskreditačné snahy vtedajších mocipánov, namierené voči predstaviteľom židovskej komunity.

Túto diskreditáciu vyvolal politický proces s Rudolfom Slánskym a spol. a naplno sa odrazil v živote našich židovských spoluobčanov: „Po vzore procesu s Rudolfom Slánskym začali aj v menších mestách obviňovať židovských riaditeľov z vecí, ktoré nezavinili, za účelom ich zdiskreditovania. Otec šéfoval tlačiarňi, ktorá tlačila noviny Pravda. Akákoľvek nešťastná tlačová chyba ho teda mohla stáť hlavu. Raz sme pár nocí nespali, lebo pri sádzaní textu došlo k chybe, neviem, či úmyselnej alebo nie. Vyšiel článok, kde malo stáť „Drabý Stalin“ a namiesto toho sa objavilo „Dravý Stalin“. Vtedy sa otec rozhodol vzdať postu riaditeľa. Ostal síce pracovať v tlačiarňi, ale s oveľa nižším platom.“³³ Strata dobre plateného miesta viedla k nastoleniu úsporných opatrení, ktoré mali za následok voľbu zamestnania pre spomínanú pani: „V zhladom na zľú finančnú situáciu v rodine, sme jednu izbu v byte prenajímali študentkám medicíny. Ako štrnásť - pätnásťročná som chodievala k nim do izby a sledovala, čo sa učia. Nakoniec som sa aj ja prihlásila na lekársku fakultu.“³⁴

Výpoveď pokračuje vykreslením konkrétneho vynaloženého úsilia smerujúceho k naplneniu jej sna a zároveň poukazuje na snahu mladej Židovky naplniť kritériá potrebné k získaniu dobrého kádrového posudku nevyhnutného pre štúdium na VŠ. „V tom čase bolo verejným tajomstvom, že práve košická medicína nerada prijímala židovských študentov. Okrem toho bol veľmi dôležitý kádrový posudok a tak som poctivo chodila na brigády a stavala

²⁹ *Edab – životopisné príbehy*. [online] Dostupné na internete: <<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

³⁰ Juliana Filová, rod. Ungárová sa narodila v roku 1936 v Prešove, kde do svojich šiestich rokov žila s rodičmi. Jej matka Edita (1905 – 1986) a otec Ernest (1897 – 1974) sa narodili v Prešove. Otec bol v mladosti veľmi známy futbalista a miestna brankárska hviezda. Prvý ročník základnej školy však bola nútená absolvovať v Pracovnom tábore pre Židov vo Vyhníach. Po vypuknutí Slovenského národného povstania (SNP) sa s rodičmi ukrývali v lesoch. Mali šťastie. Prežili. V roku 1948 sa rodina presťahovala do Košíc. *Edab – životopisné príbehy*. [online] Dostupné na internete: <<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

³¹ *Edab – životopisné príbehy*. [online] Dostupné na internete: <<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

³² *Edab – životopisné príbehy*. [online] Dostupné na internete: <<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

³³ *Edab – životopisné príbehy*. [online] Dostupné na internete: <<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

³⁴ *Edab – životopisné príbehy*. [online] Dostupné na internete: <<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

*Priebradu mládeže v Púchove, či cestu na Žitnom ostrove. Zároveň som veľmi aktívne pracovala v Zväze mládeže. Uvedomovala som si, že musím mať dobrý posudok, keďže môj pôvod bol nevyhovujúci.*³⁵

Nasledujúca časť výpovede približuje antisemitské praktiky predstaviteľov KSC pôsobiacich na jednotlivých úsekoch rezortu školstva. „Keď som v roku 1954 maturovala, mala som jedno veľké šťastie. Ministerstvo školstva totiž vydalo v tom roku predpis, podľa ktorého nemuseli maturanti s čistými jednotkami na vysvedčení a z maturity robiť prijímací pohovor na vysokú školu. Vyšbrojená ukázkovým vysvedčením som sa vybrala na prijímacie konanie na lekársku fakultu. Prijali moje materiály, ale zároveň mi oznámili, že poobede mám ísť na kádrový pohovor. To bolo nezvyčajné, keďže nikto iný okrem mňa a ešte jedného čistého jednotkára na podobný pohovor ísť nemusel. Bolo mi jasné, že nesmiem priznať svoj židovský pôvod. Muž, ktorý viedol pohovor sa vypytoval na rodinu a na obdobie druhej svetovej vojny. Povedala som, že sme bývali v Prešove a potom sme evakovali na stredné Slovensko. Po viacerých dotieravých otázkach sondujúcich dianie v mojej rodine pred, počas a po vojne, sa po dobrej pol hodine otvorili dvere vedľajšej kancelárie. Muž, ktorý vošiel, pokračoval vo výsluchu. Nakoniec ma prijali.“³⁶ Celý príbeh má kladné zakončenie, matka si našla prácu, dcéra doštudovala medicínu a usadila sa v Košiciach.

Podobné prípady antisemitských praktík zo strany štátnych orgánov či obyčajných občanov neprežívala iba pani Filová, ale aj ďalší predstavitelia židovskej mládeže. Tieto tendencie len prispievali k urýchleniu asimilácie, alebo k výraznejšiemu vyst'ahovalectvu mladej židovskej inteligencie, ktorá vyvrcholila najmä v rokoch 1968 – 69, čo v konečnom dôsledku prispelo k odlivu mladého jadra komunity, strate agility a k jej postupnému predčasnému starnutiu.

Táto štúdia nám poodhalila možné spôsoby emigrácie i s ňou súvisiacu vzájomnú kooperáciu východoslovenských ŽNO s bratislavským Ústredím. Spomienky Juliany Filovej zasa odhalili ťažkosti „olle chadašim“³⁷ vyplývajúce predovšetkým z ich židovského pôvodu, no zároveň poukázali na obrovskú silu i duchovnú vitalitu košického židovského spoločenstva, spojenú so schopnosťou prežiť v ateistickom prostredí socialistického režimu. Od načrtnutých udalostí ubehlo viac ako šesťdesiat rokov a židovská komunita – napriek silnej asimilácii - stále aktívne pôsobí a svojou kultúrou, zvykmi i náboženskými prejavmi plnohodnotne obohacuje kultúrny život Košíc, čím prispieva k jeho väčšej rozmanitosti.

RESUMÉ

Košice – rovnako ako väčšina miest východného Slovenska – mali svoju židovskú komunitu. Židovská náboženská obec vznikla v Košiciach v roku 1840, avšak jednotlivci žili v meste od 15. storočia. Košice boli významné aj tým, že tu vedľa seba existovalo niekoľko rôznych, spôsobom života diametrálne odlišných židovských skupín sústredených do samostatných ŽNO. Jednalo sa o liberálnu neologickú židovskú

³⁵ Edab – *životopisné príbehy*. [online]Dostupné na internete:<<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

³⁶ Edab – *životopisné príbehy*. [online]Dostupné na internete:<<http://edah.sk/family/juliana-filova/118/>>.

³⁷ Novoprist'ahovalcov (hebr.).

náboženská obec, ortodoxnú "status quo ante" a chasidskú, ultraortodoxnú skupinu, ktorí sa označovali pojmom Sefardi. Spolunažívanie medzi majoritným obyvateľstvom a ŽNO prebiehalo na veľmi vysokej kultúrnej úrovni a mohli by sme ho označiť pojmom „demokratické“. Obe skupiny vzájomne kooperovali, komunikovali, a tým prispievali ku rozvoju mesta i všeobecnému blahu jeho obyvateľov. Situácia sa však zmenila v priebehu druhej svetovej vojny, keď pod tlakom Nyilasiovských Šípových krížov bolo približne 14 000 židovských spoluobčanov z Košíc i okolia deportovaných do Oswienčimu, čím de facto i de iure došlo k zániku košického židovstva. Torzo, ktoré sa vrátilo (cca 500 osôb), mu už nedokázalo vrátiť predvojnový dynamizmus, šarm, kultúrnu úroveň i ekonomickú silu. Po druhej svetovej vojne vznikla, z dôvodu už spomenutého holokaustu už iba jedna židovská náboženská obec, ktorej sa nepodarilo nadviazať na bohatý predvojnový život.

Jadro štúdie vypovedá o spôsoboch emigrácie židovských spoluobčanov, ktorí po návrate z vyhladzovacích táborov – nástupu novej vládnej garnitúry a „tvrdému“ upevňovaniu politickej moci KSCĽ – už nedokázali uvidieť svoju existenčnú perspektívu v tomto meste. Štúdia následne približuje aj vzájomnú celorepublikovú kooperáciu jednotlivých židovských obcí pri uľahčení emigrácie do štátu Izrael pre menej solventných členov. Prejavuje sa tu istá reciprocita. Záverečná časť vypovedá o budovaní „socialistickej“ židovskej spoločnosti, ale zároveň poukazuje aj na tzv. ekonomickú lukrativitu Košíc a priľahlého okolia a s tým súvisiace následné prist'ahovalectvo tých, ktorí sa rozhodli zostať a neodísť. Išlo väčšinou o neortodoxné rodiny intelektuálov, dosadených na vedúce posty novou vládnu garnitúrou, prevažne z malomestských či vidieckych východoslovenských komunít. No našli sa aj takí, pre ktorých sa Košice stali väzením, istým druhom trestu za ich názory v oblasti politiky či kultúry, ktoré nezarezovali vtedajšej politickej špičke. A tak židovská komunita opäť získala nový ráz, ktorý sa však výraznou mierou podpísal pod oslabenie jej religiozity a náväznosti na tradície, a tým spôsobil nemalé problémy budúcim generáciám najmä v 90-tych rokoch 20. storočia.

SUMMARY

Košice like most towns of eastern Slovakia had its own Jewish community. The Jewish community was established in Košice in 1840, but individuals had lived in the city since the 15th century. Košice was significant for there coexisted several different Jewish groups leading completely different lives concentrated into separate Jewish communities. It was a liberal, neologic, orthodox, Hasidic, "status quo" Jewish community, an ultra orthodox group which was referred to as Sephardim. Coexistence between the majority of population and the Jewish community was on a very high cultural level and we could describe it as "democratic". Both groups cooperated mutually, communicated and thus they contributed to the development of the city and general welfare of its inhabitants. However, the situation changed during the Second World War when under the pressure of the "Nyilas" (Arrow Cross) approximately 14000 Jewish citizens were deported from Košice and the surroundings to Auschwitz. As a consequence, the Jewry of Košice was de

facto and de jure destroyed. The rest of those who came back (about 500 people) failed to return it the pre-war dynamism, charm, cultural level, and also economic power. After the Second World War, on the basis of the reason the Holocaust mentioned above, only one Jewish community originated which failed to continue in the rich pre-war life.

The core of the study reports on ways of emigration of the Jewish fellow-citizens who, after returning from the extermination camps, formation of new government, and rough consolidation of political power of the Communist Party, could see no longer any prospect of living in this city anymore. The study then presents the state-wide mutual cooperation of individual Jewish communities in facilitating the emigration to the state of Israel for the less affluent members; it shows a certain reciprocity. The final part reports on building the “socialist“ Jewish society, but it also points out the economic lure of Košice and its surroundings and the subsequent immigration of those who chose to stay. These were mostly unorthodox families of intellectuals imposed on the leading positions by the new government, for the most part coming from small-town or rural eastern communities. However, for some of them Košice became a prison, a certain punishment for their political or cultural opinions which were not convenient for the then political leaders. Thus the Jewish community regained a new character which, however, left a significant track on weakening its religiosity, continuing in tradition, and caused considerable problems for future generations, especially in the second half of the 1990’s.

Adresa autora:

PhDr. ThLic. Mgr. Ján Mičko, PhD.

externý doktorand

Katedra systematickej filozofie FF TU v Trnave

e-mail: micko.jan@centrum.sk

PROBLÉM UTRPENIA A JEHO VNÍMANIE V DEJINÁCH

Marek Krupský

SUFFERING AND ITS PERCEPTION IN HISTORY

Abstract: The article deals with problems of suffering and its perception in history. It offers an overview of ideas and statements of great representatives of theology and philosophy on this problematic issue. There are ideas and attitudes of church fathers as well as philosophical thinkers of all historical periods (until the present) involved in the study. In the historical line there are attitudes of thinkers who deny the image of almighty and benignant God. On the other hand there are ideas and teachings testifying for God as we can see at the works of Saint Thomas Aquinas and G.W. Leibniz. However, the issue of suffering remains unexplained and inconceivable, it reaches beyond human thinking. Even in the future there will be different theories and attitude streams coming up concerning the issue of suffering, but trust in God and his mercy will make the suffering in human life much more bearable.

Keywords: Christ. God. Immortality. Pain. Suffering.

Úvod

Problém utrpenia a bolesti v živote človeka sa tiahne celými dejinami. Tento samotný problém zla a skutočnosť jeho existencie vo svete patrí k najčastejším otázkam v živote človeka, ktoré si kládol po stáročia. Bolesť a utrpenie sú súčasťou ľudského života. Bolesť existuje, ale napriek tomu pre nás existuje ako problém, ktorý treba odstrániť. V tejto otázke bolesti je veľa nezodpovedaného, dá sa povedať až nezodpovedateľného a spolu s Gabrielom Marcelom môžeme hovoriť o „tajomstve bolesti“. Príspevok sa zaoberá problematikou utrpenia v dejinách, ponúka dejinný prierez myšlienok a vyjadrení významných predstaviteľov teológie a filozofie k tejto nekončiacej otázke.

Otázka zmyslu bolesti v sebe obsahuje ontologický a antropologický aspekt. Obzvlášť utrpenie nevinných, najmä detí a zvierat, je najčastejším argumentom u ateistov. Je to najdôležitejšia výčitka voči Bohu. „Až do smrti sa budem zdrábat' milovať tento svet,

v ktorom deti podstupujú mučy“, nachádzame tieto slová Alberta Camusa v knihe *Mor*.¹ V Dostojevského románe *Bratia Karamazovci* vyslovila jedna z hlavných postáv Ivan tieto slová: „*Nebovorím o utrpení veľkých, ale prečo deti?*“ Ak musí viesť cesta do neba, a teda k Bohu cez utrpenie a mŕtvolu detí, o takomto nebi nechce Ivan Karamazov nič vedieť. Neodmieta Boha, ale mu poctivo „*vracia vstupenku!*“² Čo určuje beh ľudského života? – Túto otázku položil významný americký dramatik Thornton Wilder vo svojej knihe *Most svätého Ľudovíta kráľa*. U Wildera je láska naplnením ľudského života. Bolesť je vlastnou realitou života, napísal Arthur Schopenhauer. Sotva pominie jedna bolesť a my si môžeme s úľavou vydýchnuť, prichádza nové zlo. K utrpeniu v živote človeka sa vyjadril: „*Ak Boh stvoril svet, nechcel by som byť týmto Bohom, lebo utrpenie sveta by mi zlomilo srdce. Vari Boh nemá srdce?*“³ Utrpenie je tá najzložitejšia otázka. Zjavuje sa s prvým výkrikom dieťaťa, keď prichádza na svet a prenasleduje nás až do konca, keď nás posledný výdych v agónii oddelí od územia živých.⁴

Od čias Augustína rozoznávame zlo, ktoré spôsobuje zneužívanie ľudskej slobody, za ktoré je teda zodpovedný sám človek (*malum morale*). Má veľa pomenovaní – závisť, nenávisť, lož, nespravodlivosť. K tomu sa pridáva aj utrpenie, ktoré sa vyskytuje v nespravodlivých štruktúrach a inštitúciách, ktoré však nevznikli bez vôle človeka. Iné, subjektívne zlo, sa prihodí človeku ako pozemskému tvorovi, ktorý je spojený s prírodou; toto zlo nazývame fyzickým utrpením (*malum physicum*) – neliečiteľné choroby, prírodné katastrofy a smrť. Leibniz doplnil tento výpočet metafyzickým zlom (*malum metaphysicum*), ktoré spočíva v konečnosti a ohraničenosti ľudského bytia. Štvrtá forma utrpenia spočíva v klame a omyle (*malum gnoseologicum*), na ktoré poukázal už sv. Tomáš Akvinský.

Podľa filozofie budhizmu je každé utrpenie zlé a je potrebné ho odstrániť. Budha si sám kládol otázky, prečo sa kolobeh utrpenia obnovuje v stále nových zrodeniach a ako ho zadržať. Budha zastával tvrdenie, v ktorom je celý život trápením, všetka strasť má príčiny v žiadostivosti, „*v smäde*“. Odstránenie žiadostivosti vedie podľa Budhu k odstráneniu utrpenia a k prerušeniu reťazca nových zrodení. Východiskom k oslobodeniu je „*Osemdielny chodník*“.⁵ Budhizmus - ako náuku o utrpení - môžeme formulovať v štyroch bodoch: 1. podstata utrpenia, 2. príčiny utrpenia, 3. podmienky prekonania utrpenia, 4. cesty ľudského ducha vedúce k vytvoreniu týchto podmienok.⁶

Islam učí, že Boh je jediný a všemocný. Správny moslim musí podľa islamu utrpenie pokorne prijímať a podriaďiť sa mu. Moslimovia majú počítat svoje dary, ktoré dostali a nie trúchliť nad svojimi stratami. V Koráne sa píše: „*Keď vás postihne nešťastie... budete sa pýta, prečo sa to stalo? Povedzte: vy sami ste si na príčine. Skutočný Boh vládne nad všetkým*

¹ BRANTSCHEN, Johannes. *Prečo nás dobrý Boh necháva trpieť?* Trnava : Dobrá kniha, 2006, s. 12.

² BRANTSCHEN, Johannes. *Prečo nás dobrý Boh necháva trpieť?*, s. 12 – 13.

³ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dejiny filozofie*. Olomouc : Karmelitánske nakladateľstvi Kostelní Vydří, 2007, s. 449.

⁴ FROSSARD, André. *Boh v otázkach dnešného človeka*. Bratislava : Lúč, 1992, s. 133.

⁵ Chodník pravej viery, myslenia, rozprávania, jednania, pravého života, snaženia, pravej bdelosti a sústredenia.

⁶ FABIAN, Anton. *Utrpenie má aj iný rozmer*. Prešov : Michal Vaško, vydavateľstvo, 1999, s. 15.

bez výhrad“.⁷ Na inom mieste v Koráne nachádzame tieto slová: „Ani jeden úder (alebo pohroma) neprichádza bez súhlasu Boha.“⁸ Islamské náboženstvo učí, že Boh je všemocný. Podľa islamu pred vôľou Alaha niet úniku. Korán taktiež poukazuje, ako utrpenie napĺňa dva Božie zámery. Prvým zámerom je, že slúži ako trest za naše zlé skutky. Druhý zmysel utrpenia spočíva v „skúške verných“. Pomáha vysvetliť nezapríčinené utrpenie v živote človeka, ako sú prírodné katastrofy, povodne a zemetrasenia. Skutočnosťou je, že islam neučí ľahostajnosti k utrpeniu v živote človeka. Jedným z piatich nariadení je dávať almužnu chudobným a tým, ktorí sú v núdzi. Moslimovia majú prikázanie konať tak, aby zmiernili chudobu, nešťastie a nepravosť. Podľa profesora islamských štúdií Abdel Haleema, ak môžeme zabrániť utrpeniu, musíme preto urobiť všetko; ak ide o fyzické utrpenie, sme povinní vyhľadať lekára, to prikazuje islam. Boh od nás očakáva, že budeme používať modernú vedu, aby sme zlepšili svet, dodal prof. Abdel Haleem.⁹

Ak sa pozrieme do filozofie antiky, v stoickej filozofii rezonuje myšlienka, že šťastie človeka spočíva v nezávislosti od vonkajších faktorov a vášní. Stoici pokladali vášne za iracionálne a neprírodné pohyby duše. Podľa tejto filozofie má stoik žiť v súlade s rozumom a nachádzať pokoj v harmónii duše. Stoickí filozofi učili, že bolesť a utrpenie navzájom súvisia. Dobrom sú morálne hodnoty, zlo je ich opakom. Ostatné veci sú podľa stoikov nepodstatné. V poznávaní správnych hodnôt sú ľudia podľa stoikov obmedzovaní afektami (vášňami). Úlohou človeka je bojovať proti týmto afektom. Cieľ je splnený vtedy, keď je duša oslobodená od vášní; tento stav nazývali *apatheia* (múdry je ten, kto dosiahol tento stav).¹⁰ K problematike utrpenia napísal Lucius Annaeus Seneca šesť filozofických textov pod názvom „Útechy“. V „Útešnom liste Polybiovi“ napísal: „Ak sa o svoju bolesť podeliš s inými, už to je útecha, lebo sa Tvoj žiaľ rozdelí medzi viacerých ľudí a Tebe z toho ostane už len málo“.¹¹ Optimistickejší pohľad k problematike utrpenia priniesol Epikuros, ktorý rozlišoval radosti a strasti tela a duše. Radosti tela sú podľa Epikura viazané na daný okamih. Duša môže nazeráť späť do minulosti, aj dopredu k budúcnosti. Týmto spôsobom si môže (duša) spomínať na minulé radosti a túžiť po budúcnosti.¹² Najväčším dobrom podľa epikurejcov je *hedoné* (slasť, rozkoš), najvyššou cnosťou rozumnosť. K problematike bolesti nájdeme v Epikurovom pojednaní „O šťastnom živote“ tieto myšlienky: „...a mnohým bolestiam dávame prednosť pred rozkošami, keď nás po dlhom čase, čo ich znášame, očakáva ešte väčšia rozkoš. Každá rozkoš, keďže je v zhode s našou prirodzenosťou, je dobrom, ale nie každú si treba voliť. A práve tak aj každá bolesť je zlom, no nie každej sa treba vyhýbať. (...) Lebo v určitých okolnostiach je pre nás dobro zlom a zlo je naopak dobrom.“¹³

Z pohľadu judaistickej tradície pripisuje utrpeniu Starý zákon ospravedlňujúci zmysel. Utrpenie, ktoré je trestom pre nespravodlivých, neobchádza ani spravodlivých

⁷ SELF, David. *Pochopiť utrpenie*. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo, 1997, s. 58.

⁸ SELF, David. *Pochopiť utrpenie*, s. 58.

⁹ SELF, David. *Pochopiť utrpenie*. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo, 1997, s. 59.

¹⁰ STÓRIG, Hans Joachim. *Malé dejiny filozofie*. Olomouc : Karmelitánske nakladateľství Kostelní Vydří, 2007, s. 149.

¹¹ SENECA, Lucius Annaeus. *Myšlienky*. Bratislava : Nestor, vydavateľstvo, 1997, s. 13.

¹² STÓRIG, Hans Joachim. *Malé dejiny filozofie*. Olomouc : Karmelitánske nakladateľství Kostelní Vydří, 2007, s. 152.

¹³ EPIKUROSOV. *O šťastnom živote*. Bratislava : Pravda, 1989, s. 53.

Ľudí. V knihe proroka Izaiáša nachádzame tieto slová: „*prečo sa zlým vodí dobre, kým spravodliví musia zakusovať utrpenie?*“ (Iz 53,3). Utrpenie v teológii Starého zákona predstavuje trest zo strany Boha, ktorý trestá Ľudí za ich hriechy. Morálnemu zlu, ktorým je hriech, zodpovedá trest zabezpečujúci morálny poriadok, ustanovený samotným Stvoriteľom, z čoho pramení jedna z najzákladnejších náboženských právd viery, že Boh je spravodlivý sudca, ktorý „*dobro odpláca a zlo tresce*“.¹⁴ Otázkou utrpenia, keď trpí nevinný a spravodlivý človek, sa zaoberá „*Knihá Jób*“. Spravodlivý Jób napriek všetkým katastrofám, ktoré ho postihli, nestratil vieru v Boha. „*Tu Jób vstal, roztrhol si odev, oholil si hlavu, padol na zem, kľaňal sa a povedal: „Nahý som vyšiel z lona svojej matky a nahý sa ta vrátim. Pán dal, Pán vzal, nech je Pánovo meno zvelebené! V tom všetkom Jób nezbrešil a nevyriekol proti Bohu nič neprístojné“* (Jób 1,21–23). Utrpenie Jóba však trvalo veľmi dlho, že preklínal deň svojho narodenia. Jób kladie Bohu otázku „*prečo?*“ Príchod Jóbových troch priateľov a ich mlčanlivé zotrvanie s ním po dobu siedmich dní je Ľudsky dojímavé. Často je to jediné, čo môžeme tvárou v tvár trpiacemu urobiť. Postupne však vyslovujú domnienku, že Jób sa musel dopustiť nejakého utrpenia, následkom čoho trpí. Jób naďalej uisťuje priateľov o svojej nevine. Napokon zasahuje Boh, ktorý ostro karhá Jóbových priateľov: „*Môj hnev vzkypl proti Tebe a Tvojim dvom priateľom, lebo ste o mne nehovorili pravdivo, ako môj služobník Jób*“ (Jób, 42,7). Boh Jóbovi neodpovedá na jeho otázky, obracia sa na neho a kladie mu ironické otázky, na ktoré Jób nemá odpoveď. Boh nekarhá Jóba za otázky plné výčitiek. Karhá ho z dôvodu Jóbovej domnienky, že prenikol Božie možnosti. Boh popiera Jóbovu kompetenciu a schopnosť všetkému rozumieť. Svojou zvláštnou rečou poukazuje Boh na svoje myšlienky a schopnosti, ktoré „*nie sú našimi možnosťami a myšlienkami*“.¹⁵

Jób si uvedomil, že Boh je všemohúci a mimo Ľudské chápanie; nemôžeme Boha pochopiť. Je príliš veľký a zložitý na to, aby sme mu porozumeli. Boh, ktorého by človek pochopil, by nebol Bohom. Jób nakoniec zmĺkol a odovzdal sa do Božej lásky. Jóbove slová: „*Len z počutia som Teba dosiaľ poznával, lež moje oko teraz Ťa uzrelo*“ (Jób 42,5) sú vyvrcholením Jóba, najdôležitejším veršom celej Knihy Jób. Vysvetliť Jóba je ako pokúsiť sa udržať v rukách úhora alebo malú mrenu, čím viac sa stláča, tým rýchlejšie uniká z ruky, vyjadril sa k tajomstvu utrpenia sv. Hieronym. Prorok Izaiáš tušil, že utrpenie môže mať aj vykupiteľský význam za hriechy iných. Napokon Izaiáš zvestuje, že Boh spôsobí, že pre Sion nadíde čas, keď odpustí každú vinu a uzdraví každú chorobu (KKC, 1502). V Starom zákone pozorujeme, že prevláda názor, akoby utrpenie malo zmysel trestu potiaľ, pokiaľ sa zvýrazňuje jeho výchovný cieľ. Boh trestá, aby priviedol k návratu. Prenasledovania židovského národa neslúžili na jeho zničenie, ale na jeho prevychovanie. Tým sa zreteľne zdôrazňuje osobný charakter trestu. Utrpenie má slúžiť k návratu, k budovaniu dobra v subjekte, ktorý vo výzve k pokániu môže rozoznať Božie milosrdenstvo.¹⁶

¹⁴ FABIAN, Anton. *Utrpenie má aj iný rozmer*. Prešov : Michal Vaško, vydavateľstvo, 1999, s. 15.

¹⁵ BRANTSCHEN, Johannes. *Prečo nás dobrý Boh necháva trpieť?* Trnava : Dobrá kniha, 2006, s. 29.

¹⁶ FABIAN, Anton. *Utrpenie má aj iný rozmer*. Prešov : Michal Vaško, vydavateľstvo, 1999, s. 31.

Keď Kristus uzdravil chorého a oznámil zhromaždeným, že choroba nie je dôsledok jeho hriechu či hriechu rodičov, vystúpil tak proti predsudkom udržiavaných židovskou mentalitou, ktorá spájala utrpenie s hriechom.¹⁷ Jeho učeníci sa ho opýtali: „*Rabbi, kto zbrešil, on alebo jeho rodičia, že sa narodil slepý?*“ Ježiš odpovedal: „*Nezbrešil ani on, ani jeho rodičia, ale majú sa na ňom prejavit' Božie skutky*“ (Jn, 9,2–3).

Prvotná cirkev, inšpirovaná Kristovým príkladom, je charakteristická snahou naplniť utrpenie Ježišovo a následne aj jeho učeníkov zmyslom obete života „*pre mnohých*“. Utrpenie vnímala ako pokánie za naše hriechy a ako kajúcnu obeť. Tak bolo ukončené prednostné postavenie Zákona a starozákonných predpisov. Ježišova smrť zničila Zákon a hriech; jeho utrpenie a smrť boli jeho životným poslaním, ktoré mu bolo zverené Bohom ako služba pre ľudí. Cesta jeho utrpenia určuje preto tiež cestu jeho učeníkov: „*Lebo ani Syn človeka neprišiel, aby si dal slúžiť, ale aby slúžil a dal svoj život ako výkupné za mnohých*“. (Mk 10,45); „*Chválime sa aj súženiami, veď vieme, že súženie prináša trpezlivosť, trpezlivosť osvedčenú cnosť a osvedčená cnosť zasa nádej*“ (Rim 5,3–4).

Svätý Pavol sa považoval za trpiaceho apoštola v osobitnom Kristovom nástupníctve. Tak je utrpenie kresťanov znakom ich vyvolenia: „*Bratia moji, pokladajte to len za radosť, keď podstúpíte všelijaké skúšky, veď viete, že skúška vašej viery prináša vytrvalosť*“ (Jak 1,2–3). „*Radujte sa, keď máte účasť na Kristových utrpeniach, aby ste sa radovali a plesali aj vtedy, keď sa zjaví jeho sláva*. (1 Petr 4.13). Sv. Pavol v Druhom liste Korint'anom píše o „*ostni*“, ktorý mu bol daný do tela. Trikrát prosil Pána, aby mu ho odňal. Napriek jeho „*neodňatiu*“ sv. Pavol hovorí o chválení svojich slabostí, aby v ňom prebývala Kristova sila. „*Preto mám zľubu v slabostiach, v potupe, v núdzi, v prenasledovaní a v úzkostiach pre Krista; lebo keď som slabý, vtedy som silný!* (2 Kor 12,7–10).

Môžeme konštatovať, že zlo je vlastne opakom dobra. Človek môže v živote prežívať rôzne utrpenia - fyzické, duševné, morálne. Spravidla sa zlo rozlišuje na *metafyzické, fyzické a morálne*. Metafyzické zlo spočíva v nedokonalosti, fyzické v utrpení a morálne zlo v hriechu. Fyzické zlo a mravné zlo síce nie sú nutné, stačí však, že je na základe večných právd možné.¹⁸ Prítomnosťou zla sa zaoberal Platón, ktorý vo svojom dialógu *Timaios* nastolil otázky jeho výskytu vo svete, ktorý pokladal za najkrajší a najlepší spomedzi všetkých svetov. Podľa Platóna, Boh¹⁹ nenesie zodpovednosť za prítomnosť zla vo svete.²⁰ Filozof Epikuros došiel ku svojej známej dileme: „*Ak Boh nemôže zabrániť zlu, tak nie je všemohúci. Ak môže zabrániť zlu, ale nechce, tak nie je dobrotivý. Ak môže zabrániť zlu, potom by zlo nemalo jestvovať*“.²¹

Gnosticci a manichejci mali voči monoteistickým náboženstvám námietku, týkajúcu sa existencie zla vo svete za predpokladu existencie jediného Boha Stvoriteľa, ovplyvujúceho atribútmi nekonečnej dobroty a všemohúcnosti. Z existencie zla

¹⁷ FROSSARD, André. *Boh v otázkach dnešného človeka*. Bratislava : Lúč, 1992, s. 68.

¹⁸ LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm. *Theodicea*. Praha : Oikoymenh, 2004, s. 92.

¹⁹ Platón netvrdil, že Boh je Stvoriteľ, ako to vyznáva hebrejský monoteizmus, ale pýtal sa, kedy je možné na božstvo, Boha nazerat' ako na nevinného.

²⁰ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*. Warszawa : Wydawnictwo Rhetos, 2012, s. 48.

²¹ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*, s. 49.

vyvodzovali gnosticí a manichejci, že neexistuje jeden Boh, ale dva princípy, oba nestvorené, jeden dobrý a druhý zlý. Z otázky zla vyvodili ontologický dualizmus.²²

Gréci cirkevní otcovia veľmi skoro upozorňovali na negatívnu povahu zla. Už Origenes napísal, že zlo je nedostatkom dobra, nie je žiadnou vecou. Keď Boh neodstraňuje na samom počiatku zlo, ktoré niektorí ľudia spôsobujú, je to preto, že predvída, že v budúcnosti z neho vzíde isté dobro pre iných. Svätý Metod, biskup z Olympu v Lýkii, narážal na stále sa objavujúcu dilemu: Buď je Boh pôvodcom všetkých vecí, teda aj zla, alebo sme nútení povedať s gnostikmi, že zlo pochádza z večnej hmoty, za ktorú Boh nenesie zodpovednosť. V prvom prípade Boh nie je dobrý, v druhom absolútny. Sv. Metod to zhrnul vo výroku, že žiadne zlo nie je podstatou (ousia).²³

V učení svätého Ireneja človek nie je ani dobrý, ani zlý. Je však slobodný a slobodne zhrešil v Adamovi, svojom praotcovi.²⁴ Irenej poukazoval na dedičný hriech následkom pádu prvého človeka. „Človek dostal slobodnú vôľu, aby konal podľa Božích príkazov a plánov, no prebrešil sa tým, že chcel z prvotného, ešte nezrelého stavu prekročiť vývoj, v ktorom musí aj trpieť, a hneď chcel byť ako Boh“.²⁵ Podľa sv. Ireneja fyzické zlo neprichádza na svet ako dôsledok trestu, ale je súčasťou podmienok, ktoré majú pomôcť človeku, aby sa rozvinul do dokonalosti, ktorú pre neho Boh naplánoval. Najprv sa musela objaviť prirodzenosť, aby potom Boh premohol smrteľnosť nesmrteľnosťou a porušiteľnosť neporušiteľnosťou.²⁶ Ten istý problém sa objavuje v *Reči proti pohanom* sv. Atanáza. Istí Gréci, ktorí sa odchýlili zo správnej cesty a nepoznajú Krista, tvrdili, že zlo existuje ako subsistencia a samo v sebe. Následkom toho blúdili dvoma spôsobmi: buď popierali, že by Demiurg bol pôvodcom všetkých súcien a vskutku nemohol by byť ich pôvodcom. Keby zlo malo, ako nás oni uistujú (manichejci), samo v sebe subsistenciu a substanciu, alebo by ho mohli prehlásiť za Pôvodcu všetkých vecí, museli by tak nutne pripustiť, že je pôvodcom zla.²⁷

Podľa sv. Gregora Nysského, následkom pádu prvého človeka je nevyhnutné zmiešanie dobra so zlom („v deň, keď budete z neho jesť, otvoria sa vám oči a vy budete ako Boh, budete požiť dobro a zlo“ (porov. Gn 3,5). V dejinnom svete, vzniknutom z ľudskej slobodnej vôle, sa zlo ani dobro nikdy nenachádzajú v čistej podobe, ale jedno je vždy spojené s druhým v ťažko rozlíšiteľnej zmesi. To je podľa sv. Gregora plod zakázaného stromu.²⁸ Ľudská prirodzenosť, ktorá je pohyblivá, nikdy sa nemôže zastaviť v pohybe, ktorý si zvolila. Pokiaľ mieri k dobru, pohybuje sa ustavične dopredu, pretože to, čo hľadá, je neobmedzené, aj jej pohyb (ľudskej prirodzenosti) preto nikdy nedôjde k hranici, na ktorej by sa zastavila. Pokiaľ však prirodzenosť mieri k opaku, zabára sa stále hlbšie do zla, až dosiahne jeho krajnú mieru. Sv. Gregor tvrdil, že zlo má svoje hranice, plnú mieru a rozpätie, ktorým sa dá prebehnúť a dôjsť ku koncu. Potom sa pohyb ustavične sa

²² TRESMONTANT, Claude. *Teodicea*. Košice : Knižná dielňa Timotej, 1997, s. 8.

²³ JOURNET, Charles. *Zlo*. Praha : Krystal OP, 1998. s. 22.

²⁴ ŠPIRKO, Jozef. *Patrológia*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1995, s. 55.

²⁵ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*. Warszawa : Wydawnictwo Rhetos, 2012, s. 64.

²⁶ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*, s. 64.

²⁷ JOURNET, Charles. *Zlo*. Praha : Krystal OP, 1998, s. 23.

²⁸ KARFIKOVÁ, Lenka. *Řehoř z Nyssy*. Praha : Oikoymenth, 1999, s. 127.

pohybujúcej ľudskej bytosti nutne obráti k dobru. Zlo nie je neobmedzené, ale je zovreté svojimi ohraničeniami. Pokračujúci pohyb stále sa pohybujúcej ľudskej bytosti preto nutne žiada obrat k dobru. Toto presvedčenie neodvodzoval sv. Gregor empiricky, ale z viery v prevahe dobra nad zlom.²⁹

Sv. Bazil Veľký k problematike zla v „*Listoch*“ napísal, že je naskrze bezbožné vravieť, že zlo má svoj pôvod v Bohu, pretože nič opačné nevzniká zo svojho opaku. Ani život nemôže splodiť smrť, ani tma nie je zdrojom svetla, ani choroba nevytvára zdravie. V premenách stavov vznikajú posuny od jedného protikladu k druhému, pričom v slede generácií každá bytosť vychádza nie zo svojho protikladu, ale bytia rovnorodého. Zlo je podľa sv. Bazila rozpoloženie duše v odmietavom stave voči cnosti, pretože odvrátením zraku od dobra upadla duša do ľahostajnosti. Sv. Bazil tvrdil, že každý je pôvodcom zla v sebe. Pôvod vecí, ktoré sa udejú v ľudskom živote, odvodzoval z ich prirodzeného pôvodu (starnutie, ochorenia) a zo zhody okolností, vyplývajúcich z príčin mimo dosahu ich ovplyvnenia človekom. Zlo ako také našlo svoj pôvod v odpadnutiach od dobra voľbou vôle. „*Lebo chorobu, chudobu, stratu pôct, ba ani smrť a všetko to, čo spôsobuje ľuďom zármutok, nepatrí sa ani trochu zaraďovať do zoznamu zlych vecí, pretože ani ich protiklady nerátame medzi vrcholné dobrá. Niektoré z týchto skúšok nám ukladá sama príroda, pokiaľ ide o druhé, zdá sa, že môžu priniesť aj isté výhody tým, ktorí nimi prechádzajú*“.³⁰ Na inom mieste vidíme dokazovanie sv. Bazila, že Boh nie je pôvodcom zla: „*Nedomnievaj sa, že Boh je príčinou existencie zla, ani si nemysli, že zlo má vlastnú subsistenciu, hypostasis. Zvrátenosť nesubsistuje, akoby bola niečím živým; na jej podstatu, ousia, nikdy nebudeš môcť uprieť zrak, ako by v skutočnosti existovala. Pretože zlo je absenciou (stéresis) dobra*“.³¹ Taktiež vo svojej „*Veľkej katechetickéj reči*“ učil sv. Bazil, že Boh nie je príčinou zla. „*Zloba, ktorá je protikladom cnosti, slepota, ktorá je v protiklade k videniu, nie sú ničím prirodzeným, ale absenciou kvalít, ktoré tu predtým boli*“.³² Táto definícia zla bola v Kappadocii považovaná v druhej polovici 4. storočia za overenú náuku a stala sa súčasťou oficiálnej náuky Cirkvi.³³

Svätý Augustín sa problematikou zla zaoberal už v mladom veku.³⁴ Zlo podľa neho súvisí s ľudskou prirodzenosťou a slobodnou vôľou človeka. Podľa Augustína je neodmysliteľnou súčasťou ľudskej slobody skutočná možnosť opakovaně sa rozhodovať pre dobro alebo zlo. Boh teda riskoval, že si ľudia slobodne vyberú zlo, na druhej strane ponúkol svoju milosť, na ktorú kládol sv. Augustín vo svojom učení veľký dôraz.³⁵ Aj náhodné príčiny sú podľa Augustína skrytým pôsobením Boha, ktorý je tvorcom všetkých prirodzeností a pôvodcom všetkých príčin. Podľa Augustína prvotná ľudská

²⁹ KARFÍKOVÁ, Lenka. *Řehoř z Nisy, s. 128.*

³⁰ BAZIL VEĽKÝ. *Listy 2 (r.375-378). Hexaëmeron.* Prešov : Petra, náboženské vydavateľstvo, 2002, s. 198 – 199.

³¹ JOURNET, Charles. *Zlo.* Praha : Krystal OP, 1998, s. 23.

³² JOURNET, Charles. *Zlo,* s. 23.

³³ JOURNET, Charles. *Zlo,* s. 23.

³⁴ Vo Vyznaniach Augustín píše: „*Hľadal som pôvod zla a hľadal som ho zle; nevidel som však zlo vo svojom hľadaní. (...) Kde je teda zlo, odkiaľ a ako sa sem dostalo? (...) Odkiaľ je teda, keď Boh stvoril všetko dobré? (...) To všetko otriasalo mojim srdcom, lebo smrť ma desila a pravda sa nedala nájsť.*

V mojom srdci kotvila však pevná viera Katolíckej cirkvi v tvojho Krista, Pána a Spasiteľa nášho. Bola to síce viera ešte nedokonalá a váhavá, pohybujúca sa mimo dokonalosti náuky, jednako ju neopúšťal môj duch, ale deň čo deň sa do nej bližšie vpíjal“.

³⁵ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení.* Warszawa : Wydawnictwo Rhetos, 2012, s. 58 – 59.

prírodnosť bola dobrá, bola to prírodnosť človeka v raji pred hriechom. Rovnako dobré sú všetky prírodnosti, ktoré tvorí Boh – Najvyššie Dobro, pretože nie je možné, aby (Boh) stvoril niečo zlé.³⁶ K definícii zla Augustín napísal: „*Vzdialoval som sa od pravdy, domnievajúc sa, že jej kráčam naproti. Pretože som nevedel, že zlo je len nedostatkom dobra a že smeruje k tomu, čo žiadnym spôsobom neexistuje. Zlo nie je ničím než absenciou dobra. Zlo nepredstavuje žiadnu prírodnosť a týmto menom označujeme nedostatok nejakého dobra*“.³⁷ Zlá vôľa môže podľa Augustína pôsobiť len v dobrej prírodnosti, na pozadí ktorej sa vymedzuje ako zlá. Odklon od vyššieho bytia smerom k nižšiemu je začiatok zlej vôle.³⁸ Prítomnosť zla vo svete odôvodňoval Augustín tzv. „*estetickým princípom*“, podľa ktorého sú niektoré zlá potrebné na dosiahnutie väčších dobier.³⁹

Sv. Tomáš Akvinský sa problémom zla zaoberal už vo svojej „*Sume proti pohanom*“. Podstata zla podľa Akvinského spočíva v tom, že niečomu chýba dobro, ktoré by malo mať. V *Sume proti pohanom* napísal: „*Privatio est eius quod quis natus est habere et debet habere. In privatione sic accepta est ratio mali*“ – nedostatok je nedostatkom toho, čo niekto, či niečo má mať zo svojej podstaty. Na takto chápanom nedostatku je u sv. Tomáša postavená podstata zla. Tento nedostatok vyplýva taktiež z nedokonalosti materiálneho činiteľa v telesnom svete.⁴⁰ V „*Sume teologickej*“, položil sv. Tomáš otázku, či sa Božia vôľa vzťahuje na zlo? „*Je nemožné, aby zlo bolo nejakou prirodzenosťou. Každá prirodzenosť je buď akt alebo potencia, alebo zlučenina aktu a potencie*“.⁴¹ Podľa Akvinského môže byť zlo v najlepšom prípade „*náhodným vedľajším produktom*“ v snahe o dobro. V *Sume teologickej* v 49 článku napísal⁴²: „*zlo vyplývajúce z nedokonalosti, je spôsobené z nedostatku konajúceho. Ale v Bohu niet žiadneho nedostatku, ale je najvyššia dokonalosť. Preto zlo, ktoré vyplýva v chybe činnosti alebo je spôsobené z nedostatku konajúceho, nepoukazuje na Boha ako na príčinu zla*“.⁴³

V súhrne Tomáš zastával tieto stanoviská:

- Dobrý Boh nemôže zlo bezprostredne chcieť a kvôli nemu samému ho nechať pôsobiť. Vlastným predmetom Božej vôle nemôže byť zlo, ale len dobro.

- Zlo vo svete napriek tomu existuje. A pretože existuje, musí mať čo do činenia s Božou vôľou. Ak by Boh zlo nechcel, nebolo by tu.

- Boh nemôže chcieť zlo bezprostredne, ale len sprostredkované, pokiaľ svoju vôľu zameriava na určité dobro, s ktorým je dané zlo späté.

Môžeme konštatovať, že Boh zlo dopúšťa. Sv. Tomáš súhlasil s tvrdením, že Boh je poslednou príčinou zla bez toho, aby sa stal jeho osnovateľom. Na rozdiel od

³⁶ VAŠEK, Martin. *Aurelius Augustinus o vôle milosti a predurčení*. Bratislava : Iris, 2007, s. 36.

³⁷ JOURNET, Charles. *Zlo*. Praha : Krystal OP, 1998, s. 25.

³⁸ VAŠEK, Martin. *Aurelius Augustinus o vôle milosti a predurčení*. Bratislava : Iris, 2007, s. 36.

³⁹ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*. Warszawa : Wydawnictwo Rhetos, 2012, s. 60.

⁴⁰ SWIEZAWSKI, Stefan. *Nový výklad sv. Tomáše*. Brno : Cesta, 1998, s. 86.

⁴¹ AKVINSKÝ, Tomáš. *Kompéndium teologie*. Praha : Krystal OP, 2010, s. 134.

⁴² *Respondeo dicendum quod, sicut ex dictis patet, malum quod in defectu actionis consistit, semper*

causatur ex defectu agentis. In Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio ut supra ostensum est. Unde malum quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in Deum sicut in causam.

⁴³ AKVINSKÝ, Tomáš. *Theologická summa. První část*. Olomouc : Edice Krystal, 1938, s. 402.

Augustína, ktorý tvrdil, že zlo je už dopredu priradené k dobru, Tomáš zastával tvrdenie, že zlo je Bohom v najlepšom prípade dopúšťané a trpené.⁴⁴

Otázkou pôsobenia a dopúšťania zla Bohom sa zaoberal aj Tridentský koncil (1545–1563). Toto učenie o dopúšťaní zla Bohom ostáva trvalou súčasťou tradície učenia Cirkvi. V roku 1888 ho ešte raz zhrnul pápež Lev XIII. vo svojej encyklike „*Libertas praestantissimum*“. Cirkev v tejto encyklike priznáva právo na existenciu tomu, čo je pravé a skutočne dobré. Neodsudzuje v nej verejnú moc za to, že trpí niečo, čo je pravde a spravodlivosti cudzie z dôvodu zabránenia väčšieho zla alebo získania, resp. zachovania väčšieho dobra. Postoj Cirkvi a štátu ku zlu je zdôvodnený samotným Božím jednaním: „*Sám najvyššie prozreteľný Boh napriek svojej nekonečnej добрote a všemohúcnosti dopúšťa zlo preto, aby sa nebránilo väčšiemu dobru, alebo aby nedošlo k ešte väčšiemu zlu.*“⁴⁵

Gottfried Wilhelm Leibniz, nemecký filozof a matematik, ako prvý použil termín *teodícea* (gr. theos - Boh, diké - spravodlivosť). Vo svojej *Theodicea* Leibniz položil otázku, odkiaľ pochádza zlo. „*Si Deus est, unde malum? Si non est, unde bonum?*“⁴⁶ Podľa Leibniza, na posúdenie otázky zla vo svete potrebujeme vziať do úvahy celok. Jeho jednotlivé detaily sa nám môžu zdať hrozivé, ale celok je krásny a sám hrozný detail prispieva ku kráse celku.⁴⁷ Leibniz nepopieral, že Boh mohol stvoriť svet bez zla a utrpenia, popieral však, že by takýto svet bol lepší. „*Je možné predstaviť si svety bez hriechu a nešťastia a môžeme si vytvárať ako utopistické romány. Ale tieto svety by veľmi zaostávali za našim svetom, pokiaľ ide o dobro.(...), pretože Boh vybral tento svet taký, aký je. Vieme tiež, že zlo často zapríčiňuje dobro, ku ktorému by bez tohto zla vôbec nebolo došlo.*“⁴⁸ Leibnizovej *Teodicea* oponoval Voltaire v básni „*Lisabonská katastrofa alebo skúška axiómy, že všetko je dobré*“, ktorú napísal pod dojmom zničujúceho zemetrasenia v Lisabone, ktorému v roku 1755 padlo za obeť 30 000 ľudí ako poukázanie na Leibnizov optimizmus, že je všetko dobré. Výrazom Voltairovho pesimizmu je aj novela *Candide*, ktorá je horkým výsmechom Leibnizovej myšlienke „*najlepšieho zo všetkých možných svetov*“.⁴⁹

Pierre Teilhard de Chardin odvodzoval zlo z evolučného obrazu sveta. V evolučne sa vyvíjajúcom vesmíre pôsobia pozitívne aj negatívne sily. Vesmír je podľa de Chardina dynamický, ireverzibilný systém, pre ktorý je fatálne nevyhnutné, že sa v priebehu procesu objavujú lokálne neusporiadanosti, ktoré vyúsťujú do stavov kolektívnej neusporiadanosti.

⁴⁴ GROSS, Walter. – KUSCHEL, Karl-Jozef. *Bůh a zlo*. Praha : Vyšehrad, 2005, s. 77.

⁴⁵ GROSS, Walter. – KUSCHEL, Karl-Jozef. *Bůh a zlo*, s. 64.

⁴⁶ *Aké existuje Boh, odkiaľ je zlo? Pokiaľ neexistuje, odkiaľ pochádza dobro?*

⁴⁷ Leibniz svoju obhajobu Boha opieral o tvrdenie, že aj keď sa niečo nejaví práve najlepšie, v nekonečnosti Vesmíru sa všetko vyrovnáva a prítomná disonancia sa harmonicky vyrovnáva na inom mieste v tom zmysle, že sa celok z globálneho a synoptického hľadiska javí ako nanajvýš krásny. Podľa Tresmontanta Leibnizovo poňatie sveta (ktoré má blízko k učeniu Plotina) nemá príliš mnoho spoločné s kresťanským a židovským monoteizmom, pretože obidve náboženstvá nikdy netvrdili, že súčasný svet je ten najlepší zo všetkých možných svetov. Práve naopak, prítomný svet je len náčrtom započatého a dosiaľ neukončeného stvorenia, ktoré sa práve uskutočňuje a speje k určitému cieľu. Ako ďalej Tresmontant píše, Leibniz zabudol vziať do úvahy čas a genetickú perspektívu, ktoré sú vlastné obidvom náboženstvám. Takisto nechal do úvahy konečný cieľ stvorenia, o ktorom učí kresťanstvo.

⁴⁸ LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm. *Theodicea*. Praha : Oikoymenh, 2004, s. 84 – 85.

⁴⁹ STÓRIG, Hans Joachim. *Malé dejiny filozofie*. Olomouc : Karmelitánske nakladateľstvi Kostelní Vydří, 2007, s. 579.

Počnúc prahom života vyvolávajú bolesť, počnúc človekom ústia do hriechu.⁵⁰ V takomto systéme sa fyzické utrpenie a morálne chyby objavujú nevyhnutne, nie v dôsledku nedostatočnosti stvorenia, ale v dôsledku samotnej štruktúry jeho existencie. Božie stvoriteľské pôsobenie je evolučné a zjednocujúce, pričom Boh navonok tvorí tak, akoby sa veci utvárali samy. Tento proces je zároveň procesom omylov, tápaní a nových skúšaní, a tak sa v ňom vyskytuje aj to, čo je nezjednotené a čo možno označiť za zlo.⁵¹

Utrpenie v živote človeka zohráva podľa Teilharda de Chardin dôležitú úlohu pri vývine človeka k väčšej dokonalosti. Pritom použil metaforu stromu, ktorý vo svojom prostredí musí čeliť rôznym negatívnym vplyvom, no jeho vzrast a mohutnosť odráža všetko, čo musel prestáť a ako sa musel vyrovnat' s týmito vplyvmi. Prekonávaním prekážok sa posilňuje a nadobúda novú kvalitu. Umelo pospájané prvky, ktoré prirovnal de Chardin ku kytici kvetov, pôsobia podľa neho harmonicky len dočasne, pokiaľ jeden z nich nezvädne. V prirodzenej dynamike rastu sa aj utrpenie človeka môže premeniť na niečo nové, pozitívne. Zlo je u de Chardina výrazom nedostatku jednoty. Morálne a fyzické zlo je podľa neho nevyhnutným druhotným produktom zjednocovania mnohosti, ktoré smeruje k definitívnej jednote v Bohu. Prvotný hriech je stavom, dotýkajúcim sa ľudstva ako celku, ktorý napráva Kristus svojím vykúpením.⁵²

Problém utrpenia a otázka existencie Boha sa obzvlášť pálčivo vynára v 20. storočí, poznamenaným dvoma svetovými vojnami, ideológiami nacizmu a komunizmu, genocídou a holocaustom. Obzvlášť po Osvienčime nadobúdala táto otázka na význame a často viedla až k vyjadreniam o nezmyselnosti ľudského bytia a neexistencie Boha. Kde bol Boh v Osvienčime, prečo nezasiahol? Elie Wiesel, ktorý prežil Osvienčim, povedal, že neverí, že po Osvienčime sa môže ešte dať hovoriť o Bohu, podľa neho, môžeme hovoriť len k Bohu. Dá sa ešte po Osvienčime veriť v milujúceho Boha?, znie pálčivá otázka. „*A predsa povedať životu ÁNO,*“ povedal rakúsky psychiater Viktor E. Frankl, ktorý prežil smrť blízkych osôb a útrapy koncentračného tábora. Má utrpenie zmysel? Podľa Frankla utrpenie samo osebe nemá zmysel, ale to, ako s ním zaobchádzame, áno. Samotné utrpenie v živote človeka vyvoláva otázku prečo? Prečo existuje bolesť, prečo sa to prihodilo práve mne? Skutočnosťou je, že často trpia aj nevinní, najmä deti. Sú to otázky, na ktoré nenájdeme odpoveď, ale napriek tomu sa pýtame.⁵³ Existencialista J. P. Sartre videl zlo spôsobujúce bolesť ľuďom v zlých medziľudských vzťahoch. Podľa neho „*peklo, to sú tí druhí,*“, „*Na svete je veľa ľudí, ktorí sú v pekle, lebo sú priveľmi závislí od mienky tých druhých...*“ Sartre to vysvetľuje takto: „*Tvrdím, že až potom, keď sú vzťahy zlé a zamotané, môže byť ten druhý jedine peklom. Prečo? Lebo tí druhí sú v skutočnosti to najpodstatnejšie, čo je v nás, aby sme spoznali samých seba.*“⁵⁴

⁵⁰ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*. Warszawa : Wydawnictwo Rhetos, 2012, s. 70.

⁵¹ SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*, s. 71.

⁵² SPIŠIAKOVÁ, Mária. *Zlo v Božom stvorení*, s. 72.

⁵³ Po smrti svojho trojročného syna si položil rabín Harold S. Kushner otázku, prečo trpia nevinní a dobrí ľudia? Kniha vyšla pod názvom *Keď sa zlé veci stávajú dobrým ľuďom*. Kushner v nej píše, že „*Bob chce, aby spravodliví žili pokojný a šťastný život, ale niekedy sa to nepodarí zariadiť*“. Problematikou utrpenia sa zaoberal C. S. Lewis v knihách *Problém bolesti* a *Svedectvo o zármutku*, v ktorom sa autor vyrovnával so smrťou manželky.

⁵⁴ SARTRE, Jean Paul. *S vylúčením verejnosti*. Bratislava : Drewo a srd, 2003, s. 81.

Trpíme, keď nás v živote postihnú choroby a tragédie, keď smútime a žiaľime. Trpíme, keď sme sklamaní, osamelí a nešťastní. Dotýka sa nás nešťastie iných. V ťažkých chvíľach choroby a utrpenia sa môžeme dostať do situácie, v ktorej nenachádzame zmysel svojej existencie a života. Prečo to všetko utrpenie individuálne aj kolektívne, vojny, pohromy, nešťastia nevinných? „Prečo trpím? To je skala, na ktorej stojí ateizmus,“ povedal Georg Büchner. Postoj k utrpeniu v živote človeka veľmi úzko súvisí s postojom k Bohu. V utrpení dospeje človek k rozhodujúcej otázke zmyslu a nezmyselnosti svojho života. Utrpenie sa tu ukazuje ako skúška dôvery v Boha, môžeme povedať o zásadnej dôvere, ktorá vyžaduje rozhodnutie.⁵⁵ Podľa Descarta je človek medzi Bohom a ničotou... a musí si zvoliť. Tvárou v tvár utrpeniu môže človek povedať, že ak sa pozrie na nekonečné utrpenie, nemôže veriť v Božiu existenciu. Len ak Boh existuje, dokáže sa človek na toto nekonečné utrpenie pozeráť. Iba v dôvere v nekonečného a nepochopiteľného Boha môže človek prekonať „širokú a hlbokú rieku“ vo viere, že je mu cez temnú priepasť utrpenia a zla podávaná ruka. Stále sa však vracia otázka, prečo Boh dopúšťa utrpenie, prečo s tým niečo neurobí, neodstráni ho. Jóbovi sa stala zrejmou iba nepochopiteľnosť Boha, ktorý zachraňuje človeka z utrpenia. Skutočnosť utrpenia každého človeka nemôže zrušiť ani Ježiš. Ani On neobjasnil príčinu ľudského utrpenia, avšak, ako ten, ktorý je bez viny, pretrpel až do trpkého konca. Z Ježišovho dokonaného umučenia, jeho utrpenia a smrti, by mohlo utrpenie každého človeka získať ten zmysel, ktorý rozprávanie o Jóbovi – vyzývajúce k bezpodmienečnej viere a dôvere v Boha – nemôže sprostredkovať. Len viera v Ježišovo vzkriesenie k novému životu s Bohom dáva tomuto nesmiernemu utrpeniu v živote človeka zmysel. On, ktorému bolo dané pocítiť opustenosť (*Okolo tretej hodiny zvolal Ježiš mocným hlasom: "Eli, Eli, lema sabakhthani?", čo znamená: "Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?"* Mt 27,46), Bohom opustený nebol.

Boh sám vo svojej neprítomnosti ostal skryto prítomný. Odtiaľ dostáva toto nezmyselné ľudské utrpenie zmysel, ktoré človek sám, trpiaci, zomierajúci, nevytvára.

Boh nie je len Bohom silných, zdravých a úspešných, napísal Hans Küng. Práve v utrpení sa môže ukázať Boh taký, akého ho hlásal Ježiš. Boh, vo svojej nepochopiteľnej добрote človeku blízky, starajúci sa o neho aj v časoch temnoty a zdanlivej beznádeje, pozývajúci ho k odvahe a nádeji, milosrdne človeka podopierajúci, aj keď mu pripadá vzdialený.⁵⁶ Až na kríži sa najzreteľnejšie prejavilo to, že tento Boh je Bohom, ktorý je na strane slabých, chorých a utláčaných, aj na strane ľudí, ktorým chýba morálka. Boh, ktorý dáva milosť tým, ktorí si ju nezaslúžia, Boh, ktorý nikdy nesklame. Podľa Dietricha Bonhoeffera Boh neplní všetky naše želania, ale dodržiava všetky svoje sľuby. Božia láska nechráni človeka pred utrpením, ochraňuje ho však v každom utrpení. Tak v súčasnosti začína to, píše Hans Küng, čo sa určite prejaví v budúcnosti, ospravedlnenie Boha ospravedlnením človeka, všetkých ľudí, aj tých, ktorí zomreli a prehrali; teodicea ako antropodicea. Harmónia vybudovaná na kríži. Konečné víťazstvo lásky Boha, ktorý sa v láske sám ujal a bude ujímať utrpenia človeka. Víťazstvo Božej lásky, to je Kráľovstvo

⁵⁵ KÜNG, Hans. Bůh a utrpení. In KUSCHEL *Teologie 20. století*. Praha : Vyšehrad, 1995, s. 321.

⁵⁶ KÜNG, Hans. Bůh a utrpení. In KUSCHEL *Teologie 20. století*. Praha : Vyšehrad, 1995, s. 326.

Božie. „*A počul som mobutný hlas od trónu hovoriť: "Hľa, Boží stánok je medzi ľuďmi! A bude medzi nimi prebývať; oni budú jeho ľuďom a sám Boh – ich Boh – bude s nimi. Zotrie im z očí každú slzu a už nebude smrti ani žiaľu; ani náreku, ani bolesti viac nebude, lebo prvé sa pominulo."* (Zjv 21, 4–5). Podľa evanjelického teológa Jürgena Moltmanna⁵⁷, ak ľudia majú prijať Boha, tak je potrebné povedať, že Boh je schopný trpieť a v tomto zmysle musí byť ovplyvnený aj zlom. Podľa neho je to veľká vec, že kresťanstvo hovorí o trpiacom Bohu, ktorý sa zjavuje v Ježišovi Kristovi. Podľa Moltmanna aj Kristus ako Boh môže trpieť. Takýmto spôsobom Moltmann podáva silu tým, čo trpia a sú obeťou nejakého zla. Inak by sa tí, čo trpia, mohli odkloniť od viery v Boha. Konceptia Boha a utrpenia je podľa Moltmanna zlučiteľná. Moltmann chápe Boha ako do istej miery pasívneho v kontexte činnosti stvorenia, ale pritom spolucítiaceho.⁵⁸ S ohľadom na kríž a Kristovu opustenosť Bohom, bolo potrebné nanovo položiť otázku Božej prítomnosti v Kristovom utrpení, a tým teda v ľudskom utrpení vôbec: „*Čím viac som musel brať vážne Božiu prítomnosť v Ježišovom utrpení a smrti, tým hlbšie som sa musel pýtať na prítomnosť Ježišovho utrpenia a smrti v Bohu. (...) Vďaka Kristovmu krížu som našiel prístup k tajomstvu vnútornej Božej vášne: „Boh je láska.“*⁵⁹

Karl Barth poukázal na to, že Boh sa vo svojom ponížení neoslobodzuje od svojho božstva, ale potvrdzuje ho práve tým, že sa podriadil väzbám a bôľu ľudského utrpenia a samotný Pán sa stal sluhom, ponížil sám seba. (...) Božie poníženie a vyvýšenie človeka – poníženie Boha je pre neho najvyššou slávou, lebo tým potvrdzuje a dokazuje svoje božské bytie a povýšenie človeka ako dielo Božej milosti, spočívajúce v preukázaní svojho pravého ľudského bytia.⁶⁰ K problému zla napísal Karl Rahner vo svojich „*Teologických skúmaníach*“: „*Zlo je rovnako nevyhnutné ako dobro na to, aby priviedlo skutočnosť k jej dokonalosti a ak budeme múdri, nedovolíme mu vyvolávať nijaké krátkozraké protesty... Vnútna beznádej viny je znakom viny, ktorý je nejasný a možno ho vysvetliť len s ťažkosťami. Samo prijatie skúsenosti tejto beznádeje, naša túžba potlačiť ju, ktorá je sama osebe súčasťou záhady viny, je už akýmsi počiatkom konverzie*“.⁶¹

Bl. pápež Ján Pavol II. k problematike utrpenia napísal apoštolský list *Salviifici doloris*, o kresťanskom zmysle ľudského utrpenia. Vo svete je utrpenie, pretože je v ňom zlo, napísal pápež. Napriek tomu kresťanstvo tvrdí, že stvorenie je v podstate dobré. Pretože zlo je určitým nedostatkom, obmedzením alebo pokrivením dobra, utrpenie je prepletené s dobrom i zlom v tajomstve ľudskej osoby. Z biblického hľadiska je utrpenie niekedy trestom, no tento trest je príležitosťou na obnovenie dobra v trpiacom. Najväčším utrpením je smrť, ktorú premohol Kristus svojou poslušnosťou až na smrť. Utrpenie je vo svete naďalej, napísal pápež, no trpiaci kresťan môže stotožňovať svoju bolesť s Kristovým utrpením na kríži a hlbšie preniknúť do tajomstva vzkriesenia, ktoré je tajomstvom ľudského oslobodenia. Všetci trpiaci sú raz a navždy pozvaní zúčastniť sa

⁵⁷ Otázkou Teodicey na základe teológie kríža sa Moltmann zaoberal vo svojej knihe *Ukrižovaný Boh*. Jej základnou myšlienkou je to, že *Boh prebýva práve medzi tými, ktorí majú „zložené srdce“*.

⁵⁸ ROJKA, Luboš. *Kto je Boh a či vôbec jestvuje*. Trnava : Dobrá kniha, 2010, s. 276 – 277.

⁵⁹ GROSS, Walter. – KUSCHEL, Karl-Jozef. *Bůh a zlo*. Praha : Vyšehrad, 2005, s. 77.

⁶⁰ BALTHASAR, Hans Urs, von. *Teológia troch dní*. Trnava : Dobrá kniha, 2009, s. 93.

⁶¹ RAHNER, Karl. *Filozofia pre každého*. Košice : Knižná dielňa Timotej, 1998, s. 48.

na Kristových utrpeniach a vlastným utrpením dopĺňať to, čo chýba Kristovmu utrpeniu.⁶² Utrpenie patrí k tajomstvám človeka a to sa vyjasňuje jedine v tajomstve vteleného Slova.⁶³

Dnes je v kurze program vyhnat' utrpenie zo sveta, napísal dnes už emeritný pápež Benedikt XVI. Pre jednotlivca to znamená vyhýbat' sa utrpeniu za každú cenu. Lenže treba vidieť, že takýto svet sa stáva aj bezcitným a chladným. Podľa neho ten, kto by chcel odstrániť zo sveta utrpenie, musel by odstrániť aj lásku, ktorej bez utrpenia niet, pretože si vždy vyžaduje trochu sebazaprenia a bude prinášať pri rozdielnosti pováh a dramatickosťou situácií vždy aj zriekanie a bolesť.⁶⁴ Podľa pápeža Benedikta, keď vieme, že cesta lásky je tou pravou cestou poľudšťovania človeka, vtedy pochopíme aj to, že utrpenie je procesom dozrievania. Kto prijal svoje utrpenie, stáva sa zrelším, chápanejším a ľudskejším. Kto sa utrpeniu vyhýba, nechápe druhého a to má za následok jeho bezohľadnosť a sebeckosť. Láska sama je mučivá a útrpná. Človek v nej prežíva pocit šťastia, na druhej strane je láskou pretváraný. Keď hovoríme, že utrpenie je vnútornou stranou lásky, napísal Benedikt XVI., potom pochopíme, prečo je také dôležité učiť sa trpieť a prečo v opačnom prípade vyhýbanie sa utrpeniu robí z človeka bytosť neschopnú života.⁶⁵ Utrpenie by sa nemalo „skerásťovať“, ani glorifikovať, prijímať stoicky, ani ho znášať s apatiou. Má sa proti nemu bojovať všetkými prostriedkami, ako individuálnymi, tak aj spoločenskými.

Záver

Človek má slobodnú vôľu, na základe ktorej sa musí rozhodnúť. Môže tento skrytý zmysel v zúfalstve a beznádeji odmietnuť, ale aj prijať. Prijat' vo viere a v dôvere v Toho, ktorý nezmyselnému utrpeniu a umieraniu Ježišov zmysel prepožičal. Utrpenie ostáva naďalej zlom, ale prestáva byť zlom bezpodmienečným. Utrpenie patrí k životu, je jeho súčasťou, procesom dozrievania človeka. Aj láska je spojená s utrpením. Utrpenie v ľudskom živote je výzvou k jeho zmiernovaniu a nabáda k solidarite. Bez „Ty“, nemôže byť „Ja“, sú slová významného filozofa Martina Bubera. Nikto z nás nie je ostrovom samým pre seba. Každý človek by mal prispievať svojimi silami a možnosťami k tomu, aby sa tento svet, v ktorom žijeme, stal ľudskejším, zároveň máme povinnosť zmiernovať utrpenie a pomáhať trpiacim a tým, ktorí sa ocitli v ťažkostiach a sú odkázaní na pomoc druhých.

Otázka, prečo ostáva utrpenie, prečo sa mu Boh nemohol vyhnúť, ostáva ľudským rozumom nepochopiteľná, neobjasnená. Je to tajomstvo, ktoré človek nemôže rozlúštiť. Len viera v Ježišovo vzkriesenie k novému životu s Bohom dáva tomuto nesmiernemu utrpeniu v živote človeka zmysel. Na základe dôvery, ktorú človek vkladá v Boha, ostáva však utrpenie znesiteľnejším.

⁶² Ján Pavol II. *Salviŕci doloris*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998, s. 74.

⁶³ Ján Pavol II. *Salviŕci doloris*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998, s. 75.

⁶⁴ RATZINGER, Josef. *Boh a svet*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2002, s. 262.

⁶⁵ RATZINGER, Josef. *Boh a svet*, s. 262.

RESUMÉ

Problém utrpenia a bolesti v živote človeka patrí k najčastejším a najzložitejším otázkam. Do istej miery ukrýva táto otázka aj isté nebezpečenstvá. Nachádza sa tu riziko stroskotania, pri hľadaní vysvetlenia je tu zároveň riziko sklamania a nedostačujúcich odpovedí voči tomuto problému. Napriek tomu sa však stále pýtame. Snáď najzávažnejším sa javí utrpenie detí, nevinných a zvierat, keď hovoríme o nezapríčinenom utrpení. Je to jeden z najčastejších argumentov u ateistov pri popretí predstavy dobrého a všemohúceho Boha. Táto otázka utrpenia sa stala najpálčivejšou v uplynulom storočí, poznamenanom dvoma svetovými vojnami, ateistickými systémami a holocaustom, čo kládlo nielen otázky problému utrpenia, ale aj samotnej existencie a zmyslu ľudského života vôbec.

K otázke zmyslu utrpenia a zla vo svete spolu s otázkou existencie Boha voči týmto skutočnostiam, zaujímali stanoviská významní myslitelia v priebehu dejín. Problematikou prítomnosti zla sa zaoberal už Platón. Filozof Epikuros nastolil svoju známu dilemu. Už v staroveku upozorňovali grécki otcovia na negatívnu povahu zla vo svete. Sv. Augustín odôvodňoval prítomnosť zla vo svete tzv. „*estetickým princípom*“, podľa ktorého sú niektoré zlá potrebné na dosiahnutie väčších dobier. Sv. Tomáš súhlasil s tvrdením, že Boh je poslednou príčinou zla bez toho, aby sa stal jeho osnovateľom. Na rozdiel od Augustína, ktorý tvrdil, že zlo je už dopredu priradené k dobru, Tomáš zastával tvrdenie, že zlo je Bohom v najlepšom prípade dopúšťané a trpené. O niekoľko storočí neskôr napísal Gottfried Wilhelm Leibniz „*Teodíceu*“, v ktorej rozvíjal myšlienku jestvovania nášho sveta ako najlepšieho zo všetkých možných svetov stvoreného Bohom. S myšlienkou zla odvodeného z evolučného obrazu sveta prišiel Pierre Teilhard de Chardin, u ktorého utrpenie v ľudskom živote zohráva dôležitú úlohu pri vývine človeka k väčšej dokonalosti.

V 20. storočí sa rozvíjali filozofické smery ako existencializmus, ktorého významnými predstaviteľmi boli Jean Paul Sartre a na opačnej strane názorového spektra Gabriel Marcel, predstaviteľ kresťanského existencializmu, v ktorých sa rozvíjala otázka existencie a zmyslu ľudského života po hrôzach a skúsenostiach svetových vojen. Kresťanský personalizmus, ktorého najvýznamnejším predstaviteľom bol blahoslavený Ján Pavol II., rozvíjal myšlienku jedinečnosti a hodnoty každého ľudského života.

Utrpenie je zlom. Napriek snahám a interpretáciám rôznych strán názorových spektier a filozofií, však naďalej pretrváva; tajomné a nevysvetliteľné. Viera v Ježišovo vzkriesenie k novému životu s Bohom však dáva tomuto nesmiernemu utrpeniu v živote človeka zmysel.

SUMMARY

The issue of suffering and pain in human life belongs to the most occurring and most difficult issues. Even some danger is hidden in this issue - there is a risk of a breakdown while searching for explanation. On the other hand there is a risk of disappointment and insufficient. In spite of that we keep on asking. Suffering of children, innocent people,

and animals seems to be the most serious while talking about suffering without cause. It is one of the most often arguments of atheists when they deny the image of benign and almighty God. The issue of suffering became the most delicate in the previous century affected by two world wars, atheistic systems, and the Holocaust which brought not only the issues of suffering, but even the issue of existence and the worth of human life at all.

Great thinkers in history of mankind proclaimed their attitudes on the issue of the reason of suffering and evil in the world in connection with the issue of the existence of God. Even Plato dealt with the issue of presence of evil. Philosopher Epicurus stated his well-known dilemma. In the ancient times Greek Fathers pointed out negative character of evil in the world. St. Augustine rationalized the existence of evil in the world by so called „aesthetic principle“ which states that some evil is necessary to reach higher good. St. Thomas agreed that God is the last reason of evil without being its founder. In contrast to Augustine, who claimed that evil is matched with good in advance, Thomas claimed that evil is only allowed and tolerated by God. Few centuries later Gottfried Wilhelm Leibniz wrote his Theodicy and developed an idea that our world is the best of all possible worlds created by God. Pierre Teilhard de Chardin came up with an idea of evil derived from evolutionary picture of the world where suffering in human life plays an important role in evolution of human to perfection.

In the 20th century new philosophical lines were developed such as existentialism. Jean Paul Sartre was one of the greatest representatives of existentialism. On the other hand Gabriel Marcel was a representative of Christian existentialism proclaiming the issue of existence and reason for human being after the terror and experience from the world wars. Christian personalism, founded by blessed John Paul II who was its greatest representative, developed the idea of uniqueness and worth of every single human life.

Suffering is an evil. In spite of many efforts and different interpretations of various philosophies it still lasts secret and inexplicable. However, thanks to belief in the resurrection of Jesus Christ the great suffering in human life makes sense.

Adresa autora:

Mgr. Marek Krupský
externý doktorand
Katólicka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Katedra histórie a biblických vied
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: marek.krupsky@gmail.com

LISTINA JÁGERSKEJ KAPITULY Z ROKU 1349

Konstantín Daniel Bolesš

THE LETTER OF EGER CANONRY FROM 1349

Omnibus XP[ist]i fidelibus tam p[rese]ntibus q[uam] futu[r]is p[rese]ns scriptu[m] insp[ec]tu[r]is Capitulu[m] ecc[lesie] Agrien[sis] salute[m] in om[n]iu[m] salvato[r]e. Ad vniu[er]sor[um] noticiam tenor[e] p[rese]nciu[m] volum[us] p[er]ueni[r]e. Quod Mych[ael] filius Dedbor de Keech p[ro] se et p[ro] aliis | | fr[at]rib[us] suis de eadem ad n[ost]ram p[er]sonalit[er] accedendo p[rese]nciam exhibuit nob[is] litt[er]as d[omi]ni n[ost]ri Regis Lodouici hu[n]c tenor[em] [con]tinen[tes]: Lodouicus dei gr[ati]a Rex Hung[ar]ie fidelib[us] suis, disc[re]tis viris capitulo ecc[lesie] Agrien[sis] salute[m] et | | gr[ati]am. Dicitur nob[is] in p[er]sonis Herbordii filii Herbordii, Blasii filii Dedbor et Michaelis ac Alex nob[is]liu[m] de Keech, quod queda[m] p[ri]uilegia ip[s]or[um] sup[er] poss[essi]onibus ip[s]or[um] emanata casualit[er] amissa et ab ip[s]is alienata ex | | titiss[en]t, quor[um] alia paria in Sac[ri]stia seu [con]s[er]uatorio ecc[esie] v[est]re repo[s]ita h[abe]rentur et nu[n]c eis plurimu[m] fore[n]t necessaria. Sup[er] quo fidelitati v[est]re firmit[er] p[re]cipiendo ma[n]dam[us], q[uo]t[en]us vniu[er]sa p[ri]uilegia ip[s]os nob[is]les de Keech | | et poss[essi]ones eor[um] tang[en]cia i[n] v[est]ra Sacristia seu [con]s[er]uatorio ecc[lesie] v[est]re requiri faciatis, reinventaque t[ra]nsscribi face[re] et in t[ra]nscripto eisdem nob[is]lib[us] de Keech da[r]e debeat[is] caue[n]tes aut[em] ne fraus et dolos i[n]t[er]ue[n]iat | | in hac p[ar]te. Datu[m] Bude f[er]ia s[ecund]a p[ro]xim[is]a p[os]t festu[m] b[eat]a Lucie v[ir]ginis Anno d[omi]ni M. CCC^{mo}. XL^{mo}. oct[av]o. Nos igitur ma[n]dat[is] regis obte[m]p[er]antes vt tenemur p[re]decita litt[er]alia instr[um]e[n]ta ip[s]or[um] nob[is]liu[m] de Keech i[n] dicta Sac[ri]stia | | n[ost]ra riq[ui]ri (sic!) facientes int[er]cet[er]a quoddam p[ri]uilegiu[m] n[ost]r[um] t[ra]nscriptu[m] p[ri]uilegii o[mn]i d[omi]ni Bele Regis, recolende me[m]orie exp[ri]mens rep[er]im[us] [con]tinens hu[n]c tenore[m] Om[n]ib[us] X[risti] fidelib[us] tam p[rese]ntib[us] q[uam] futu[r]is p[rese]ns | | sc[ri]ptu[m] insp[ec]turis Capitulu[m] ecc[lesie] Agrien[sis] salute[m] in om[n]iu[m] saluatore. Ad vniu[er]sor[um] Noticiam tenor[e] p[rese]nciu[m] volum[us] p[er]ueni[r]e, quod Symo[n], Herbord et Languus filii De[ri]cii de Keech p[ro] se et p[ro] mag[ist]ro | | Dedbor f[ra]t[re] ip[s]or[um] ad n[ost]ram p[er]sonalit[er] accedentes p[rese]nciam exhibueru[n]t nob[is] p[ri]uilegiu[m] d[omi]ni Bele Illustris Regis Hung[ar]ie felicis reco[r]dac[i]onis petentes instant[er] ut ip[s]um p[ri]uilegiu[m] n[ost]ro ins[er]i fac[er]em[us] | | p[ri]uilegio. Nos ig[itu]r iustis petic[i]onib[us] eor[um]dem inclinati d[i]ct[um] p[ri]uilegiu[m] no[n] rasum nec cancellatu[m] nec in aliqua sui p[ar]te viciatu[m] de u[er]bo ad u[er]bu[m] t[ra]nsscribi facientes, n[ost]ro ins[er]i fecim[us] p[ri]uilegio cui[us] q[ui]dem | | tenor talis est: Bela dei gr[ati]a Hung[ar]ie, Dalmacie, Croacie, Rame, S[er]uie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgariq[ue] rex. Om[n]ib[us] X[risti] fidelib[us] tam p[rese]ntib[us] q[uam] futu[r]is salute[m] in u[er]o salutari. Lic[et] regia | | pietas manu[m] mu[n]ificam po[r]rige[r]e debeat vniu[er]sis, illu[m] tam[en] cui[us] exp[er]ta p[ro]bitas laudata e[st] i[n] p[ro]sp[er]is in adu[er]sis p[ri]ncipaliori deb[et] p[ro]sequi mune[re] et fauore, ut alii ei[us] ex[m]plo i[n]vitat[is] ad fidelitatis | |

op[er]a forcius accendant[ur] hinc est , q[uod] cu[m] Det[ri]cus filius Mohol s[er]uiens n[oste]r, qui a p[ri]meis pu[er]icie ^{sue} t[em]porib[us] nob[is] gratu[m] et aczeptu[m] indefesse fidelitatis studuiss[e]t i[m]pendere obsequiu[m] grac[i]osu[m] in diu[er]sis regni n[ost]ri expe | | dic[i]onib[us] cu[m] armis militarib[us] et armatis viris fortune casib[us] virilit[er] se exponens et aliis artic[u]lis que longu[m] ess[et] en[n]ara[r]e p[er] sing[u]la, obsequiosu[m] se deuota p[ro]mptitudine et p[ro]mpta semp[er] deuoc[i]one iux[ta] n[ost]re b[e]n[e]placita | | volu[m]ptatis exhibe[re] cu[r]ass[et], nolens p[ar]ce[re] reb[us] neq[ue] p[er]sone et spec[i]alit[er] qua[n]do [con]flictu[m] iux[ta] fluiu[m] Sayov cu[m] seua gente Thartaror[um] habuissem[us] idem Det[ri]cus cuida[m] adu[er]sa (sic!) acie sup[er] nos irruenti virilit[er] op | | posuit et ab ip[s]o(sic!) crudel[ite]r vulne[r]atus a mo[r]te nos libe[r]auit. Qua[m]obrem ab eisdem exig[en]cias m[er]itor[um] grata vicissitudine occu[r]rentes, lic[et] p[ro] modico reputemus, q[uod] ad p[rese]ns ag[i]mus resp[ec]tu s[er]uicor[um] (sic!) ei[us]dem, quedam | | loca venac[i]onis n[ost]re vlt[ra] indagines p[ro]pe t[er]mi[n]o (sic!) t[er]re n[ost]re existencia in exitu ad Polonia[m] in comitatu de Sarus cu[m] om[n]ib[us] vtilitatib[us] et p[er]tine[n]ciis eor[un]dem Bachamezey, Torkeveley et Veresalma voca[ta] n[on] | | vt donac[i]ones a regia benignitate co[n]cessas s[ed] ut descensu[m] hereditariu[m] p[re]dicto Det[ri]co filio Mohol et hereditariis suis hereditariis successorib[us] [con]tulim[us] dedim[us] donauim[us] ac t[ra]didim[us] Iure hereditario ac irreuocab[i]l[ite]r | | p[er]petuo possidenda. In cui[us] t[er]rar[um] co[r]p[or]ale[m] poss[ess]io[n]em p[re]dictam (sic!) Det[ri]cu[m] filiu[m] Mohol p[er]sonal[ite]r nos int[ro]duxim[us]. Quar[um] mete et t[er]mi[n]i hoc ordine disti[n]gu[n]tur p[ri]ma meta incipit i[n] capite fluii Lythona vocati q[ui] | | manat i[n] indagine ad longitudine[m] ip[s]ius i[n]daginis et cadit in fluiu[m] Ta[r]cha vocatu[m] et sup[er] ip[s]um fluiu[m] Ta[r]cha vadit sup[ra] ad p[ar]te[m] occidentalem i[n] indirectu[m] usq[ue] Kukenegerpathak vocata[m] et sup[er] | | eu[n]dem <Kiv> Kukenegerpathak vadit sup[ra] v[er]sus aquilone[m] usq[ue] meatu[m] seu exitu[m] ei[us]dem riui et ibi sep[ar]at a metis ville Ta[r]cha vocate et abinde t[ra]nsit p[er] m[on]tes ad altas a[r]bores ad p[ar]tes aq[ui]lo[n]is | | et cadit in flu[ui]u[m] Poloucha vocatu[m] qui cadit in flu[ui]u[m] Poprad et ibi seg[re]gat a t[er]ra Poloucha et sup[er] ip[s]um fluiu[m] Paprad tendit et vadit usq[ue] metas t[er]re Polonye. Deinde ci[r]cuit ad p[ar]tes orient[is] usq[ue] ad meta[m] p[ri]orem et ibi t[er]mi[n]atur. Vt Ig[itu]r hui[us] n[ost]re donac[i]onis s[er]yes robor p[er]petue firmitatis optineat p[rese]ntes [con]cessim[us] litte[r]as duplicis sigilli n[ost]ri muni[m]i ne roboratas. Datu[m] Anno | | gra[cie] M^o CC^{mo} Xlmo oct[av]o regni aut[em] n[ost]ri Anno q[ua]rtodecimo. In cui[us] rei testimo[n]iu[m] p[rese]ntes [con]tulim[us] sigilli n[ost]ri munim[us] i[n]e roboratas. P[rese]ntib[us] tam[en] mag[ist]ro Saulo lecto[r]e, Mathia cantore, Mykou | | custode, Ma[r]ko de Patha, Gregorio de Zabouch, St[ephano] de Zemen, archyep[iscop]is d[omi]no n[ost]ro ven[erabili] p[at]re And[rea] dei gr[ati]a Ep[iscop]o Agrien[sis] ex[ist]it[en]tib[us]. Q[uod] quidem p[ri]uilegiu[m] i[n] dicta Cam[er]a n[ost]ra q[uo] sup[ra] requisitu[m] et reinve[n]tu[m] de u[er]bo ad u[er]bu[m] t[ra]nscribi t[ra]nscriptu[m]q[ue] ei[us]dem n[ost]ris | | p[rese]ntib[us] litte[r]is p[ri]uilegialib[us] insery fecim[us]. Dictu[m] originale rursus i[n] dicta[m] cam[er]am n[ost]ram repone[n]tes p[ro] caut[ela]. In cui[us] rei testimo[n]iu[m] p[rese]ntes [con]tulim[us] sigilli n[ost]ri aute[n]tici et p[er]ndentis roboratas. | | P[rese]ntib[us] tam[en] Nico[la]o p[re]posito, Job[an]ne lectore, Jacobo canto[r]e, Job[an]ne custode, d[omi]nis. Ite[m] Job[an]ne de Bo[r]sod, David de Zabouch,

D[omi]nico de Bo[r]sod¹ (sic!), Pet[ro] de Heves, And[rea] de Pankatha, Johanne || de Zemen, Georgio de Ta[r]cha, Lad[is]lavo de Patha archyep[iscop]o et aliis m[u]ltis vita[m] duce[n]tib[us] et in dicta ecc[lesia] iugi[te]r deo fam[ul]antib[us]. Datu[m] i[n] d[omi]nica p[ro]xi[m]a an[te] oct[av]as festi Ephaniar[um] d[omi]ni || Anno ei[us]dem M^{mo}CCC^{mo}Xlmo Nono regna[n]te Lodouico Illustri rege Hung[ar]ie p[re]notato Chanad archyep[iscop]o St[ri]gony[e]n[sis], Cholocen[sis] sede vacante et d[omi]no n[ost]ro ven[erabili] in X[rist]o p[at]re N[icolau]o || dei et ap[osto]lica gr[ati]a ep[iscop]o, d[omi]no et p[re]lato n[ost]ro ex[i]s[ten]tib[us].

Všetkým Kristu verným, tak súčasníkom ako aj tým, ktorí raz budú a budú sa chcieť začítať do tohto listu, kapitula pri kostole v Jágri dáva pozdrav v Spasiteľovi všetkých. Na známosť chceme dať všetkým znením tohto listu, že Michal, syn Dedbora z Fulókércs, sa osobne k nám dostavil a za seba i za svojich bratov, ktorí sú tiež odtiaľ, nám predložil listinu kráľa Ľudovíta tohto znenia: Ľudovít z milosti Božej kráľ Uhorska svojim verným, váženým mužom jágerskej kapituly pozdrav a milosť. Herbord, syn Herborda, Blažej, syn Dedbora, a Michal ako aj Alex, šľachtici z Fulókércs, nám osobne povedali, že sa im istá listina privilegii – týkajúca sa ich majetkov – nešťastne stratila, a tak ju vôbec nemajú, ale jej kópia je uchovávaná v sakristii či archíve vášho kostola a oni tú listinu veľmi potrebujú. V tejto veci vám moji verní pevne ukladám za povinnosť, aby ste vyhľadali vo vašej sakristii či v archíve listiny so všetkými privilegiami, ktoré sa týchto šľachticov a ich majetkov týkajú, a keď ju nájdete, tak im ju nechajte prepísať a dajte im ju. Dajte tiež pozor, aby nedošlo pritom k nijakému podvodu či špekuláciám. Dané v Budíne v pondelok po sviatku sv. Lucie, panny, v roku Pána 1348. Takže my, nakoľko poslúchame kráľov rozkaz, ako ho i máme poslúchať, sme nechali v našej sakristii vyhľadať spomenuté písomnosti šľachticov z Fulókércs a okrem iného sme našli isté privilegium kráľa Belu, ktoré sme prepísali vo forme privilegia tohto znenia: Všetkým v Kristu verným, tak súčasníkom ako aj tým, ktorí raz budú a budú sa chcieť začítať do tohto listu, kapitula pri kostole v Jágri dáva pozdrav v Spasiteľovi všetkým. Na známosť chceme dať všetkým, znením tohto listu, že Šimon, Herbord a Langueus, synovia Detricha z Fulókércs, sa k nám osobne dostavili a za seba i za svojho brata Dedbora nám predložili privilegium kráľa Belu blahej pamäti a poprosili nás, aby sme toto privilegium nechali vložiť do našej listiny, ktorú vydáme vo forme privilegia. Takže sme boli naklonení oprávnenej prosbe a nechali sme prepísať spomínané privilegium bez toho, aby sme ho v niečom skrátili, či niečo v ňom zmenili, alebo ho v niečom poškodili a od slova do slova sme ho tu prepísali, a to v takom znení: Belo, z milosti Božej kráľ Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Ramy, Srbska, Haliča, Vladimírska, Kumánie a Bulbarska. Všetkým Kristu verným, tak súčasníkom ako aj tým, ktorí raz budú, pozdrav v opravdivej spáse. Zaiste, že kráľovská dobrotivosť má prejavovať svoju štedrosť voči všetkým, ale predsa a hlavne má odmeniť darmi a priazňou toho, kto chvályhodne sa u nej osvedčil v úspechoch ako i v strádaniach, aby i ostatní boli povzbudení príkladom a horlivejšie sa oduševnili ku skutkom vernosti. Z toho teda plynie, že keď Detrich, syn Mohola, náš služobník, ktorý sa usiloval od čias svojej mladosti neobhrozene nám prejavovať vďačnú službu pri rozličných výpravách za našej vlády, so zbraňou v ruke i s ozbrojencami sa mužne stavať nepriazni osudu a ostatné, čo je dlho v jednotlivostiach rozpráváním opisovať, staral sa vždy pobotovo a úctivo naplniť našu vôľu, nehľadiac pritom ani na seba, ani na

¹ Lesko prepisuje *de Bereg* a podľa menoslovu hodnostárov jágerskej kapituly vytvoril ich zoznam za rok 1349. – LESKO, József. *Adatok az Egri egyházmegye történelméhez*. IV. kötet, vyd. Az érseki lyceumi nyomdában, Eger 1907, s. 101.

výdavky; zvlášť, keď sme bojovali s divým národom Tatarov pri rieke Slanej, on sám sa postavil proti útoku namierenému proti našej osobe, a tak, hoci aj so zraneniami nás vyslobodil z ukrutnej smrti; preto ako vďačnú odplatu za tieto zásluby, hoci to považujeme za primálo, čo teraz robíme s obľadom na jeho zásluby, udelili sme tomuto Detrichovi, synovi Mohola, jeho dedičom aj dedičom jeho dedičov, a ako dar sme mu dali naše loviská za zásekmi, v pohraničí s Poľskom, v komitáte Šariš, so všetkými úžitkovosťami a všetkým, čo k nim prislúcha, nazývané Bachamezey (Pusté Pole), Torkeveley (Kamenica) a Veresalma (Červenica), a to nie ako z kráľovskej dobročinnosti darované, ale ako dedičstvo s dedičným právom, aby ich vlastnil neodvolateľne a naveky. Do faktickej držby týchto zemí sme ho uviedli my osobne. Ich hranice rozlišujeme v takomto slede: Prvým medzníkom hranice je prameň riečky Lutinka, ktorá prúdi v zásekoch po svojej dĺžke zásekov a ústi do rieky Torysa. Po tejto rieke Torysa vedie hranica nabor smerom na západ a nepriamo až k potoku Kukenegepathak a po tomto potoku Kukenegepathak vedie nabor smerom na sever až k jeho koncu, kde vymedzuje hranicu s dedinou Torysa a odtiaľ prechádza cez vrchy k vysokým stromom na severe a ústi do rieky Polouch (Plaveč), ktorá ústi do rieky Poprad a tam vymedzuje hranicu so zemou Poloucha (Plaveč) a po rieke Poprad tiabne a vedie až k hraniciam s Poľskom. Potom sa stáča na východ až k prvému medzníku a tam končí. A tak, aby nadobudlo toto naše darovanie platnosť a platilo naveky, vydali sme túto listinu potvrdenú našou dvojitou pečaťou. Dané v roku milosti 1248, v štrnástom roku našej vlády. Na svedectvo tejto veci sme vydali listinu potvrdenú našou pečaťou. V prítomnosti magistra Saula, lektora, kantora Mateja, kustóda Mykou, archidiakonov, Marka z Paty, Juraja zo Sabolču, Štefana zo Zemplína, ako aj mnohých ostatných. V roku Pána 1288 za vlády kráľa Ladislava, najjasnejšieho kráľa Uhorska, za čias arcibiskupov, Vladimíra ostrihomského a Jána Kaločského a nášho pána, ctihodného otca biskupa Andreja, z milosti Božej biskupa jágerského. Toto privilegium, ktoré sme vyhladali a vyhladané od slova do slova prepísali, pripojili sme k našej listine privilegia. Spomínaný originál sme hneď odložili do spomínaného archívu kvôli zábezpeke. Na svedectvo tejto veci sme vydali listinu potvrdenú našou úradnou a privesnou pečaťou. V prítomnosti pánov; prepošta Mikuláša, lektora Jána, kantora Jakuba, kustóda Jána. Tiež v prítomnosti archidiakonov Jána z Boršodu, Dávida zo Sabolča, Dominika z Borsod (?), Petra z Heveša, Andreja z Pankoty, Jána zo Zemplína, Juraja z Torysy, Ladislava z Paty, ale aj mnohých ostatných, ktorí vedú život v našom chráme a slúžia Bohu. Dané v nedelňu pred oktávou sviatku Zjavenia Pána. V roku tobože 1349 za vlády Ľudovíta, najjasnejšieho kráľa Uhorska, za čias ostrihomského arcibiskupa Čanadína, keď bol uprázdnený biskupský stolec v Kaloči, a za čias nášho pána ctihodného otca v Kristu Mikuláša z milosti Božej a apoštolského stolca biskupa, preláta nášho a nášho pána.

Listina jágerskej kapituly, ktorá bola vydaná 11. januára 1349, je prepisom viacerých listín (*litterae transumptionales*). Ponajprv obsahuje mandát kráľa Ľudovíta (1342 – 1382) zo dňa 15. decembra 1348, ktorým kráľ poveruje kapitulou, aby vyhľadala a prepísala úradné písomnosti týkajúce sa majetkov šľachticov z Fulókércs (Maďarsko). Potom je v nej zachytený text listiny jágerskej kapituly z roku 1288.² Tá je taktiež prepisom staršej darovacej listiny kráľa Belu IV. z roku 1248. Táto darovacia listina (*l. donationales*) zachytáva akt kráľovského darovania majetkov, ktoré sa nachádzali *ultra indagines* – „za zásekmi“ a *in comatu de Sarus* – „v komitáte zo Šariša“. Z hľadiska lokalizácie zemí

² Menoslov hodnostárov jágerskej kapituly, vyjadrený v tejto listine, tvoril podklad pre vyhotovenie menoslovu za rok 1288 u autora Leska. V prípade lektora uvádza Pavla. – LESKO, József. *Adatok az Egri egyházmegye*, s. 85.

Bachamezey, Torkueley, Veresalma možno povedať, že v prvom prípade ide o lokalitu dnešného Pustého Poľa, v druhom prípade sa jedná o susednú Kamenicu a tretiu lokalitu treba hľadať v dnešnej obci Červenica pri Sabinove.³ Čo sa týka vierohodnosti alebo pravosti uvedených listín, autori spochybňujú pravosť darovacej listiny kráľa Belu IV. kvôli uvedeniu Bulharska ako korunnej krajiny vo veľkom titule tohto kráľa. Marsina pri vydaní tejto listiny uviedol, že uvedenie korunnej krajiny *Bulgarieque* užíval vo svojom titule až kráľ Štefan V. okolo júna roku 1270.⁴ Aj napriek tomu, že listina sa pokladá za falošnú, tešila sa obľube vydavateľov. Nájdeme ju u Fejera, ale aj u Wágnera, Katonu, Bárdossyho či Nagya.⁵

Adresa autora:

ThDr. Konštantín Daniel Boleš O.Praem.

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: danielb.posta@gmail.com

³ ULIČNÝ Ferdinand: *Dejiny osídlenia Šariša*. vyd. Vých. vydav. Košice 1990, s. 19, 54, 120.

⁴ MARSINA Richard: *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. tom. II., vyd. VEDA SAV Bratislava 1987, č. 308, s. 216 – 217.

⁵ FEJER Georgius: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. tom. 4, vol. II., Budae 1829, s. 11; WAGNER Carolus: *Diplomatarium comitatus Sarosiensis*. Posonii – Cassoviae 1780, nr. 1, s. 281; KATONA Stephanus: *Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae*. tom. VI., s. 126; BÁRDOSSY Joannes: *Supplementum analectorum terrae Scepusiensis*. Leutschoviae 1902, s. 44; NAGY Emericus: *Codex diplomaticus patrius*. tom.VII., Jaurini – Budapestini, nr. 33, s. 37; SZENTPÉTERY Imre – BORSA Iván: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. II. kötet 1, Budapest 1942, nr. 898, s. 270.

POHĽAD NA GOTICKÝ OLTÁR „NAVŠTÍVENIA PANNY MÁRIE“ V DÓME V KOŠICIACH

Mária Spoločníková

VIEW ON THE GOTHIC ALTAR OF “THE VISITATION” SITUATED IN THE CATHEDRAL OF KOŠICE

V rámci dobre myslenej snahy poučiť konzumentov umenia, oboznámiť širšiu verejnosť, veriacich i mnohých iných záujemcov s dejinným zázemím mobilných pamiatok v interiéri Dómu sv. Alžbety v Košiciach, ktoré krášlia impozantnú architektúru, reprezentujú kultúrnu vyspelosť niekdajších obyvateľov mesta, pripravili sme ďalšiu – dúfam obohacujúcu štúdiu –, resp. referát o hodnotách umelecko-historických diel chrámu, dokumentujúce oddaný vzťah k svetu kresťanských ideí.

Dôležité a pôsobivé posolstvo gotického umenia – zachované v kultúrnom dedičstve Dómu – ostáva aj v súčasnosti účinným prostriedkom v perspektíve evanjelizácie. Popri monumentálnych pamiatkach katedrály sa zastavme dlhším pohľadom na polychrómovaný oltár jedinečného obsahu s názvom „Navštívenie Panny Márie“, ktorý dali pre Dóm zostaviť dobrodinci Margita Cimmermann a Michal Günther v roku 1516.¹ Terajšie umiestnenie oltára predchádzalo prechodné skladovanie v Michalskej kaplnke a až v roku 1896, keď sa rekonštrukčné práce v neogotizujúcom slohu prestavaného chrámu ukončili, bol neskorogotický krídlový oltár na terajšie miesto definitívne osadený. Vojnové udalosti v rokoch 1944 – 1945 a ďalšie neodborné zaobchádzanie so subtilnými súčasťami sochársko-maliarskej zostavy skvostného oltára bolo opäť na úkor umeleckých hodnôt a na skazu materiálnej podstaty takmer všetkých súčastí. Polychrómovaná umelecko-historická pamiatka „Navštívenia“ musela byť už počas reštaurovania hlavného oltára sv. Alžbety v Dóme prednostne zachraňovaná a aspoň niektoré jej najviac ohrozené časti reštaurované a konzervované.² O dokončení prác na súčastiach tohto oltára bol publikovaný článok v Katolíckych novinách autorkou tohto príspevku dňa 11. januára 1970 pod názvom: „Oltár, ktorý vyrástol z trosiek.“

¹ Staršia odborná literatúra uvádza toto určenie na základe závete košického kupca Michala Günthera zo 4. júna 1516; má sa týkať koncepcie celej oltárnej stavby, vyhotovenia dvoch ústredných plastík a maľovaných krídiel. Datovanie 1516 je na obraze so svätým Jánom Evanjelistom. Do nadstavca boli použité polychrómované sochy staršieho dáta vzniku, podľa slohotvorných znakov pravdepodobne z rokov 1470 – 1480. Priemerná výška sôch je 80 – 85 cm, Madona vo vrchole má 90 cm.

² Starostlivosť o narušenú pamiatku mal prof. K. Veselý a Rímskokatolícky farský úrad v Košiciach pod vedením vdp. Štefana Onderku.

Informácie odzneli aj pri príležitosti znovupostavenia a posvätenia objektu v Dóme koncom roka 1969.³

Ďalšie štúdie sa týkali zvlášť pozoruhodného obsahu, stále aktuálneho výtvarného námetu, ktorý nastoľuje a hodnoverne dokumentuje symbol pravdy ľudskej skutočnosti, mnohostrannosť záujmov v zmýšľaní 15. a 16. storočia. Frekventovaný výraz „rodina“ je živo znejúci, naliehavý najmä dnes, keď jeho význam síce trvá, ale je ohrozený pre ďalší život človeka i budúcnosti destabilizovaním manželstva. Konkrétny námet v priebehu dejín filozofie, teológie, sociológie, etiky je motív tradičnej rodiny, stvárňovaný aj umeleckou disciplínou; v literatúre, v poézii, v hudbe a ako je známe aj vo výtvarnom umení. Prinášal ovocie dobra v profánnom či sekularizovanom prostredí, ale najmocnejšie pôsobil v sakrálnom poslaní. Záujem o hodnotovú náplň umeleckého diela je t. č. dôležitejší, než kedykoľvek predtým. Zobrazením rodín sa jednoznačne upozorňuje na stvoriteľský plán TVORCU, na nemenej dôležitý aspekt povzbudenia mysle človeka, na funkciu umenia s cieľom esteticky zdôrazniť hodnoty nášho sveta. Rodina ako každodenná realita, úctyhodný a vznešený pojem, ktorý v sebe skrýva tajomstvá pravdy a emócií, je rovnako prítlačlivý a obsah v syntéze ducha človeka považovaný za rýdzy cieľ. Šľachetnosťou preplnenému srdcu človeka je blízky, ako súčasť citovej sféry duše takmer nenahraditeľný, rodinné putá so samozrejmosťou radostne prijímané a hrejivo krásne. Toto sú pevné invencie, nie náhodný fenomén, ale skôr nové žriedla inšpirácie s hlbokými koreňmi. Spomeňme na mnohé umelecké zobrazenia matiek s dieťaťom, s rodinou a neskôr v dejinách na rozšírenejší motív lásky, spracovaný niektorými umelcami ako prostriedok vyznania hlbokého vzťahu, náklonnosti a spolupatričnosti muža a ženy v rodine. V našich umelecko-historických fondoch registrujeme viacero pozoruhodných objektov, v ktorých sa výtvarníci inšpirovali námetom rodiny a zapodievali sa aj zobrazením Svätej rodiny, Ježišovho príbuzenstva nielen v maliarskych technikách, ale aj polychrómovaným sochárskym riešením. Príkladom je oltár „Navštívenia“ so súborom plastík troch rodín v katedrálnej chráme Košíc. Pripisovaný je sochárskemu majstrovi Tomášovi. Ďalší oltár z obdobia vrcholnej gotiky je od Majstra Pavla z Levoče v Kostole sv. Jakuba v Levoči. „Kristovo príbuzenstvo“, znázornené v Smrečanoch, v Spišskej Sobote, v Strážkach, v Bardejove, v Rožňave, je od neznámych rezbárov a maliarov aj v Sabinove, ktoré je t. č. v Národnej galérii v Budapešti, aby sme pripomenuli aspoň v takejto podobe evanjeliové zvesti, ktoré formovali vedomie rodinného života súdobého človeka. K takýmto výtvarným prejavom možno pristupovať iba s bážňou a obdivom, ale tiež s úctou k vedomostiam, ktoré autor, alebo aj viacerí majstri v prosperujúcich umeleckých dielňach mali. Interpretovali texty starého zákona s uvádzaním mien rodokmeňa, úryvky evanjelia, ikonografické riešenie náročných symbolov a pod.

Vzorom takejto služby spoločstvu má aj oltár „Navštívenia“, ktorý obsahuje spirituálne podnety, a je sprevádzaný názvami, úryvkami textov na polychrómovaných

³ Pre úplnosť uviedla som aj niekoľko pripomienok a popisy nálezov získaných v rámci prieskumov na častiach autorkou reštaurovaných diel v rokoch 1965 – 1967 a výsledky uverejnila v protokolárnych záznamoch aj v odborných časopisoch.

podstavcoch plastík umiestnených na rímse archy. Sú súčasťou výtvarného riešenia figurálnych kompozícií, ktoré kladne inklinujú k nosnej téme, dômyselne ústia do hľadania nových výrazov, poučujú a dokumentujú stupeň vývoja zobrazenia. V starších výtvarných prejavoch, napr. v ikonopisnom maliarstve sa motív takto zamýšľanej obsahovej náplne takmer nevyskytuje. Až stredoveká výtvarná problematika dáva vyniknúť pravde v realite vnútorného obsahu a tvorí podstatný podiel zámeru. Utvrzuje pevnosť ducha adorujúcich veriacich – viazaných na radostnú skúsenosť PÍSMA – a obohacuje v sakrálnom priestore súčasných, náhodných návštevníkov, čitateľov umenia. Azda iba osobný zážitok, rozbor diela, detailná fotodokumentácia a podrobný popis harmonicky vyváženej oltárnej stavby – pripomínajúcej siluetu skvostnej monštrancie – môže do dôsledkov odkryť plnosť odkazu, bohaté koloristické hodnoty s estetickým pôvabom a pochopiť artefakt s humánnou a spirituálnou dimenziou. Spoločným úsilím viacerých – aj neznámych majstrov – maliarov, sochárov, rezbárov sa vykonalo veľa statočnej i remeselnej práce s nenahraditeľnou tvorivou hodnotou. Celok oltára pôsobí ako jedinečná šperkovička, ako mozaika s drahocennými rezbársky opracovanými „kameňmi“, ako plody talentov a schopných rúk. Poznanie a fenomén s oživujúcim kultom v dejinách umenia vyznieva ako obraz PRAVDY a KRÁSY, jednoty formy a obsahu.

Náš krídlový oltár stojí na kamennej menze, pristavanej na čelo východnej steny južnej lode kostola. Archa spočíva na maľovanom gotickom predele v strede so znázornením „Muža bolesti“ v polopostavách sprava a zľava Bolestnej Matky Márie a sv. Jána, apoštola, sv. Margity Antiochijskej a archanjela Michaela, ktorí sú patrónmi veľkorysých donátorov. Rozmernú archu s hladkým profilom rámovania s pozlátenými dekoratívnymi prvkami, ktoré predstavujú štylizovaný baldachýn v podobe hruškových vetiev s plodmi, vyplňuje sochársky jedinečne stvárnená figurálna kompozícia, stretnutia sa dvoch svätých žien - budúcich matiek -, sv. Alžbety Zachariášovej a Panny Márie v nádejnom očakávaní narodenia Jána Krstiteľa a malého Ježiša. Nadaný sochár obdaril majestátne biblické postavy gestom ľudsky blízkym - podaním si rúk pri radostnom navštívení, o ktorom píše Lukáš Evanjelista (1. – 2.), a pri ktorom znela nádhera slov: „Magnificat anima mea Dominum – et exultavit spiritus meus in Deo, salutari meo...“ (Velebí moja duša Pána ...). Výrazy tváří sú napriek mnohým premaľbám a nánosom dlhodobo neošetreným inkarnátom sochársky zvládnuté, k čomu prispievajú aj pohyby oboch k sebe sa približujúcich matiek v dôvernom záhradnom zákutí Zachariášovho domu v Ain Karem.⁴

⁴ Ako som pripomenula v predošlom..., aj tento oltár bol značne poškodený, čo bolo najzjavnejšie v rozpade nosnej časti architektúry. Červotočmi rozhlodané drevo utrpelo aj vlhkosťou a opadaním podkladových vrstiev, zlatenia a kolorovania rezbovaných súčastí fiál, krabov, roziet, rámov a nosného jadra v hornej tretine štútu. V rokoch 1965 – 1967 architektúru reštauroval p. Jozef Bartl z Brna, bočné plastiky, umiestnené pod rezbovanými vežičkami počtom 5 a Pannu Máriu v štúte, reštaurovala Irina Krukovská spolu s pozlacočom Jozefom Rýdzim, obrazy krídiel Dorota Weiszová, Gabriela Englischová, a aj ďalší z radov poslucháčov VŠVU, maľovanie predelu prof. K. Veselý pred rokom 1968. Trojicu rodín: Svätú rodinu, Zebedeovu a Alpheovu reštaurovala M. Společníková a vyhotovila fotodokumentáciu pozostávajúcu z množstva fotografických záberov pred, počas a po reštaurovaní. K nálezom v priebehu prác – po odstránení nečistôt, olejových premaľieb z 19. storočia a starších

Ikonograficky pozoruhodným detailom sú práve spomenuté hruškami obťažené vetvy, ktoré sú symbolom plodnosti. V horných okrajoch zviazaných konárov v baldachýne sú dômyselne vsadení a v nahote zobrazení dvaja „anjelíci“ pripomínajúci novorodenička. Vkomponovala ich do rezbovaného reliéfu invencia majstrov, aby sa i tým pripomínala súčasnosť situácie, prísľub blížiacich sa udalostí, tok myšlienok a napokon, aby úrodný strom s plnosťou plodov ilustroval slová evanjelistu.

Celý bohato rezbovaný baldachýn je dekoratívnou, nerozlučnou súčasťou výjavu Navštívenia Matky Ježišovej u svojej príbuznej samodruhej Alžbety Biblickej. Mierne sklonenú hlavu a spanilú tvár Matky ovenčili premaľované zlaté prúdy vlasov, na hlave sú fixované pozlátenou čelenkou. Závoj v podobe šálu v jemnom riasení je položený na obe plecia. Odtiaľ sa otvára mohutný oblúk horného zlatého plášt'a s modrou podšívku, prehodený cez pravú Máriinu ruku, aby v elegantnom pohybe s uchovitou krivkou padal nadol a odkryl skladbu Máriinho červeného rúcha siahajúceho až na zem. Spolu s druhou polovicou plášt'a tvoria na podloží imponantnú skladbu goticky zalomených útvarov.

Alžbeta Zachariášova, Biblická, zvaná tiež Starozákonná, so zrelým výrazom tváre na znak vydatej ženy má hlavu pokrytú bohatým prehozom, ktorého dlhšia časť prechádza na pravé rameno s nariaseným nazberaným rukávom. Po oboch stranách otvorený horný plášť v smelých oblúkoch sadá tiež na zem a odkrýva celú do tmavého spodného šatu odetú Alžbetu. Distingvovane podáva obe (nepôvodné) ruky Márii a oddanosť sa zrači aj v jej tvári. Tieto dve plastiky neboli reštaurované v dobe záchranu celej zostavy oltára, a tak dnes môžeme registrovať len ich sochárske stvárnenie, ktoré i napriek viacerým premaľbám vyniká vysokou výtvarnou hodnotou. K arche s dvoma hlavnými postavami sôch, ktoré dali meno celému dielu, sú po bokoch pripojené dve pohyblivé krídla so štyrmi tabuľovými obrazmi v pozlátených rámocho. Na predných slávnostných stranách sú znázornené epizódy zo života Panny Márie: Zvestovanie, Narodenie, Kľaňanie sa troch kráľov a Útek do Egypta. Na zadných stranách týchto obrazov sú znázornení svätci: sv. Katarína, sv. Barbora, sv. Ján Krstiteľ a sv. Ján Evanjelista. Nad sochárskou výplňou stredu oltára je nad archou rímsa, na ktorú osadili tri skupiny sôch súvisiacich s príbuzenstvom Ježiša pod súhrnným názvom, legendou zvanou „Trinubium Sanctae Annae“ – Troch manželstiev sv. Anny. V programovom zameraní sa znázorňujú tri rodiny; uprostred „Svätá rodina“ s matkou Máriou, sv. Annou v náručí s malým Ježišom a s pestúnom sv. Jozefom v pozadí kompozície. (Celok má rozmery: výšku 98 cm, šírku 52 cm, hĺbku 20 cm). Vpravo je „Rodina Zebedeova“ s manželkou Máriou a Salome a synom Jakubom starším, (výška 87 cm, šírka 28 cm, hĺbka 23 cm).

zbytkov zo 17. storočia – patrili väčšie menšie fragmenty papierových štítkov. Boli fixované na zadných stranách drevorezieb s dôsledným popisom farebných vrstiev, polychrómovania rúcha v gotike s použitím zlatej a striebornej fólie, ktoré boli (okrem drobných stôp nálezov originálneho polychrómovania) vzácnou oporou pri rekonštrukciách gotických odevov. Po snatí novších adjustácií z inkarnátov našli sa pôvodné riešenia kolorovania všetkých tvárí a tela zobrazených postáv. Úbytky boli vytmelené a inkarnáty vyretušované v duchu gotickej polychrómie so zachovaním kresieb a detailov na tvárach. Ústredné postavy a archa oltára pred rokom 1970 neboli reštaurované. Siluety oboch plastík sa napriek uvoľnenému polychrómovanému povrchu na nepôvodnom gravírovaní pozadia s opakujúcim motívom vtlačaným ornamentom do podkladu, vynímajú len s neogotickou úpravou povrchu prekrývajúc tak originálne riešenia pôvodných majstrov. Aj táto nová premaľba utrpela ujmu na estetickom vzhľade ďalšími amatérskymi zásahmi, neprofesionálnymi pokusmi.

Vľavo je postavená „Rodina Alpheova“ s Máriou Kleofášovou a synom Jakubom mladším (rozmery sú: výška 82 cm, šírka postáv je 18 cm a 25 cm, hĺbka 28 cm a 18 cm).

Pomenovanie troch skupín objasňujú nápisy na podstavcoch, na ktorých súsošia stoja. Boli odkryté v rokoch 1963 – 1967 a stali sa čitateľnými po reštaurovaní autorkou tohto príspevku. Mená jednotlivých postáv sú vyznačené minuskulovým písmom v latine so skratkami.

Znázornenie Svätej rodiny so sochársky impozantne riešenými plastikami má text:

DEUS ET FILIUS ET SPIRITUS SANCTUS
CUM SANCTA ANNA ET MARIA FILIA SUA
ET JOSEPH (UXOR?) VIRGO MARIA

Rodina Zebedeova z nášho pohľadu vpravo má dole tento text:
SEBEDEUS CUM UXORE SUA MARIA
SALOME ET FILIUS JACOBO MAIORE
ET JOHANNE EVANGELISTA APOSTOLIS

Rodina Alpheova je umiestnená vľavo, na postamente je popis:
ALPHEO CUM UXORE SUA MARIA CLEO –
PHE ET FILIUS JACOBO MINORE ET JO –
SEPH IUSTUS ET SIMONE ET TADE APPLIS

Ako pokračovanie snahy oboznámiť sa s Ježišovým príbuzenstvom boli do fialového nadstavca umiestnené ďalšie drevorezby, postavy nesúce mená: Jakub starší, Ján Evanjelista, Jakub mladší, Juda Tadeáš a Šimon. Plastika s menom Jozef Justus (spravodlivý) bola už v čase reštaurovania Dómu v 19. storočí nepotrebná (nezvestná?), preto pod prázdny baldachýn vpravo umiestnili novšiu sošku sv. Cecílie. Ako nový doplnok nebola však použitá ani po poslednom zostavení oltára v roku 1970. Som toho názoru, že sa nachádza niekde v skladištných priestoroch kostola.

Ako je z dejín ikonografie známe, Tridentský koncil (1545 – 1563) zakázal neopodstatnené úvahy a rozširovanie historicky nepodloženej legendy o sv. Anne a jej troch manželstvách, a preto neskôr v dejinách umenia nenachádzame už ikonografické zobrazenie „Trinubium Sanctae Annae“. Tak v sakrálnom umení je u nás toto nezvyčajné zoskupenie solitérom.

V závere oltárnej stavby na najvyššom mieste – akoby v nebeskej sfére – intenzívnym pôsobením stojí 90 cm vysoká socha Madony s dieťaťom Ježišom. Je dovršením ideového programu artefaktu a doménou duchovných výdobytkov výtvarného prejavu. Týmto výsostným aktom dotvorilo sa interpretovanie obsahu, symbolické zobrazenie života a Božej lásky. Jej duch je posilou, oporou a vzorom slúžiť univerzálnemu poriadku sveta v každom čase. Vysoká kultúra majstrovstva pridrižiava sa

princípov etiky, pravdy, dobra a krásy. Vytvára svet slávnostných chvíľ prežívania hĺbky viery a túžob po dokonalosti transcendentných dimenzií.

Adresa autorky:

akademická maliarka

Mária Spoločníková

Športová 6

040 01 Košice

ROZHOVOR S EMERITNÝM BISKUPOM ALOJZOM TKÁČOM | INTERVIEW WITH BISHOP EMERITUS ALOJZ TKÁČ

V košickej Katedrále sv. Alžbety sa 10. júla 2010 uskutočnila historická udalosť, keď arcibiskup Mons. Alojz Tkáč inauguroval do služby nového košického arcibiskupa svojho nástupcu Mons. Bernarda Bobera. Touto udalosťou Košická arcidiecéza získala aj emeritného arcibiskupa. Dvadsať rokov aktívnej biskupskej služby Mons. Alojza Tkáča vytvára priestor aj pre spätný pohľad na jeho pastoračnú službu.

Teraz sme už emeritného arcibiskupa Mons. Alojza Tkáča zastihli za písacím stolom, keď práve pracoval na svojich spomienkach z biskupskej služby. Poprosili sme ho o rozhovor a zaujímali sme sa o tému, ktorá ešte nebola verejnosti bližšie predstavená – okolnosti jeho menovania za košického biskupa v roku 1990.

Pán arcibiskup, ako ste vnímali náboženskú situáciu na Slovensku pred rokom 1989?

Z „výroby“ som sa dostal v roku 1983 za správcu farnosti do Červenice v Prešovskom okrese. Mnohí kňazi úprimne hľadali spôsoby, ako v danej zložitej a neraz aj v ťažkej politickej situácii čo najlepšie pastoračne účinkovať. Pred blížiacim sa rokom 1989 bolo akosi „cítiť“, že nastáva vo vzťahu štát a Cirkve pomalé uvoľnenie. Zvlášť sme pocítovali potrebu mať diecézneho biskupa. V roku 1988 sme my kňazi podnikli dve významnejšie aktivity. Tou prvou bol zaslaný protest vláde SSR pre rozohnanie bratislavskej manifestácie 25. marca (69 podpisov) a tou druhou bola iniciatíva modlitieb „za vyvolenie biskupa“. Prvý turnus začal od 15. júna (každý deň v 3-4 farnostiach). V spojitosti s týmito modlitbami a úmyslami sa v diecéze začali sláviť sv. omše aj na prvý piatok v mesiaci. Tieto turnusy modlitieb prebiehali aj v nasledujúcom roku až do Zeleného štvrtka. Začiatkom marca sa na naliehanie k nám oficiálne pripojili aj ostatné diecézy, ale to bolo bez veľkého nadšenia. Tento turnus modlitieb sa skončil koncom októbra. No viacerí sa za dar biskupa naďalej modlili.

Oficiálne rozhovory medzi naším štátom a Vatikánom sa vliekli veľmi pomaly. Konali sa v apríli, ale ich výsledky boli oznámené až v júli. Rokovania priniesli aj niekoľko pozitívnych správ; boli obsadené štyri biskupstvá - Olomouc, Litoměřice, Trnava, Spiš. Neboli to veľké výsledky, nečudo, veď naša vláda jednala z pozície sily.

V septembri 1989 bola vysviacka Františka Tondru za biskupa na Spišskej Kapitule. Pán kardinál Jozef Tomko tam okrem iného povedal: „Nad Tatrami začalo svitať...“. A nemýlil sa... Nasledujúce udalosti, predovšetkým 17. november 1989, priniesli v nežnej revolúcii novú nádej.

Kedy ste sa dozvedeli, že ste kandidátom na biskupa do Košíc?

Celá táto záležitosť začala na svätorečení bl. Anežky, ktoré sa konalo v Ríme v Bazilike sv. Petra v nedeľu 12. novembra 1989. Na túto slávnosť (v dňoch 6. - 20. novembra) sa vybrali viacerí kňazi: Ján Koreň, Matej Babčák, Eugen Fejco, František Šándor i ja a iní. Počas pobytu v Ríme som sa stretol s Mons. Jánom Bukovským SVD. On bol poverený štátnym sekretárom, aby spolu s arcibiskupom Agostinom Colasuonom vyjednával s Československou vládou o obsadení uprázdnených biskupských stolcov. S Mons. J. Bukovským som sa predtým nikdy nestretol. Vedel som o ňom zo správ Vatikánskeho rozhlasu a z informácií rehoľnej sestry Alešky Miksovej SSpS, pretože sú to bratsko-sesterské rehole. I keď nesmeli, ale predsa s určitou nádejou sme hovorili o možnom obsadení biskupstiev, a teda aj košického. V rozhovore nebola spomenutá žiadna konkrétna osoba. Pretože výber možných kandidátov sa nemohol uskutočniť spôsobom, ako to vyžadoval Kódex kánonického práva, mali sa vyjadriť samotní diecézni kňazi. On v našej diecéze asi nikoho nepoznal, o mne vedel len z rozprávania sr. Alešky, preto ma požiadal, aby som vytypoval 20-30 kňazov Košickej diecézy, ktorí by mu dali svedectvo o možných vhodných kandidátoch. Jeho podmienkou bolo, aby medzi týmito kňazmi neboli členovia PIT (ZKD – Združenia katolíckych duchovných „Pacem in terris“, poz. red.). Po dôkladnom zvážení a zodpovednosti pred Pánom Bohom som jeho žiadosti vyhovel. Túto skupinu tvorili kňazi nie celkom mladí, ale stredného a vyššieho veku; všetci tam v zozname nemohli byť. Boli tam len tí, ktorí sa v kňazskom živote osvedčili vernosťou Cirkvi, Magistériu a žili vzorným kňazským životom. Ja som v tom zozname nebol. Pán monsignore bol rád, pretože sa mohol pomerne rýchlo orientovať. Radili mu dobre – nedobre ... ako? Na pohovor si kňazov zavolať v polovici januára 1990.

S tým súvisí aj jedna udalosť, ktorá sa odohrala na dvore Ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Bol tam väčší hlúčik pútnikov, ktorí prišli na svätorečenie bl. Anežky a medzi nimi bol som aj ja. Spomínaná sr. Aleška tam povedala: „Tak tu vidíte budúceho košického biskupa.“ (Keby to bolo povedané len medzi štyrmi očami, nikdy nikomu by som to nepovedal.) Biskup Ján Sokol, ktorý tam práve bol tiež, svojím typickým emotívnym spôsobom zvolal: „Tkáč? Nikdy! On nikdy nedostane štátny súhlas!“

Nuž a tak, aby mohol menovať Svätý Otec Ján Pavol II. nového košického diecézneho biskupa, musel padnúť komunistický režim. (úsmev) Vo februári 1990 už štátny súhlas nebol potrebný. Zvláštne sú Božie cesty a rozhodnutia...!

Ako sa vyvíjala situácia v Košickej diecéze po 17. novembri 1989?

Na sviatok sv. Ondreja (30. novembra), patróna našej diecézy, bola v Dóme koncelebrovaná sv. omša, kde bolo prítomných asi 50 kňazov. Hlavným celebrantom bol pán vikár Štefan Onderko. Po skončení sv. omše sme sa stretli v aule Biskupského úradu, kde Štefan Koromház, administrátor v Ondavských Matiašovciach, požiadal verejne pána vikára o jeho odstúpenie. Pán vikár odstúpenie odmietol – dalo sa to očakávať. Dva dni predtým ho o to súkromne požiadali Jozef Gič a Štefan Koromház. O jeho odvolanie bol

požiadaný biskup Ján Sokol – samozrejme, že nepochodili ani u neho, nakoľko on nemal na to kompetencie.

Zaujímavá iniciatíva v diecéze vznikla 11. decembra 1989, keď voľbami vznikla neoficiálna Diecézna kňazská iniciatíva (DKI). Úmyslom tejto aktivity kňazov bolo, aby vytvorili skupinu kňazov, ktorí by v prípade potreby zastupovali všetkých kňazov v diecéze. Krátko potom Zbor ordinárov Slovenska zakázal kňazom akékoľvek spolčovanie.

V týždni pred Vianocami bola čl. delegácia na čele s Dr. Josefom Hromádkom na jednaní vo Vatikáne. Výsledkom jednania bolo to, že Katolícka cirkev získala slobodnú ruku pri menovaní biskupov. Vianoce boli radostnejšie ako po iné roky – boli to už slobodné Vianoce. V masmédiách sa spievali koledy, televízia prenášala polnočnú sv. omšu, ktorú celebroidal arcibiskup Ján Sokol s biskupmi Jánom CH. Korcom a Pavlom Hnilicom.

Vráťme sa však k vášmu menovaniu za biskupa do Košíc.

V polovici januára 1990 prišiel na konzultácie do Košíc o možných kandidátoch na uprázdnené košické biskupstvo Mons. Ján Bukovský. Túto úlohu mu zveril Štátny sekretariát Vatikánu. Mons. Bukovský ako verbista bol v kontakte so sr. Aleškou Miksovou, predstavenou misijnej Kongregácie sestier služobníc Ducha Svätého. Ja som bol počas svojej „výroby“ akýmsi externým „moderátorom“ týchto sestier, a to malej komunity v Košiciach a v Zlatých Moravciach komunity sestier z celého Slovenska. Chodieval som k nim 3-4 krát v roku na celé dva dni (piatok-nedeľa). O Mons. Bukovskom som len občas počul od sr. Alešky. Osobne som sa s ním nestretol, a teda ani nekomunikoval.

Na konzultácie boli pozvaní zodpovední kňazi stredného a vyššieho veku, vyslovene nie z PIT. Počet pozvaných cca 25 – 30. Ja som na konzultácie pozvaný neboli. Na osobný rozhovor som bol pozvaný až na konci, posledný. Avšak tento rozhovor bol veľmi všeobecný: o stave diecézy, kňazov..., vízia... Ani slovo nepadlo o službe diecézneho biskupa. Pán monsignore sa ma nepýtal na kandidátov, nehovoril ani o mojom prípadnom menovaní. A odpovedal som len na otázky, ktoré mi predložil. Rozhovor bol priateľský, bezprostredný...

Ako a kedy ste sa dozvedeli, že ste kandidátom na biskupa?

Po spomínaných konzultáciách asi o 7 – 10 dní bol som pozvaný do Trnavy na biskupský úrad k biskupovi Jánovi Sokolovi. On bol Svätou stolicou poverený, aby sa opýtal kandidátov – už navrhnutých Svätým Otcem –, či menovanie prijímú (Rudolf Baláž, Eduard Kojnok a ja). Biskup Ján Sokol mal presné inštrukcie, čo sa má opýtať – vlastne bola to len jedna otázka: „Prijmeš menovanie za diecézneho biskupa v Košiciach?“ Požiadal som ho, aby chvíľu s mojou odpoveďou počkal. Išiel som do kaplnky na krátku adoráciu. Po nej som sa vrátil a odpovedal som krátko: „Vedomý som si svojich nedostatkov... Avšak, ak si to Svätý Otec želá, jeho rozhodnutie prijímam.“

Biskup Sokol mi ešte pripomenul: „Zatiaľ si viazaný pápežským tajomstvom.“ Toto tajomstvo som v plnej miere a do dôsledku zachoval. O tom, že som bol v Trnave na Biskupskom úrade u biskupa Jána Sokola, vedel len Štefan Farkáš, administrátor v Barci; jeho autom sme totiž spolu išli do Trnavy. Samozrejme, že ani on nevedel – hoci mohol tušiť – kvôli čomu som bol v Trnave, čo bolo obsahom rozhovoru. Nikdy sme sa o tom nerozprávali. Pokračoval som vo farnosti Červenica, akoby sa nič nedialo.

Kde vás zastihlo biskupské menovanie?

Bola streda, 14. februára 1990, sviatok sv. Cyrila a Metoda. V stredu sa schádzala kvôli homíliám tzv. „Osmička“, t.j. kňazi, ktorí si spoločne pripravovali nedeľné alebo sviatočné homílie: Marián Čižmár, Jozef Čelovský, Štefan Farkáš, Ignác Juruš, Pavol Marton, Jaroslav Naščák, Tibor Závacký a občas i ja. V ten deň naše stretnutie bolo na fare v Giraltovciach. Zo správ sme vedeli, že o 12.00 hod. bude oznámené menovanie nových diecéznych biskupov. Menovaní sme boli traja: Rudolf Baláž do Banskej Bystrice, Eduard Kojnok do Rožňavy a ja do Košíc. Vo svojej farnosti som to oznámil v ten istý deň, v Tuhrenej po večernej sv. omši.

Viacerí sa ma skôr - neskôr pýtali: „Boli ste menovaním prekvapení?“ Odpovedal som im úprimne: „Nie“. Medzi kňazmi kolovali správy, robili sa prognózy, dávali sa tipy, kto bude pravdepodobne za biskupa menovaný, a medzi tými „kto“, som bol aj ja. Preto som nikdy nepovedal: „Bol som prekvapený.“ To sa „vznášalo v atmosfére“ a neboli prekvapení ani kňazi. Je pravda, že boli viacerí, ktorí sa s tým nestotožňovali – čo je celkom prirodzené, lebo „nenašiel sa ten, kto by vyhovel všetkým“. Nikdy som sa o to neinformoval – predsa osoba biskupa nie je záležitosťou osobného názoru, sympatie či nesympatie... To je rozhodnutie Svätého Otca, ktorý je po prevzatí potrebných relácií úplne slobodný, koho menuje za biskupa. A potom je znova len na rozhodnutí Svätého Otca, či abdikáciu biskupa prijme pre objektívne dôvody, alebo biskupa odvolá. A veriaci i kňazi sa s jeho rozhodnutím majú v duchu kresťanskej poslušnosti podvoliť.

Ako ste sa dostali na biskupský úrad do Košíc?

Do úradu apoštolského administrátora diecézy ma prišiel uviesť pán kardinál Jozef Tomko. Udialo sa to v nedeľu 18. februára 1990 v katedrále o 17.00 hodine. Prišiel pekný počet kňazov. Katedrála nebola celá prístupná – svätyňa bola celá zadebnená, lebo sa práve robila jej oprava, renovácia. Svätú omšu koncebrovali pán vikár Onderko, dekan... Bol prečítaný dekrét, zložil som Vyznanie viery a prísahu.

Po sv. omši bola na Biskupskom úrade recepcia a po nej som odišiel do Července. V pondelok ráno som prišiel na Biskupský úrad. Pán vikár Onderko bol iba „farským administrátorom“. Zostal bývať na fare. Odstáhoval sa po Veľkej noci napriek tomu, že chcel ešte zostať dómskym farárom, hoci už mal 74 rokov.

A hneď začali prichádzať delegácie z farností. Prijímal som ich na prízemí v predsieni kancelárie oproti vrátnice.

Vyššie troch týždňov som každý deň dochádzal na Biskupský úrad z Červenice a rozmýšľal som, komu ju zveriť...? Iste to bude len „excurendo“.

Po prvom piatku v marci som si vykonal duchovné cvičenia na fare v Pušovciach. Väčšinu času cez deň som strávil v kostole. Duchovné cvičenia trvali päť dní. Témy na rozjímanie som bral z koncilového dokumentu „Christus Dominus“, teda o biskupskej službe. Bolo to dobre prostredie: ticho – fara – kostol – polia. Nikto ma nerušil. Tu som si navrhol aj biskupský erb. Jeho tvar a obsah boli náplňou mojej biskupskej služby.

Potom už nasledovali prípravy na biskupskú vysviacku, ktorá bola naplánovaná na 17. marca 1990.

Pán arcibiskup, dovoľte, aby som Vám v mene svojom i v mene redakčnej rady nášho časopisu poprial veľa Božieho požehnania, pokoja, radosti, zdravia a potrebných síl. Prajeme Vám ešte príjemné roky v úlohe emeritného arcibiskupa v Košiciach.

Za rozhovor ďakuje Štefan Lenčíš

RECENZIE | REVIEWS

ŠEFČÍK, Marcel. *Konkláve : Pápežské voľby v 20. a 21. storočí*. Trnava : Dobrá kniha 2013. 134 s. + obrazová príloha. ISBN 978-80-7141-765-1

Ak si dnes kliknete na internet a napíšete meno Marcel Šefčík, hneď vám ponúkne knihu Konkláve. Mnohí knižní predajcovia sa predbiehajú s ponukou predaja tejto knihy.

PhDr. PaedDr. Marcel Šefčík, PhD., sa podobnej téme venoval už skôr, keď v roku 2008 napísal 230-stranovú knihu *História primátu rímskeho biskupa* (ISBN: 9788089187256) a o rok neskôr 124-stranovú knihu *Pápež Pius XI. ako predstaviteľ sociálnej filozofie* (ISBN 978-80-89187-34-8).

Prečo je dnes táto kniha taká aktuálna, o tom nemusíme rozprávať. Vychádza presne v čase, keď sa Apoštolský stolec stáva vakantným a každý rozpráva o nových voľbách – teda o konkláve. Takmer niet médiá, ktoré by neprinášalo nejakú správu o situácii vo Vatikáne, hoci niekedy aj skreslene či prifarbene. Poukazujú viac na politickú voľbu, ako na voľbu duchovnú.

Samotný autor bol „odchytávaný“ na vyjadrenia pre jednotlivé médiá (od Vatikánskeho rozhlasu, Proglasu, Tv Lux až po Markízu). Bol a je zaujímavý len pre názov knihy, alebo aj pre jej obsah?

Kniha bola publikovaná po 18. februári 2013, takže už je mesiac na svete. Motív knihy zapadá do súčasného postavenia kresťanstva a Katolíckej cirkvi ako takej. Dnes je opäť potrebná apologetika z vlastných radov, pretože mnohí chcú rozprávať o Cirkvi, a pritom jej nerozumejú, alebo ich cieľom už vopred nie je hľadanie pravdy, ale vlastného boja proti nej, či ospravedlňovania si vlastných zlyhaní nedostatkami druhých.

Autor tejto knihy ponúka čitateľom to, čo „sa skutočne deje za zatvorenými dverami“ Sixtínskej kaplnky. Cieľom jeho knihy je teda predstaviť, čo je konkláve v skutočnosti a ako prebieha voľba pápeža. A podarilo sa mu to na ukážke konkláve v 20. a 21. storočí. Je to pohľad nielen historický, ale tiež legislatívny a liturgický.

Autor svoju knihu rozvrhol do troch častí a 12 kapitol. Prvá časť sa zaoberá konkrétnym výberom vhodného kandidáta na pápežský stolec v 20. – 21. storočí. Druhá časť preberá poriadok v konkláve podľa nariadení pápežov. A napokon tretia poukazuje na volebný poriadok a samotný priebeh voľby.

Prvá časť – historická - je rozdelená do štyroch kapitol, ktoré chronologicky predstavujú pápežov skúmaného obdobia. V krátkosti predstavil pápeža Leva XIII., ktorý nebol volený v 20. storočí, ale ovplyvnil toto obdobie. Po jeho smrti (1903) sa hovorilo, že získal svet pre pápežstvo. Výber prvého pápeža v 20. storočí sa začal 31. júla 1903 za účasti 62 kardinálov a splnením konklávneho poriadku. Poslednýkrát sa pri voľbe uplatnilo *ius exclusive* rakúsko-uhorského cisára Františka Jozefa proti kandidatúre

kardinála Rampollu. Tento zásah zmenil priebeh voľby a v siedmom skrutíniu (4. augusta) bol zvolený kardinál Giuseppe Melchiorre Sarto, benátsky patriarcha, ktorý prijal meno Pius X. Zaviedol nové pravidlá pri voľbe nového pápeža už tým, že nie je možné politické vetovanie.

Druhé konkláve v 20. storočí začalo po uplynutí stanovených 10 dní 31. augusta 1914 za účasti 54 kardinálov. V piatom skrutíniu bol zvolený (3. septembra) kardinál Giacomo Della Chiesa, bolonský arcibiskup, ktorý prijal meno Benedikt XV.

V poradí tretie konkláve v 20. storočí sa začalo 2. februára 1922 za účasti 53 kardinálov. Po náročnej voľbe bol napokon zvolený kardinál Achille Ratti, milánsky arcibiskup, ktorý prijal meno Pius XI. a po 50-tich rokoch udelil požehnanie Urbi et orbi, ktoré doteraz – z dôvodu likvidácie pápežského štátu v roku 1870 – neudeľovali. Zmenil aj lehoty čakania od smrti pápeža po začatie konkláve.

Štvrté konkláve sa začalo 1. marca 1939 za účasti 54 kardinálov. Výsledok v predzvesti svetovej vojny sa ukázal veľmi rýchlo. Nový pápež bol zvolený už v treťom skrutíniu. Stal sa ním kardinál Eugenio Pacelli, vatikánsky štátny sekretár, ktorý prijal meno Pius XII. Konštitúciou *Vacantis Apostolicas Sedis* zasiahol do procedúry voľby.

Piate konkláve sa začalo až 16. deň od smrti pápeža – 25. októbra 1958 – za účasti 51 kardinálov. Až v jedenástom skrutíniu 28. októbra bol zvolený kardinál Angelo Giuseppe Roncalli, benátsky patriarcha, cirkevný historik, ktorý si zvolil meno Ján XXIII. Navýšil počet kardinálov a stanovil, že všetci kardináli musia byť vysvätení za biskupov. Staré delenie na kardinálov, biskupov, presbyterov a diakonov bolo iba formálne.

Na šieste konkláve, so začiatkom 19. júna 1963, prišlo 80 kardinálov. V šiestom skrutíniu 21. júna bol zvolený kardinál Giovanni Battista Montini, milánsky arcibiskup, ktorý si zvolil meno Pavol VI. Nielenže dokončil začatý Druhý vatikánsky koncil, ale snažil sa o jeho uplatnenie v živote Cirkvi. Zmenil maximálny počet kardinálov-voličov na 120 a odňal právo hlasovať v konkláve kardinálom, ktorí prekročili vek 80 rokov.

Siedme konkláve sa začalo 25. augusta 1978 za účasti 111 kardinálov. Na ňom zaznievali túžby po netalianskom pápežovi. No napokon vo štvrtom skrutíniu 26. augusta bol zvolený Talian Albino Luciani, benátsky patriarcha, ktorý si zvolil netradične dve mená Ján Pavol. Avšak po 33 dňoch zomrel.

Posledné konkláve v 20. stor., v poradí ôsme, sa začalo 14. októbra 1978, prišlo opäť 111 kardinálov. Po súboji dvoch talianskych kandidátov – kardinála Siriho a kardinála Benelliho – bol v ôsmom skrutíniu 16. októbra zvolený Poliak kardinál Karol Wojtyła, krakovský arcibiskup, ktorý si zvolil meno Ján Pavol II.

V 21. storočí sa prvé konkláve uskutočnilo 18. apríla 2005. Prítomných bolo 115 kardinálov. Vo štvrtom skrutíniu bol zvolený 19. apríla kardinál Joseph Ratzinger, prefekt Kongregácie pre náuku viery, ktorý prijal meno Benedikt XVI.

Druhé konkláve v 21. stor. sa už v knihe nenachádza. Poznáme a zažili sme jeho priebeh.

Druhá časť – legislatívna – je rozdelená do piatich kapitol, v ktorých – podobne ako v prvej časti – predstavuje právny rámec voľby pápeža chronologicky od Pia X. po

Benedikta XVI. Od obmedzenia politického veta cez rôzne formy a spôsoby voľby pápeža, zvýšenia počtu denných skrutíní z 2 na 4, počtu pomocných osôb, lehoty na začatie konkláve, priebehu samotného konkláve, navýšenie počtu voličov a obmedzenie ich veku dovŕšením 80. roku života, mlčanlivosť, až po ubytovanie kardinálov v *Domus Sanctae Marthae*.

Tretia liturgická časť je rozdelená do troch kapitol, v ktorých je predstavený priebeh celej voľby pápeža s jednotlivými liturgickými sláveniami – liturgické slávenie kardinálov v Bazilike sv. Petra pred začatím voľby, vstup do konkláve, priebeh voľby, vyhlásenie Habemus Papam a udelenie prvého apoštolského požehnania Urbi et Orbi.

Autor v závere píše: Veriaci, ktorí sprevádzali kardinálov svojimi modlitbami v Ríme, majú po úspešnej voľbe možnosť zažiť jedinečnú atmosféru radosti sprevádzanú hlaholom zvonov Baziliky sv. Petra a vidieť biely dym oznamujúci úspešnú voľbu... Samotná mlčanlivosť o voľbe, ako aj posvätnosť jednotlivých liturgických úkonov počas konkláve, sú svedectvom o dôležitosti tohto Petrovho úradu nielen pre členov Katolíckej cirkvi, ale aj v globálnom meradle, v ktorom má úrad pápeža neodmysliteľné historické miesto. Realita voľby pápeža má v konečnom dôsledku vplyv na život každého človeka.

Po oznámení odstúpenia Benedikta XVI. dňa 11. februára 2013 a následnom odchode z úradu 28. februára dali sa s knihou v ruke sledovať udalosti, ktoré prebiehali. Mohli sme vidieť, ako sa kardináli 12. marca zhromaždili v Chráme sv. Petra na slávnostnej sv. omši a prešli do Sixtínskej kaplnky, ako sa konkláve začalo prísahou... (až po slávnostné oznámenie Habemus papam).

Sme radi, že takáto kniha ovplyvnila Slovensko v čase voľby nového pápeža a že mnohí publicisti mohli z nej čerpať. Zároveň osobná skúsenosť každého autora po dokončení diela je, že by to chcel ešte raz prepracovať a doplniť. Len čo bola publikovaná, bol už 22. februára 2013 vydaný nový dokument – apoštolský list motu proprio Najvyššieho veľkňaza Benedikta XVI. s názvom NORMAS NONNULLAS o niektorých zmenách v normách týkajúcich sa voľby rímskeho pápeža, a tak knihu bude potrebné naďalej dopisovať.

Adresa recenzenta:

prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD.

Teologická fakulta KU

Hlavná 89, 041 21 Košice

email: cyril.hisem@ku.sk

HROMJÁK, Luboslav. *Kresťanstvo v Rímskej ríši do roku 313*. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka 2013. 120 s. ISBN 978-80-8084-985-6.

V súčasnej dobe sa v oblasti školstva veľmi často zaznievajú slová v súvislosti s kvalitou vzdelávania na slovenských vysokých školách. Kvalitu vzdelávania ovplyvňujú viaceré faktory – jednou z nich sú aj kvalitné vysokoškolské učebnice. Študenti v oblasti cirkevnej histórie sa môžu tešiť, pretože na knižničnom trhu je k dispozícii nová vysokoškolská učebnica od mladého a už aj známeho cirkevného historika Luboslava Hromjáka s názvom *Kresťanstvo v Rímskej ríši do roku 313*.

Autor hneď na začiatku svojej učebnice jasne špecifikoval obsah predkladanej práce, keď jej dal podtitul *Úvod do štúdia cirkevných dejín a dejiny kresťanského staroveku do roku 331*. V úvode uviedol, že učebnica „predkladá ucelený a stručný pohľad na vzájomný zápas medzi cisárstvom a kresťanstvom, ktoré za čias cisára Augusta vstupuje na scénu svetových dejín. V skutočnosti išlo o zápas „malej skupiny, ktorá do roku 313 nepresiahla ani 10% populácie svetovej Rímskej ríše“. Je zaujímavé, že práve toto malé spoločenstvo malo silu „pretvoriť celú spoločnosť a jej politický, hospodársky, morálny a náboženský systém“.

Predložená práca v rozsahu 120 strán, formátu A5, sa skladá z piatich kapitol, ktoré na seba obsahovo a logicky nadväzujú. Prvá kapitola s názvom *Úvod do štúdia cirkevných dejín* postupne vovádza študenta do samotného významu štúdia histórie a následne v nej špecifikuje osobitné postavenie cirkevných dejín. Pre ich správne pochopenie je potrebné definovať pojem, predmet a metódy štúdia cirkevných dejín. Autor v tejto kapitole ďalej predstavuje miesto cirkevných dejín vo svetových dejinách a poukazuje aj na dôležité miesto pomocných historických vied pri každom serióznom štúdiu. V ďalšej časti je študentom ponúknutá praktická pomôcka vo forme výberu odbornej literatúry z modernej cirkevnej historiografie. Kapitulu uzatvárajú tri podkapitoly, ktoré sa venujú téme periodizácií cirkevných dejín.

Druhá kapitola s názvom *Úvod do štúdia kresťanského staroveku* sa sústreďuje na pramene k dejinám kresťanského staroveku a dotýka sa zrodu cirkevných dejín, gréckej a latinskej cirkevnej historiografie a neopomína ani profánnu historiografiu staroveku. V ďalšej časti je predstavená postava Ježiša Krista v kontexte historických správ a historického pozadia. Kapitulu uzatvárajú najdôležitejšie literárne pramene raného kresťanstva.

V poradí tretia kapitola *Kresťanstvo v Rímskej ríši do roku 313* sa v prvej časti venuje stavu kresťanstva pred prenasledovaním, jeho príčinami, právnym podkladom a samotnými etapami prenasledovaní. Druhá časť tejto kapitoly je venovaná prenasledovaniu kresťanov do roku 249 počas dvoch dynastií - Fláviovcov a Antonínovcov. Tretiu časť tvorí obdobie prenasledovania Cirkvi po roku 249, ktorú tvorí obdobie tzv. vojenskej anarchie a postava cisára Diokleciána a jeho štyri edikty.

Štvrtá kapitola s názvom *Cirkev tvoriaca v dobe skúšky (64 – 305)* predstavuje problematiku mučeníctva, dobu apologétov, gnosticizmus a kresťanskú literatúru III. storočia (alexandrijská, antiochijská a iné katechetické školy).

Piatu kapitolu – záverečnú – tvoria *Pramenné texty*. Ide o predstavenie 13 textov, ktoré sú vhodnou pomôckou pre lepšie pochopenie jednotlivých historických skutočností, ktoré autor uvádza v predchádzajúcich kapitolách.

Práca je písaná vedecky, zrozumiteľným spôsobom, pritom však zaujímavo. Z odbornej aj didaktickej stránky spĺňa kritériá vysokoškolskej učebnice. Má veľmi dobrú jazykovú a štylistickú úroveň, je fundovaným učebným textom. Treba tiež oceniť, že autor na základe najnovšej odbornej literatúry prináša aj nové historické poznatky zahraničných historikov. Tým použitá literatúra, v značnej miere zahraničná, ponúka prehľad nových zdrojov, ktoré môžu byť inšpiráciou pre jej čitateľov.

Predstavená práca tak spĺňa atribúty hodnotnej vysokoškolskej učebnice, ktorá je plne využiteľná vo výchovno-vzdelávacom procese, ale rovnako obohatí aj mnohých ďalších záujemcov o históriu.

Adresa recenzenta:

doc. PhDr. ThDr. Štefan Lenčíš, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: stefan.lencis@ku.sk

RECENZENTI PRÍSPEVKOV | *REVIEWERS*

ThDr. Konštantín Daniel BOLEŠ O.Praem.

Rehoľný dom premonštrátov
Hlavná 67, 040 01 Košice
e-mail: danielb.posta@gmail.com

ThLic. Tomáš FILIP, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: mgr.tomas.filip@gmail.com

prof. ThDr. Cyril HIŠEM, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: cyril.hisem@ku.sk

doc. PhDr. Ivan CHALUPECKÝ

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta Košice
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: ich@systemhouse.sk

Mons. HELic. Jozef KRIŠTOF

Via M.D. Brun Barbartini 31
00123 Roma, Italy
e-mail: kristofjozef@hotmail.com

ThDr. Angelus Štefan KURUC O.Praem., PhD.

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: stefan.kuruc@gmail.com

doc. PhDr. ThDr. Štefan LENČIŠ, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: stefan.lencis@ku.sk

Ing. Albert Ivan PETREJE O.Praem.

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: petreje.i@post.sk

prof. PaedDr. ThLic. Martin WEIS, ThD.

Teologická fakulta

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Kněžská 8, CZ – 370 01

e-mail: weis@tf.jcu.cz

Notitiæ historiæ ecclesiasticæ

vedecký recenzovaný časopis | *Scientific peer-reviewed journal*

ročník | *Volume 2, číslo | Issue 2, rok | Year 2013*

Adresa vydavateľa | *Address of Editorial Publisher:*

© 2013 Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku

Námestie Andreja Hlinku 60, 034 01 Ružomberok

web: www.ku.sk

Adresa redakcie | *Address of Editorial Office:*

© Inštitút cirkevných dejín, Teologická fakulta Košice

Katolícka univerzita v Ružomberku

Hlavná 89, 041 21 Košice

web: www.icd.ktfke.sk

email: icd@ktfke.sk

Tlač | *Print:*

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov

Pokyny pre autorov | *Instructions for Authors*

www.icd.ktfke.sk

Fotografie na prednej a zadnej strane obálky predstavujú pohľad na polychrómovanú drevorezbu Svätej rodiny: Panna Mária, sv. Anna s dieťaťom Ježišom a sv. Jozef z rokov 1470 - 1480 od majstra Tomáša, ktorá sa nachádza na štíte oltára Navštívenia Panny Márie v Dóme sv. Alžbety v Košiciach.

Foto: Ing. Ľudovít Spoločník

ISSN 1338-9572

Evidenčné číslo: EV 4697/12

IČO vydavateľa: 37 801 279

Dátum vydania periodickej tlače: december 2013